

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nada Krautberger

Vprašanje stigme in kako jo doživljajo mladostniki v
VZ Slivnica pri Mariboru

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za socialno delo

Nada Krautberger

Vprašanje stigme in kako jo doživljajo mladostniki v VZ Slivnica
pri Mariboru

Magistrsko delo

Mentor: doc. dr. Srečo Dragoš

Študijski program:
Sociologija – socialno delo v skupnosti

Ljubljana, 2016

ZAHVALA

*Zahvaljujem se ekspertom,
mojim mladostnikom za sodelovanje v raziskavi.
Hvala za vse, kar sem se naučila od vas v desetih letih,
odkar z vami delim vaše usode.
To nalogo posvečam vam, ki vas je kruta usoda prikrajšala za veliko
za tako mladega človeka najpomembnejših reči v življenju;
vam, ki vas je pot pripeljala do nas v vzgojni zavod.
Žal mi je, da ste tudi tukaj morali doživeti veliko tega, kar ne bi smeli.*

*Zahvaljujem se mentorju za strokovno pomoč,
vodenje in usmerjanje pri nastajanju te naloge.*

*Hvala družinskim članom, ki so mi ves ta čas stali ob strani
in večkrat spregledali moje pomanjkanje časa tudi za kaj pomembnega.*

Univerza v Ljubljani

IZJAVA

Spodaj podpisani/-a **Nada Krautberger**, študent/-ka magistrskega študija Sociologija - socialno delo v skupnosti, Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani, z vpisno številko **06983945**, s svojim podpisom izjavljam, da sem avtor/-ica magistrskega dela z naslovom:

»Vprašanje stigmatizacije in kako jo doživljajo mladostniki v VZ Slivnica pri Mariboru«.

S svojim podpisom zagotavljam:

- da je predloženo magistrsko delo rezultat mojega samostojnega raziskovalnega dela ter da so vsa dela in mnenja drugih avtorjev citirana in navedena v seznamu virov, ki je sestavni del predloženega magistrskega dela;
- da se zavedam, da je plagiatstvo, ne glede na obliko in način predstavljanja tujega avtorskega dela kot svojega, v nasprotju z akademsko etiko in s pričakovanimi moralnimi prepričanji ter pomeni hujšo kršitev pravil in predpisov, ki urejajo to področje, kot tudi posledic, ki jih ima takšno dejanje za predloženo delo in z njim povezani status;
- da sem seznanjen/-a z določili Pravilnika o magistrskem študiju;
- da je predloženo pisno delo identično elektronski verziji istega dela;
- da v skladu s 1. odstavkom 21. člena Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah (Ur. l. RS, št. 16/07, 68/08 in 110/13) dovoljujem, da se zgoraj navedeno magistrsko delo objavi v digitalni zbirki eGripha in repozitoriju UL.

V Ljubljani, **05.05.2016**

Podpis avtorja/-ice:

S svojim podpisom:

- dovoljujem knjižnici Fakultete za socialno delo Univerze v Ljubljani uporabo svojega rojstnega datuma za namen obdelave magistrskega dela v sistemu COBISS;
- soglašam z objavo svojega magistrskega dela na svetovnem spletu;

V Ljubljani, **05.05.2016**

Podpis avtorja/-ice:

POVZETEK

Naloga se osredotoča na prisotnost stigme v ustanovah na področju vzgoje in izobraževanja otrok in mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami. Predstavi osnovni koncept stigme ter njenega vpliva na posameznika, pri čemer se opira na Goffmanovo teorijo stigmatizirane identitete. Elemente stigme poskuša prikazati v konceptih izvajanja pomoči omenjenim mladostnikom. S teoretičnega vidika so povzeti načini, ki naj bi pripomogli k zmanjševanju stigme v vzgojnih zavodih, s poudarkom na integraciji, normalizaciji, doživljajski pedagogiki ter vlogi vzgojitelja. Empirični del daje vpogled v doživljanje življenja v ustanovi. Besedo imajo mladostniki. V prvem delu so v raziskavo vključeni tudi mladostniki, ki so zunaj ustanove. V nadaljevanju so predstavljeni intervjuji z mladostniki, ki so v času raziskave bivali v zavodu in pripovedujejo o sebi, o svoji družini, prijateljih, šoli, doživljanju življenja v zavodu ter nadaljnjih ciljih in načrtih. Zaključek empiričnega dela pa je odraz dejanskega stanja v ustanovi in vsebuje izpovedi mladostnikov z opisanimi občutki ob določenih dogodkih, ki so se zgodili in so nanje negativno vplivali. Prikazane so bistvene ugotovitve raziskave obstoja stigme na tem področju ter predlagani načini za izvajanje pomoči otrokom in mladostnikom v vzgojnih zavodih, ki bi lahko pripomogli k bolj kvalitetnemu življenju uporabnikov.

KLJUČNE BESEDE

stigma, vzgojni zavod, mladostniki z vedenjskimi in čustvenimi težavami, integracija, normalizacija, doživljajska pedagogika, vzgojitelj.

Title: A Question of Stigma and How It Is Experienced by Adolescents From The Juvenile Institution Slivnica pri Mariboru.

Abstract

This dissertation focuses on the presence of stigma in educational and care institutions for adolescents with emotional and behavioural problems. The theoretical part introduced the basic concept of stigma and its impact on the individual regarding Goffman's theory of stigmatized identity. The elements of stigma are attempted to be displayed in the concepts of assistance implementation to the mentioned adolescents. The theory also summarizes methods that would contribute to reducing the stigma in juvenile institutions with an emphasis on integration, normalization, experience based pedagogy and the role of childcare worker. The empirical part of dissertation insights into the experience of life in the institution. Word is given to adolescents. The first part of the research includes the adolescents outside the juvenile institutions. Further on, interviews were conducted with adolescents living in institutions recounting about themselves, their families, friends and school, about experiencing life in the juvenile institutions and about their further objectives and plans. The conclusion reflects the actual situation within the institutions and contains testimonies of the youths describing their feelings about certain events that occurred and affected them negatively. The main findings of the investigation of existence of stigma in this area are summarized and various forms of implementing the assistance to children and adolescents in juvenile institutions that could contribute towards a better life of users are proposed.

Keywords: stigma, juvenile institution, adolescents with emotional and behavioural problems, integration, normalization, experience based pedagogy, childcare worker

KAZALO

1 UVOD.....	1
2 TEORETIČNA IZHODIŠČA.....	3
2.1 VZGOJNI ZAVODI NA SLOVENSKEM	3
2.1.1 Zgodovina nastanka slovenskih vzgojnih zavodov	3
2.1.2 Vzgojni zavodi danes.....	5
2.1.3 Pomen lokacije.....	7
2.1.4 Indikatorji čustvenih in vedenjskih težav mladostnikov v vzgojnih zavodih.....	7
2.1.5 Vzgojni zavod Slivnica pri Mariboru	9
2.1.5.1 Stanovanjska skupina Velenje	10
2.2 STIGMA	10
2.2.1 Vpliv stigme na mladostnike	12
2.2.2 Zavod kot totalna ustanova	14
2.3 ZMANJŠEVANJE STIGME – NAČINI.....	18
2.3.1 Integracija	18
2.3.2 Normalizacija.....	19
2.3.2.1 Kaj je normalno?.....	24
2.3.2.2 Mladostniki, ki živijo »zunaj«	25
2.3.3 Doživljajska pedagogika.....	27
2.3.4 Vzgojitelj v vzgojnem zavodu	29
2.3.4.1 Supervizija kot pomoč vzgojitelju	33
2.3.4.2 Timsko delo	34
3 PROBLEM IN HIPOTEZA.....	36
4 METODOLOGIJA	37
4.1 VRSTA RAZISKAVE IN SPREMENLJIVKE	37
4.2 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV	37
4.3 POPULACIJA IN VZORČENJE	38
5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV	39
5.1 POMEN IMENA	39
5.1.1 Rezultati in razprava	42
5.2 DOŽIVLJANJE STIGME GLEDE NA INDIKATORJE ČUSTVENIH IN VEDENJSKIH TEŽAV MLADOSTNIKOV	70
5.2.1 Rezultati in razprava	71
5.3 ZAZNAVANJE STIGME S STRANI VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC.....	113
5.3.1 Rezultati in razprava	113

5.4 PRISOTNOST STIGME ZNOTRAJ INSTITUCIJE.....	116
5.4.1 Rezultati in razprava.....	116
6 SKLEPNE UGOTOVITVE.....	122
7 PREDLOGI	124
8 SEZNAM VIROV	127

SEZNAM SLIK, TABEL IN GRAFIKONOV

SEZNAM TABEL

Tabela 5.1: Poznavanje bivanja v instituciji s strani sošolcev	42
Tabela 5.2: Obnašanje do mladostnika s strani sošolca	43
Tabela 5.3: Skrb za prihodnost.....	44
Tabela 5.4: Primernost imena.....	44
Tabela 5.5: Preimenovanje institucije	45
Tabela 5.6: Rezultati odgovorov mladostnikov iz zavoda	46
Tabela 5.7: Poznavanje institucije vzgojni zavod	50
Tabela 5.8: Vzroki bivanja v vzgojnem zavodu.....	51
Tabela 5.9: Nudenje pomoči mladostniku iz vzgojnega zavoda.....	52
Tabela 5.10: Nudenje prijateljstva mladostniku iz vzgojnega zavoda	53
Tabela 5.11: Poznavanje institucije mladinski dom.....	54
Tabela 5.12: Vzroki bivanja v mladinskem domu	54
Tabela 5.13: Nudenje pomoči mladostniku iz mladinskega doma.....	55
Tabela 5.14: Nudenje prijateljstva mladostniku iz mladinskega doma.....	56
Tabela 5.15: Primerjava odgovorov glede na ime institucije.....	57
Tabela 5.16: Poznavanje institucije glede na spol.....	59
Tabela 5.17: Vzroki bivanja mladostnikov v vzgojen zavodu glede na spol anketiranih...	60
Tabela 5.18: Nudenje pomoči mladostniku iz vzgojnega zavoda glede na spol anketiranih	61
Tabela 5.19: Nudenje prijateljstva mladostniku iz vzgojnega zavoda glede na spol anketiranih.....	62
Tabela 5.20: Poznavanje institucije mladinski dom glede na spol anketiranih.....	63
Tabela 5.21: Vzroki bivanja mladostnikov v mladinskem domu glede na spol anketiranih	64
Tabela 5.22: Nudenje pomoči mladostniku iz mladinskega doma glede na spol anketiranih	65
Tabela 5.23: Nudenje prijateljstva mladostniku iz mladinskega doma glede na spol anketiranih	66
Tabela 5.24: Primerjava odgovorov glede na nudenje pomoči mladostniku iz obeh institucij in glede na spol anketiranih.....	67
Tabela 5.25: Primerjava odgovorov glede na nudenje prijateljstva mladostniku iz obeh institucij in glede na spol anketiranih.....	68
Tabela 5.26: Indikatorji čustvenih in vedenjskih težav ter doživljanje stigme – mladostnik C	77

Tabela 5.27: Indikatorji čustvenih in vedenjskih težav ter doživljanje stigme – mladostnik D	84
Tabela 5.28: Indikatorji čustvenih in vedenjskih težav ter doživljanje stigme – mladostnik M.....	92
Tabela 5.29: Indikatorji čustvenih in vedenjskih težav ter doživljanje stigme – mladostnik P	101
Tabela 5.30: Indikatorji čustvenih in vedenjskih težav ter doživljanje stigme – mladostnik U	109
Tabela 5.31: Zbirna tabela indikatorjev čustvenih in vedenjskih težav ter doživljanje stigme vseh mladostnikov	111
Tabela 5.32: Izražanje stigme znotraj institucije	117

SEZNAM GRAFIKONOV

Grafikon 5.1: Delež anketiranih glede na poznavanje bivanja v instituciji s strani sošolcev	43
Grafikon 5.2: Delež anketiranih glede na obnašanje sošolcev	43
Grafikon 5.3: Delež anketiranih glede skrbi za prihodnost	44
Grafikon 5.4: Delež anketiranih glede na primernost imena.....	45
Grafikon 5.5: Delež anketiranih glede na preimenovanje institucije	45
Grafikon 5.6: Delež anketiranih glede na poznavanje institucije vzgojni zavod	51
Grafikon 5.7: Delež anketiranih glede na vzroke bivanja v vzgojnem zavodu.....	52
Grafikon 5.8: Delež anketiranih glede na nudenje pomoči mladostniku iz vzgojnega zavoda	52
Grafikon 5.9: Delež anketiranih glede na nudenje prijateljstva mladostniku iz vzgojnega zavoda.....	53
Grafikon 5.10: Rezultati anketiranih glede poznavanja institucije mladinski dom.....	54
Grafikon 5.11: Delež anketiranih glede na vzroke bivanja v mladinskem domu.....	55
Grafikon 5.12: Delež anketiranih glede nudenja pomoči mladostniku iz mladinskega doma	56
Grafikon 5.13: Delež anketiranih glede na nudenje prijateljstva mladostniku iz mladinskega doma	57
Grafikon 5.14: Delež anketiranih glede na poznavanje institucije, nudenje pomoči ter prijateljstva v obeh institucijah.....	58
Grafikon 5.15: Delež anketiranih glede na vzroke bivanja v obeh institucijah.....	58
Grafikon 5.16: Delež anketiranih po spolu in glede na poznavanje institucije	60
Grafikon 5.17: Delež anketiranih glede na vzroke bivanja v vzgojnem zavodu in glede na spol anketiranih	61
Grafikon 5.18: Delež anketiranih glede na nudenje pomoči mladostniku iz vzgojnega zavoda in glede na spol anketiranih	62
Grafikon 5.19: Delež anketiranih glede na nudenje prijateljstva mladostniku iz vzgojnega zavoda in glede na spol anketiranih.....	63
Grafikon 5.20: Delež anketiranih glede na poznavanje institucije mladinski dom in glede na spol anketiranih	64
Grafikon 5.21: Delež anketiranih glede na vzroke bivanja v mladinskem domu in glede na spol anketiranih	65
Grafikon 5.22: Delež anketiranih glede na nudenje pomoči mladostniku iz mladinskega doma in glede na spol anketiranih	66

Grafikon 5.23: Delež anketiranih glede na nudenje prijateljstva mladostniku iz mladinskega doma in glede na spol anketiranih.....	67
Grafikon 5.24: Delež anketiranih glede na nudenje pomoči mladostniku iz obeh institucij in glede na spol anketiranih.....	68
Grafikon 5.25: Delež anketiranih glede na nudenje prijateljstva mladostniku iz obeh institucij in glede na spol anketiranih.....	69

1 UVOD

V Sloveniji za otroke in mladostnike s čustvenimi in vedenjskimi težavami trenutno skrbi enajst ustanov. Življenje teh mladostnikov se odvija v vzgojnih in stanovanjskih skupinah. Vsem so skupne enake smernice delovanja. Dejstvo je, da vsaka institucija, v kateri bivajo uporabniki, vsebuje tudi elemente stigme. Pravzaprav že vsaka izključitev otroka ali mladostnika iz primarne družine zanj pomeni stigo.

Podrobne raziskave v zvezi s stigo so bile opravljene že kar na nekaj področjih institucionalnega življenja uporabnikov. Zelo malo ali pa skoraj nič povezanega s stigo pa ni raziskanega na področju izvendružinske vzgoje mladostnikov s čustvenimi in vedenjskimi težavami. Tu gre za zelo občutljivo področje, saj posega v družino ter v razne oblike težav tako na strani staršev, kot posledično tudi na strani otroka, mladostnika. V vsakem primeru se, ko gre za oddajo otroka ali mladostnika v vzgojni zavod, zadosti želji ene ali druge ali obeh strani hkrati. Ko se zgodi takšna ločitev, se tudi težave navadno zmanjšajo. S tem se razbremenijo starši in mladostniki ter navsezadnje tudi centri za socialno delo. Ko postanejo doma razmere nevzdržne, je povsod drugje bolje. Prav tukaj pa se skriva ena izmed najpomembnejših argumentacij prikrite stigme, ki večkrat pride še kako prav zaposlenim v vzgojnih zavodih. Mladostnik, ki prinese s sabo vzorec kaotičnih razmer in se znajde v malo manj kaotični situaciji, je na začetku povsem nekritičen do dogodkov okoli sebe.

Nasploh so najbolj ranljivi tisti, ki prihajajo iz družin nižjega socialnoekonomskega statusa, iz enostarševskih ali nepopolnih družin. Večkrat postanejo predmet manipulacij. Vzgojitelji jih obravnavajo drugače, vedoč, da pripadajo populaciji nevednih in nepoučenih staršev. Ta segregacija postane očitna takoj, ko je v skupino nameščen mladostnik, ki pripada povsem drugačni populaciji. Vemo pa, da v skupini izmenično delajo štirje vzgojitelji in vsak je osebnost zase. Vsak se na svoj način spopada z vsakdanjimi izzivi dela z mladostniki, če se teh sploh zaveda. Povsem se strinjam s trditvijo Krajncana, ki navaja: »Kdor natančneje pogleda, ve, da se znotraj ustanov pomoči mladim in med njimi še danes močno izogibajo izzivom; da se le manjši del pedagogov v sporu med lastnimi interesi in potrebami mladih odloča za mladostnike [...]« (Krajncan 2006: 9.)

Pričujoča in v nadaljevanju opisana ter raziskana problematika na tem področju torej niti ni tako tuja. Vsled tega si ne smemo privoščiti, da se usoda te ranljive skupine skriva in prekriva za raznimi olepševalnimi poročili in dobrimi reklamami v obliki zloženk, internetnih strani ter fizičnih predstavitev ob posebnih priložnostih.

Prav je, da pogledamo v samo jedro vsakdanjih vzgojnih procesov iz perspektive tistih na dnu lestvice, ki so zame eksperti iz izkušenj, mladostniki. To je namen pričujoče raziskave.

2 TEORETIČNA IZHODIŠČA

2.1 VZGOJNI ZAVODI NA SLOVENSKEM

2.1.1 Zgodovina nastanka slovenskih vzgojnih zavodov

Pravi razvoj vzgojnih zavodov pri nas se je začel šele v drugi polovici 19. stoletja. Pred drugo svetovno vojno je šlo pri nas bolj za posnemanje zavodskih vzgojnih sistemov, ki so jih na eni strani izoblikovale verske organizacije, po drugi strani pa državni skrbstveni organi. Če izključimo hospitale, sirotišnice, najdenišnice in prisilne delavnice, se je pravi razvoj vzgojnih zavodov pri nas začel šele v drugi polovici 19. stoletja. Leta 1847 je bila v Ljubljani zgrajena prisilna delavnica, kjer je bil organiziran poseben oddelek za mladoletnike. Leta 1876 pa se je z ustanovitvijo družbe Vincencija Pavelskega začelo v Sloveniji organizirano karitativno delo. Istega leta je ta družba v Ljubljani ustanovila mladinski dom za revne otroke, ki bi lahko zašli na stranska pota. Dve leti pozneje je ista družba ustanovila sirotišnico za dekleta, ki se je imenovala Lichtenturnov zavod, leta 1882 pa še en zavod, ki se je imenoval Marjanišče. Salezijanci so leta 1901 na Rakovniku v Ljubljani odprli preventivni vzgojni zavod, ki je na pritisk ljubljanskega mestnega sveta leta 1906 postal vzgajališče.

Začetek 20. stoletja je prinesel izboljšanje v ravnanju z zanemarjeno mladino. Pri nas je ta razvoj povezan z osebo mladinskega sodnika in pisatelja Frana Milčinskega. Takoj ko je nastopil svojo sodno prakso, se je začel intenzivno zanimati za usodo zanemarjene mladine in za javno mladinsko skrbstvo, ki je bilo takrat pri nas še v povojih. Pomemben korak se je zgodil na seji deželnega odbora 25. septembra 1908, ko so sklenili, da se dečke, stare manj kot 14 let, ne sme več oddajati v oddelek za korigende prisilne delavnice, temveč se jih mora na državne stroške izročiti salezijanskemu zavodu na Rakovniku. Leto kasneje pa je deželni odbor preuredil oddelek za korigende v posebno vzgajališče za zanemarjeno mladino. Ime poboljševalnica se je spremenilo v vzgajališče, korigende pa so preimenovali v gojence.

Ciperle omenja, da je bilo leta 1937 v Dravski banovini 70 društev z glavnim in 42 s postranskim namenom otroške zaščite. Vendar so ta društva delovala izredno nesistematično in med seboj nepovezano. V to razdrobljenost je posegla jugoslovanska Unija za zaščito otrok in mladine, ki je v Sloveniji začela delovati leta 1936. Ustanovljena je bila na osnovi

Ženevske deklaracije o pravicah otrok ter je skrbela za skladno delovanje zasebnih iniciativ in državne zaščite. Politične ovire, pomanjkanje strokovnega osebja ter skromna finančna sredstva so Uniji onemogočila večje uspehe. Na področju Dravske banovine so obstajali štirje zavodi za zanemarjeno mladino:

1. Deško vzgajališče v Ponovičah, kasneje na Selu pri Ljubljani,
2. Zavod zaboljšanje mlajših mladoletnic pri Sv. Petru pri Poljčah (naziv za posebni oddelek ženske kaznilnice v Begunjah),
3. Zavod zaboljšanje mladoletnikov pri okrožnem sodišču v Ljubljani (naziv za posebni oddelek jetnišnice okrožnega sodišča v Ljubljani) ter
4. Dekliško vzgajališče v Černečah pri Dravogradu.

Po okupaciji in razpadu Jugoslavije leta 1941 je od vseh štirih zavodov nemoteno delovalo naprej le vzgajališče na Selu pri Ljubljani; zavoda v Begunjah in Černečah so Nemci takoj razpustili. Gojenci iz ljubljanskega kaznilniškega zavoda so bili izpuščeni, med italijansko okupacijo pa so v prostore tega zavoda nameščali mlade ljudi, ki se jim je uspelo rešiti pred internacijo.

V povojnem času pa so, navedeni kronološko, nastali sledeči zavodi:

1. 24. 9. 1945 – Državni dekliški dom v Melju pri Mariboru (zavod je bil z ustanovitvijo dekliškega vzgajališča v Višnji Gori 15. 2. 1948 ukinjen),
2. 1. 10. 1946 – Dekliško vzgajališče v Smledniku pri Ljubljani,
3. 15. 2. 1948 – Dekliško vzgajališče v Višnji Gori,
4. 23. 11. 1948 – Prehodni mladinski dom v Kamni Gorici (zavod je bil ukinjen 14. 7. 1952, ko se je združil s Prehodnim mladinskim domom v Dobrni),
5. 6. 12. 1948 – Dekliško vzgajališče v Podsmreki (zavod je bil ukinjen leta 1953),
6. 1. 1. 1949 – Prehodni mladinski dom Medvode (zavod je bil ukinjen pred letom 1960, točnega datuma ni bilo moč ugotoviti),
7. 29. 11. 1949 – Vzgojilišče v Veržetu,
8. 1. 9. 1950 – Prehodni dom v Dobrni (zavod je bil ukinjen 1. 9. 1956),
9. 1. 9. 1951 – Deško vzgajališče v Planini pri Rakeku,
10. 21. 10. 1951 – Vzgojno poboljševalni dom v Radečah pri Zidanem Mostu,
11. 1. 9. 1953 – Prehodni mladinski dom v Predvoru pri Kranju,
12. 30. 1. 1954 – Prehodni mladinski dom Kodeljevo (od leta 1964 dalje Nove Jarše) v Ljubljani ter
13. 1. 11. 1961 – Vzgojni zavod v Slivnici pri Mariboru (Skalar, Ciperle 1987: 44–46).

Točnega podatka o ustanovitvi Vzgojnega zavoda Logatec ni bilo moč zaslediti. Na njihovi spletni strani pa je zapisano: »Vzgojni zavod je v Logatcu od leta 1953, ko so v starem Windischgraetzovem gradu v Gornjem Logatcu uredili deško vzgajališče. Ustanova je obstajala že pred tem. V Logatec se je preselila iz Bele krajine, njeni začetki pa segajo v leto 1873.« (<http://zvi-logatec.si/zgodovina-zvil-a/>)

V devetdesetih letih prejšnjega stoletja so zavodi doživeli prenovo. Skupščina SR Slovenije je že v mesecu decembru leta 1985 obravnavala in tudi izglasovala predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o stanovanjskem gospodarstvu. S tem so bila zagotovljena sredstva za prenovo Zavodov za usposabljanje – zavodov za obravnavanje in usposabljanje slepe in slabovidne mladine, slušno in govorno prizadetih, telesno invalidnih, zmerno, težje in težko duševno prizadetih in tudi vedenjsko in osebnostno motenih otrok in mladostnikov.

Eden izstopajočih mejnikov ne samo v zavodski zgodovini, pač pa tudi v zgodovini vzgoje v Sloveniji nasploh, je obdobje t. i. logaškega eksperimenta od leta 1967 do 1971. Eksperiment je predstavljal korak od avtoritarnega k permisivnemu načinu vzgoje, spoznanja, izhajajoča iz tega eksperimenta, pa so se razširila tudi v druge vzgojno-izobraževalne institucije. Če se ozremo nazaj, lahko ugotovimo, da so naši zavodi v svojih načinih dela prehodili tri obdobja in tri različne načine dela: Prva veljavna metoda je bila strahovanje oz. pritisk. Naslednja je bila delovna vzgoja. Zadnja v tej skupini pa je psihodinamični in terapevtski pristop (Pregl, Hočevvar 1974: 18).

2.1.2 Vzgojni zavodi danes

V Sloveniji danes deluje 11 ustanov, ki so namenjene bivanju mladostnikov s težavami v vedenju in čustvovanju, in sicer:

- Za osnovnošolsko in srednješolsko populacijo: Mladinski dom Jarše, Mladinski dom Maribor in Vzgojni zavod Planina.
- Za osnovnošolsko populacijo: Vzgojni zavod Kranj, Vzgojno-izobraževalni zavod Veržej, Vzgojni zavod Smlednik in Mladinski dom Malči Beličeve.
- Za srednješolsko populacijo: Zavod za vzgojo in izobraževanje Logatec, Vzgojno-izobraževalni zavod Višnja Gora, Vzgojni zavod Slivnica in Prevzgojni dom Radeče.

Po Ranklju (1997: 47) povzemam načela vzgojnega delovanja današnjih vzgojnih zavodov:

1. Načelo sočasnega in usklajenega vzgojnega, kompenzacijskega in korektivnega delovanja vzgojne intervencije.
2. Načelo samoregulacije in aktivna vloga mladostnika pomeni nestrukturiranost časa, prostora in dejavnosti mladostnika. Mladostniki s svojo aktivno vlogo ter odgovornostjo te komponente soustvarjajo sami.
3. Načelo koedukacije temelji na sodelovanju, korektivnih odnosih ter medsebojnem spoštovanju med mladostniki.
4. Načelo diferenciacije in individualizacije poudarja upoštevanje osebnostnih razlik med mladostniki. Vsak mladostnik je osebnost zase in to se mora odražati v individualnih vzgojnih programih in v diferenciranih pogojih za življenje in učenje.
5. Načelo odprtosti in integracije vzgojne institucije v okolje pomeni za mladostnike lažji prehod v izvenzavodsko življenje. Na takšen način se izpopolnjuje proces socializacije in pospešuje osebna in socialna integracija mladostnika v okolje.
6. Načelo normalizacije teži k temu, da naj bi bilo življenje v zavodu čim bolj podobno normalnemu, vsakdanjemu življenju vseh mladostnikov. Pomeni pomemben prispevek k vzgojnim in korekcijskim ciljem ter odnosom med vzgojiteljem ter mladostnikom.

V domsko varstvo v vzgojnih, prevzgojnih in mladinskih domovih je bilo leta 2011 vključenih 379 otrok in mladostnikov. Te ustanove so namenjene otrokom in mladostnikom, starim od 8 do 18 let, ki imajo težave pri odraščanju in prilagajanju na socialno okolje, doma pa nimajo ustreznih pogojev za življenje. Skoraj dve tretjini vseh oseb, ki bivajo v teh zavodih, je fantov. Ti prevladujejo v vzgojnih domovih in v prevzgojnem domu, v mladinskih domovih pa je razmerje med spoloma skoraj izenačeno. Vsi otroci, ki bivajo v zavodih, so vključeni v osnovnošolsko ali srednješolsko izobraževanje. Po odhodu iz teh zavodov se večina otrok vrne k staršem ali skrbnikom, okrog 12 % pa jih je usmerjenih v stanovanjske skupine ali v drug vzgojni zavod. 175 otrok in mladostnikov je bivalo v zavodih do enega leta, 106 do dveh let in 98 več kot dve leti (<http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazistaronovico?IdNovice=4750>).

2.1.3 Pomen lokacije

Pri integraciji otrok in mladostnikov je zelo pomembna lokacija vzgojnega zavoda. Že v zgodovini so bili vzgojni zavodi precej oddaljeni od mestnih središč, predvsem z razlogom osamitve problematičnih mladostnikov od ostalih, neproblematičnih.

Ugotovimo lahko, da se tudi vsi vzgojni zavodi v Sloveniji nahajajo izven mestnih središč, na čistem zraku, daleč stran od »moralno pokvarjene mladine«. Po drugi svetovni vojni so bili vsi zavodi v objektih, ki prvotno niso bili grajeni v te namene (Rankelj 1997: 43).

Kasneje so sicer doživeli prenovo, vendar pa ne lokacijskih sprememb. Krajnčan ugotavlja:

Če so vzgojni zavodi postavljeni na samem in so v njih nameščeni mladostniki, ki so iz kakršnihkoli razlogov in na kakršenkoli način prekinili obremenjene odnose s svojo dotedanjo okolico, se v njih ta odmaknjenost razvija v nesamostojnost, pasivnost, strah ali neracionalne predstave o tem, kaj lahko zunaj pričakujejo. Pred namestitvijo osovraženi starši se zdaj idealizirajo, prav tako tudi svoboda in prijatelji, o katerih mladostniki sanjarijo. Lega vzgojnega zavoda je zato pomembna predpostavka, ki mora neposredno obsegati vprašanje diferenciacije in konceptualizacije dela v vzgojnem okolju, kjer imajo mladostniki možnost, da si pridobijo stike z vrstniki. Zato je zaželeno, da v takšnem okolju obstajajo zbirališča mladih, trgovski centri, društva. Prav tako so nujne ugodne prevozne povezave. (Krajnčan 2006: 80.)

Dalferth (1992: 75) pa opozarja, da je od lokacije vzgojnega zavoda odvisnih kar nekaj zelo pomembnih vzgojnih ciljev: nadaljevanje šolanja, navezovanje socialnih stikov z okolico in vključevanje v interesne dejavnosti.

2.1.4 Indikatorji čustvenih in vedenjskih težav mladostnikov v vzgojnih zavodih

Krajnčan (2006: 19–35) kot indikatorje čustvenih in vedenjskih težav otrok in mladostnikov izpostavlja: socialno ekonomske razmere, družino, šolo, osebnostne značilnosti ter vrstnike. Kos Mikuševa (v Kranjčan 2006: 20) navaja revščino kot kompleksen stresogeni dejavnik, ki vpliva na družinske napetosti, nestrpnost in tesnobo. Otroci, ki so v sistemu najšibkejši

člen, pa so pogosto kot strelovodi za družinske stiske. Iz revščine izhajajo številni drugi dejavniki, ki prispevajo k razvoju čustvenih in vedenjskih težav otrok in mladostnikov: okoljski dejavniki (npr. slabo stanovanje), zdravstveni dejavniki (slabša odpornost, slaba prehrana, slabši nadzor nad otroki in več nezgod), psihosocialne obremenitve in stres (stiske zaradi slabe družinske klime, vsakodnevna skrb za preživetje, slaba samopodoba vseh družinskih članov, razne psihosocialne in psihiatrične motnje), brezposelnost staršev (negotovost, čustvena prizadetost, depresija, prizadeto dostojanstvo, nestrpnost, spremenjene vloge v družini), vzgojne in izobraževalne spodbude ter možnosti (manj učnih spodbud, manj pomoči ob šolskem neuspehu, manjša vključenost v prostčasne dejavnosti ...).

Vodopivec Glonarjeva (1987: 64–77) ugotavlja, da so vzroki za odklonsko vedenje mladostnikov prav težavne ter neugodne okoliščine v družini v primarnem obdobju otrokove socializacije. Vendar ni pomembna zunanja značilnost družine, ampak so bistvene čustvene in psihosocialne značilnosti družine in družinske klime. Prav notranje življenje družine, medsebojni odnosi v družini ter osebnost in vedenje staršev spadajo med rizične dejavnike, ki pripomorejo k vedenjskim in čustvenim motnjam. Tako pomanjkanje ljubezni in varnosti, kot tudi stroga, z agresivnostjo navdana družinska klima, ogroža čustveno in vedenjsko stabilnost mladostnikov. Omeniti je potrebno še družine, v katerih se kaže vzgojni neuspeh tudi zaradi prevelike popustljivosti staršev in prepuščanju vzgoje naključju, in pa družine, ki dajejo prednost materialnim dobrinam ter v borbi za čim višji standard zanemarjajo otroke.

Krajncan (2006: 30–31) kot rizične dejavnike čustvenih in vedenjskih težav mladostnikov navaja še samohranilstvo, izobrazbo staršev ter mladostnike priseljenih staršev.

Šola igra pomembno vlogo pri socializaciji mladih. Ker je vedno več staršev prezaposlenih ali ker mladostniki odraščajo v različnih družinskih skupnostih, lahko to pomeni, da ostane manj časa za otroka. Tako šole prevzemajo čedalje večji delež pri socializaciji mladih. V šoli se otroci prvič srečujejo s sistemom in z državno institucijo. Izobrazba je pomembna za nadaljnje življenje posameznika. Zato je pomembno biti v šoli uspešen. Če je otrok v šoli neuspešen, je njegova samopodoba znižana in nima zaupanja vase, ne čuti pripadnosti in sprejetosti, emocionalne vezi pa se pretrgajo (Krajncan 2006: 32–33).

Krajncan (2006: 34–35) kot osebne značilnosti, ki vplivajo na značilnost vedenja mladostnika, omenja impulzivnost, ekstravertnost, negativno samopodobo, nizko raven

samospoštovanja in nesposobnost sprejemanja odgovornosti. Tomorijeva (v Krajncan 2006: 34) k temu dodaja, da je za mladoletne prestopnike v primerjavi z njihovimi vrstniki značilna tudi dobra energetska opremljenost in vitalnost ter ugotavlja, da je prestopniško vedenje desetkrat pogostejše pri fantih kakor pri dekletih, kar je posledica kulturnih in vzgojnih sporočil okolja.

Tudi skupnost vrtnikov posega v socializacijo mladostnikov. Med vrstniki se oblikuje skupinska pripadnost, ki presega razlike med družbenimi razredi in kulturami (Krajncan 2006: 35).

2.1.5 Vzgojni zavod Slivnica pri Mariboru

1. decembra 1960 je Tajništvo ljudskih odborov razglasilo, da se ustanovi Mladinski dom Slivnica pri Mariboru. Delovno področje in naloge Mladinskega doma so zajemale: oskrbo gojencev (partizanskih sirot, socialno in moralno ogrožene mladine, eno- in dvostranskih sirot, vzgojno zanemarjenih otrok iz bivših okrajev Maribor (okolica), Slovenj Gradec, Ljutomer in Murska Sobota) s hrano, stanovanjem in obleko; skrb za izobraževanje, vzgojo in zdravstveni razvoj proti plačilu vzdrževalnine (Uradni vestnik št. 57/1961).

26. decembra 1961 pa se je socialni zavod Mladinski dom preimenoval v Vzgojni zavod Slivnica pri Mariboru. Naloge zavoda so bile, da vzgaja, izobražuje, poklicno usmerja in usposablja zanemarjene in družbi neprilagojene mladoletnike za tista dela in poklice, ki ustrezajo njihovim možnostim in nagnjenjem, ter tem mladoletnikom omogoči, da se bodo lahko koristno in aktivno vključili v gospodarsko in družbeno življenje (Uradni vestnik št. 4/1962).

Vzgojni zavod je namenjen mladostnicam in mladostnikom s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki imajo težave v socialni integraciji (primarno in sekundarno pogojene motnje), ki so bili učno in/ali delovno neučinkoviti, ki niso zmogli v celoti upoštevati družbeno pričakovanih norm in so v svoji lastni družini (ali drugem primarnem okolju) imeli slabšo življenjsko perspektivo. Zavod oblikuje posebne, reprezentativne in strokovno utemeljene pogoje, oblike in metode dela, načrtno ustvarja ugodno socialno klimo ter načrtuje sistematično individualno pomoč. Gre za človeško in strokovno razumevanje mladostnikovih težav. Osrednja značilnost vzgojnega delovanja je razbremenjevanje mladostnikovih občutkov neustreznosti. Vzporedno poteka novo sistematično socialno učenje. Mladostnik naj bi se osamosvojil do te mere, da bi znal skrbeti sam zase in se

ustvarjalno vključiti v socialno okolje. Mladostnik se osebno ureja in formalno izobražuje (http://768.gvs.arnes.si/arhiv/index8216.html?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=27).

V Slivnici so tri vzgojne skupine, ki bivajo vsaka v svoji atrijski hiši (povezane so s hodnikom). Mladostniki imajo skupne prostore: dnevni prostor, jedilnico, prostočasni prostor, kuhinjo, gospodinjski prostor in atrij. V sobah sta en ali dva mladostnika.

2.1.5.1 Stanovanjska skupina Velenje

Stanovanjska skupina Velenje deluje pod okriljem Vzgojnega zavoda Slivnica pri Mariboru od leta 2005. Življenje v stanovanjski skupini poteka v stanovanjski hiši v centru Velenja. Skupina je namenjena mladostnikom od 15. do 18. leta starosti, ki iz različnih razlogov ne morejo živeti v matični družini ali pa so brez staršev. Mladostnikom skupina nudi življenje v skupnosti s poudarkom na medosebnih odnosih in odgovornosti, podobno kot to poteka v družini. Z mladostniki živijo štirje vzgojitelji, ki so njihovi zagovorniki in učitelji v vsakodnevem življenju. Izobraževanje mladostnikov poteka izven stanovanjske skupine na programsko različnih srednjih šolah. Možnosti za preživljanje prostega časa so enake kot pri vrstnikih, ki živijo v lastnih družinah, torej so integrirani v zunanje okolje.

2.2 STIGMA

Termin *stigma* so iznašli stari Grki. Nanašal se je na telesne znake, ki so bili vrezani ali vžgani v telo in tako oznanjali, da je ta oseba slaba, zato se je je treba izogibati, zlasti na javnih mestih (Goffman 2008: 11).

V slovenskem jeziku je stigmatizacija opredeljena kot zaznamovanost. Ravno to so zavodski mladostniki – zaznamovani, etiketirani. Rankelj pravi, da so ti mladostniki zaznamovani kot delikventi. To je njihova samopodoba, ki določa socialni položaj. Takšen način ravnanja od njih pričakuje tudi okolica. Če združimo oboje, postane popolnoma jasno, da se bodo ti mladostniki tudi delikventno obnašali. Ko jih namestimo v vzgojne zavode, pa se takšno vedenje ob interakcijah z ostalimi mladostniki še pogloblja (Rankelj 1997: 40).

Vsaka družba producira svoje člane in jih kategorizira ter povzroči določena normativna pričakovanja in zahteve. Takoj ko se pojavi oseba, ki se razlikuje od drugih

»kategoriziranih« oseb, jo družba označi za slabo, lahko tudi nevarno ali šibko. To je stigma (Goffman 2008: 11). Stigma je torej posebna vrsta razmerja med lastnostjo in stereotipom (Goffman 2008: 13).

Po Goffmanu je stigma tudi identiteta, ki zajema tri kategorije: socialno, osebno in jaz identiteto. Socialna identiteta se nanaša predvsem na normativna pričakovanja drugih oseb do posameznika. Pri tem ločimo virtualno in aktualno socialno identiteto. Virtualna socialna identiteta pomeni karakterizacijo drugih, ki posameznika vidijo in mu pripišejo določene lastnosti glede na skupino, ki ji pripada. Aktualna socialna identiteta pa zajema vse tiste lastnosti, ki jih pri posamezniku lahko najdemo. In prav neskladje med obema oblikama socialne identitete povzroči stigmatizacijo (Goffman 1990: 12–13). Osebna identiteta posameznika izhaja iz njega samega ter iz kombinacije lastnosti, v katerih se razlikuje od drugih posameznikov (Goffman 1990: 73). Jaz identiteta pa je dožemanje samega sebe in lastne celovitosti, ki se oblikuje na podlagi različnih socialnih izkušenj. Vsak posameznik razume svojo lastno podobo drugače kot drugi, ki razumevanje podobe drugega oblikujejo na socialni in osebni identiteti. Na tej podlagi socialna identiteta vodi do koncepta stigmatizacije, osebna identiteta do vloge kontrole informacij stigmatiziranega posameznika, jaz identiteta pa prikaže, kako posameznik občuti svojo stigmatizacijo in kako z njo ravna (Goffman 1990: 129–130).

Stigma lahko pri posamezniku zavzame osrednji prostor njegovega življenja in s tem zasenči vse ostale vidike, skupaj z njegovimi zmožnostmi in talenti (Ainslie et al. 1986: 6). K temu pripomore tudi okolje, ki večkrat stigmatiziranemu ne daje dovolj spodbud in motivacij, pač pa v primerjavi z ostalimi celo zmanjšuje svoja pričakovanja do njih (Ule 1999: 207).

Kljub temu je življenjski potek stigmatiziranega za ostale sprejemljiv, dokler jim ne povzroča težav. Deležen je celo simpatije in tolerance, saj normalne osebe v stigmatiziranih vidijo tisto, česar se bojijo, da bi se zgodilo njim ali njihovim otrokom (Edgerton 1967: 218).

Stigmatizirajoče situacije se pojavijo, ko v interakciji z neko osebo tej osebi ne izkažemo takšnega spoštovanja in priznanja, ki bi ji naj pripadala, zaradi družbenega položaja in določenih kritičnih lastnosti. Potemtakem stigmatizirani šele s svojim vedenjem omogoča stigmatiziranje.

Da bi se stigmatizirani lahko ubranili pred napadi na svojo identiteto, lahko razvije več strategij:

- Prikrivanje stigme: na vsak način poskuša drugim prikriti svojo stigmo. Prizadeva si delovati poudarjeno normalno ali pa se izogiba stikov s tistimi ljudmi, ki bi utegnili postati pozorni na njegovo drugačnost.
- Sprejem stigme oziroma »negativne samopodobe«: popusti, se vda, pristane na svojo »pomanjkljivost« in se oprime »samoizpolnjujočega« se obnašanja v stilu: »Če me imajo za norega, bom pač nor.«
- Refleksija stigme: stigmatizirani se trudi za kognitivno predelavo (refleksijo) stigme, za soočenje z razlogi za svojo »drugačnost«. (Ule 2004: 186.)

2.2.1 Vpliv stigme na mladostnike

Glede na pomen stigme lahko zaključimo, da se vsak mladostnik, ki se znajde v vzgojnem zavodu, razlikuje od drugih, od svojih družinskih članov, sorodnikov in vrstnikov, kar zanj pomeni stigmo. Skalar ugotavlja, da oddaja mladostnika v vzgojni zavod pomeni velik rez v njegovem življenju. To izraža izključitev mladostnika iz okolja in zanj pomeni neko vrsto kazni (Skalar 1998: 7).

Krajncan dodaja, da nobenemu mladostniku to ne predstavlja nečesa radostnega, saj si mladostnik tega običajno ne želi. Torej gre za prisilo, iz katere izhaja, da je takšen mladostnik nesposoben in družbeno nezaželen. To dejstvo podkrepi z navedbami Bonhöfferja o sledečih

... pomanjkljivosti[h] vzgojnega zavoda kot ustanove:

- Zavod vedno ostaja umetno aranžiran življenjski prostor.
- Skupnost v zavodu ni določena s prostovoljno udeležbo.
- Po odpustu otroci in mladostniki nimajo nobenih pravic niti obveznosti v odnosu do odraslih ali do vrstnikov v zavodu (neobveznost medsebojnih odnosov).
- Zavod ostaja prehodni stadij, odlomek neorganskega razvoja.
- Zavod pomeni totalen poseg v življenje otrok in mladostnikov, otroci in mladostniki se nenadoma znajdejo v novem okolju, kamor jih je postavil nekakšen *deus ex machina*.
- Ob tem se postavlja več kot upravičeno vprašanje, ali je takšne frustracije sploh mogoče premagati. Vzgojni zavodi so v javnosti diskriminirani. Otroci in mladostniki so stigmatizirani, vzgojne intencije so doživljali kot kazen, kot sodbo zaradi neke lastne krivde. (Krajncan 2006: 14–15.)

Vzgojni zavodi so v družbi diskriminirani. Alenka Kobolt ugotavlja, da imajo mladostniki iz zavodov precej znižano splošno samopojmovanje in samovrednotenje. Sebe doživljajo kot manjvredne in na splošno slabše opremljene za življenje. Stigmatizacija, tudi s strani vzgojiteljev, ki so v zavodu za mladostnike pomembne odrasle osebe, pa dejavnike samopojmovanja in samovrednotenja še bolj omaja (Kobolt 1983: 60).

Kot vzgojiteljica v stanovanjski skupini sem v zadnjem času (pre)večkrat priča takšnemu stanju v naši družbi. Mladostniki mnogokrat navajajo nelagodje ob tem, ko odrasle osebe (sosedje, prodajalci, učitelji ...) ali sovrstniki »odkrijejo«, da nekdo biva v instituciji, ki se imenuje vzgojni zavod. Zaznavam, da se pri tem naši mladostniki soočajo s stigmo, saj so tako izključeni iz popolne družbene sprejetosti. Goffman pravi, da je družba tista, ki razvršča ljudi in jim pripiše lastnosti, ki so za določeno kategorijo značilne in normalne. Socialno okolje pa osebe razvršča v določeno kategorijo. In tako se srečujemo z ljudmi v različnih okoljih in ocenjujemo ljudi glede na prvi vtis, ki ga naredijo na nas. To delamo podzavestno. V večini primerov so to normativna pričakovanja, ki jih upravičeno zahtevamo. Vendar te zahteve niso vedno izpolnjene. Lahko se izkaže, da ima določena oseba lastnost, v kateri se razlikuje od drugih v kategoriji oseb. To jo spremeni v nekoga manj zaželenega, lahko tudi v slabega, nevarnega ali šibkega. Tako je v naših predstavah iz za nas popolne, običajne osebe spremenjen v nepopolno in pomanjkljivo. Pojem stigme tako zajema tiste značilnosti osebe, ki ga v družbeni skupnosti in kulturi, ki ji pripada, globoko diskreditirajo in ga diskvalificirajo za polno družbeno priznanje (Goffman 2008: 11–12).

Na splošno velja, da so mladostniki, ki preživljajo daljši ali krajši čas v vzgojnih zavodih, »etiketirani kot delikventi, kot problematični, družbeno nevarni, kot potencialni prestopniki, ki jih je treba nenehno nadzorovati in preverjati« (Skalar 1983: 428).

Tako jih pojmuje tudi današnja družba. Glede na takšno družbeno vlogo ter zgodovinsko vlogo, so vzgojni zavodi v s strani družbe obremenjeni s predsodki. Zato mladostniki vzgojnih zavodov večkrat doživljajo zavračanje okolice ter nezaupanje in dvom pri prijateljih, sošolcih, učiteljih. Ti mehanični procesi stigmatizacije mladostnike dobesedno hromijo (Krajncan 2006: 79).

Vzgojni zavodi so stigmatizirani tudi na podlagi dejstva, da v zavodu živi več mladostnikov na enem kraju. Tako pripadnost tej skupini in vsakodnevna interakcija s posameznim članom pomeni stigmatizacijo posameznika v skupini. Sosedje, vrstniki ter starši drugih mladostnikov posameznika ne zaznavajo več kot posameznika, pač pa kot del

problematične skupine. Vse negativne domneve, ki se nanašajo na skupino, se tako prenesejo na posameznika. Na podlagi tega je mladostnik iz zavoda avtomatsko prikrajšan za soudeležbo na različnih družbenih področjih (Krajncan 2006: 109).

Naši mladostniki se v družbi večkrat počutijo negotove, reakcija okolja do njih pa je nepredvidljiva. Bistveni problem stigmatiziranega je negotovost njegovega statusa, saj reakcije okolja na njegovo stigmo ne moremo predvideti, zato se konstantno sprašuje, kako ga drugi vidijo in kakšen vtis so si ustvarili o njem (Goffman 2008: 21). »Normalni« navadno v interakciji z njim reagirajo na tri načine: do njega se obnašajo kot da je boljši, kot v resnici mislijo da je; kot da je slabši, kot čutijo da je; ali pa se obnašajo, kot da ga ni. Prav zato je družba »normalnih« za stigmatizirano osebo neke vrste totalna institucija (Goffman 2008: 24).

Drugače pa naj bi reagirali profesionalci, torej tisti, ki njegovo stigmo razumejo in ki se s stigmatiziranim ukvarjajo profesionalno (terapevti, medicinsko osebje ...), pa tudi ljudje znotraj socialne mreže stigmatiziranega (družinski člani, sorodniki, prijatelji). Slednji pogosto predstavljajo varovalni krog, hkrati pa se stigma pogosto razširja tudi nanje. V določenih primerih pa posameznik stigmo pred družino tudi prikriva (Goffman 2008: 31–34).

Stigmatizirani posamezniki s svojo stigmo upravljajo na različne načine. Sploh pri naših mladostnikih stigma navzven ni popolnoma vidna. Zato se večkrat znajdejo v dilemi, ali se razkriti ali kako prikriti določene informacije o sebi, ki bi ga lahko diskreditirale, saj se kljub svoji pomanjkljivosti želijo predstaviti kot poseben in enkraten pripadnik družbe (Goffman 2008: 61–62).

2.2.2 Zavod kot totalna ustanova

Mirjana Ule (2008: 24) povzema Goffmanov pojem totalne institucije kot »mesto bivanja in dela, ki združuje večje število oseb, ki so postavljene v podoben položaj.« Goffman je sicer raziskoval življenje uporabnikov na področju duševnega zdravja. Vendar pa se raziskani odnosi med duševnim bolnikom in institucijo lahko prenesejo v modele odnosov med katerokoli stigmatizirano osebo in družbo normalnih. Tako lahko tudi vzgojni zavod dojemamo kot totalno ustanovo.

Posebej bi se osredotočila na »komponente« totalne ustanove.

Totalna ustanova je kot večina socioloških pojmov abstrakten pojem ali – kot pravi že Goffman – idealni tip; nobena od konkretnih totalnih ustanov nima vseh značilnosti totalne ustanove in nobena od značilnosti totalne ustanove ni značilna samo zanje. Ko stopimo v totalno ustanovo, je namreč ne le analiziramo na podlagi simptomov in pokazateljev, preko katerih sklepamo, da gre za totalno ustanovo, temveč tudi začutimo, kako učinkuje na nas. Diagram tega učinkovanja je sestavljen iz komponent, ki v različnih sestavah z raznimi substancami in oblikami vsebine ter z raznimi vsebinami in oblikami izraza podobno učinkujejo.

Zapora prostora. Z njo totalna ustanova ne le loči svoje varovance od širše skupnosti, jih zapre in omogoči nadzor nad njimi, temveč tudi ustvari dialektiko med 'zunaj' in 'znotraj'. Ločitev oz. izločitev pretrga vezi, odvzame vloge, pretrga slog in kulturno življenje. Z zaporo totalna ustanova omeji življenje svojih varovancev na en sam prostor, ga naredi preglednega in ga vključi v celoto. Razmerje med »zunaj« in »znotraj« je glavno gibalno v življenju totalne ustanove. Ograja med avtarkičnim svetom totalne ustanove in zunanjim svetom je zaslona, na katerem se odčitavajo želje varovancev in bojazni zunanjih prebivalcev; prav ta ograja ustvarja bojazni in želje. V tem smislu totalna ustanova proizvaja želje svojih varovancev. Vendar je treba to proizvodnjo na neki ravni razumeti kot domestifikacijo, normalizacijo želje v smislu rekla »Življenje je nekje drugje«. Totalna ustanova tudi na ravni želja svojih varovancev, ki so si morda pred vstopom želeli nekaj nenavadnega, po družbenih merilih izjemnega ali celo irealnega, prav s tem da varovance oropa za navadne stvari, ustvarja želje po povsem navadnih zadevah, ki so sicer samoumevne: časopis pri zajtrku, pomagati sosedu pri zidavi hiše, pobožati mačka itn.. Totalne ustanove niso zunaj družbe, le njen rob označujejo. Hkrati pa odhod v totalno ustanovo varovanca na ravni vsakdanjega življenja resnično izloči iz vsakdanjih družbenih dogodkov. (Flaker 1998: 234–235.)

Čeprav nekateri zavodi fizično niso ograjeni, vendarle poteka neka nevidna ograja med »zunaj« in »znotraj«. Mladostniki v zavodu se družijo le med sabo, saj so si nekako »enaki« in skorajda nimajo stikov z zunanjimi mladostniki. Ko se mladostnik odloči za pobeg, je beg

takoj prijavljen in policija ga začne iskati. Ko se takšen mladostnik pojavi na določenem kraju in ga nekdo prepozna, obvesti policijo (bojazen zunanjih prebivalcev). Policaji ga odpeljejo na policijsko postajo, od tam pa »je vrnjen« v zavod.

Kolektivnost. Temeljna naloga totalne ustanove je zadrževati večje število ljudi na istem kraju. Kolektivnost je izpostavljenost pogledom drugih, je kontaminiranost osebnega prostora, je množenje vezi, je gostota teles. Kolektivnost je tudi simbolna enotnost, mastificirana identifikacija. Identifikacija v totalni ustanovi ni kolektivna kot plemenska identifikacija ali pa posamična. Je pa tudi oboje: birokratsko določena identiteta in pripadnost skupini – in nobeno zares. (*ibid.*: 235.)

Ideologija, ki reducira. Poenostavljanje življenja v totalni ustanovi omogoča enotna in ena sama interpretativna shema. Totalni ustanovi vlada enoten označevalni režim, ki nadkodira vse druge prakse, jih tako zelo saturira, da jih ni mogoče označevati drugače kot sekundarno prilagoditev. V tem je totalna ustanova zelo radikalna, redundanca je tolikšna, da besede niso več pomembne, nimajo več učinka v dejanjih in postanejo le retorični ornament. Besede so zelo pomembne na ravni ideologije in povsem brez težav na ravni prakse. (*ibid.*: 236.)

Prav tako je v vzgojnem zavodu večkrat zaznati določeno ideologijo, ki mladostnikom onemogoča, da bi lahko povedali to, kar znajo povedati s svojimi občutki, s svojim jezikom in jezikom uporabnika.

Razcep na osebje in varovance. Ljudje v totalni ustanovi so ločeni na dva jasno razmejena razreda, med katerima ni prehodnosti, zamenljivosti; odnosi so natančno urejeni. En razred ima oblast, drugi pa je predmet te oblasti. Osebje upravlja z varovanci, varovanci pa so ubogljivi. Razcep zaznamujejo zunanje insignije (uniforme, ključi), obstaja pa tudi na ravni jezika. (*ibid.*: 236.)

Ta razcep je v vzgojnem zavodu jasno viden, čeprav osebje ni uniformirano. Mladostniki so v zavodu uporabniki, ki morajo ubogati oz. se držati pravil.

Skrbniška oblast. Ne glede na formalne ureditve varovanci pripadajo osebjem in so mu na voljo. Po drugi strani je osebje odgovorno za varovance. Oblast je apriorna, podeljena vnaprej in neprizivna. (*ibid.*: 236.)

V primeru vzgojnega zavoda osebje večkrat dojema mladostnike kot svoje pripadnike in ne kot sogovornike. Odgovornost zanje pa se odraža v takojšnji reakciji prijave bega mladostnika iz zavoda.

Procesiranje ljudi. Totalna ustanova deluje kot stroj procesiranja. Ima svoj vhodni in izhodni del, med katerima naj bi prišlo do spremembe oz. spreobrnjenja ljudi. (*ibid.*: 236.)

Tudi to je značilno za vzgojni zavod. Prizadevajo si, da bi mladostniku vcepili čut za prihodnost in za življenje brez zavoda. Ko pa ugotovijo, da mladostnik ni sposoben, da bi npr. naredil šolo, ga usposabljaajo za kuhinjska dela.

Načrt. Polje totalne ustanove obvladuje osrednji načrt in kod vedenja. Pravila so natančno izdelana in obvladujejo detajle življenja v totalni ustanovi. Načrt je heteronomen, udeleženci ga le udeležujejo. (*ibid.*: 236.)

Brez tega tudi v vzgojnem zavodu ne gre. Na vsakem koraku prevladujejo pravila, ki jih morajo uporabniki ubogati. Na ta pravila jih tudi nenehno opozarjajo.

Osebje v totalni ustanovi ali vzgojitelji v vzgojnem zavodu imajo oblast in moč, ki sta jim bili na nek način s prevzemom te funkcije javno podeljeni. Zato večkrat tudi odločajo namesto mladostnikov s prepričanjem, da je to njim v dobro. Ta moč je apriorna, saj ni obojestransko dogovorjena. Strokovnjak ima vedno prav. Svojo vednost pa navadno črpa iz preteklih izkušenj. Ob tem v varovancu poraja občutek krivde (*ibid.*: 244).

2.3 ZMANJŠEVANJE STIGME – NAČINI

2.3.1 Integracija

Da se lahko stigmatizirani posamezniki promovirajo kot enakovredni pripadniki družbe, so potrebni določeni procesi. Pri tem se mi zdi bistvenega pomena integracija – odprtost navzven. V prvi vrsti je to vključevanje v okolje. Krajncan pravi, da je pomembno vključevanje v kulturno življenje okolja. Otroci in mladostniki, ki bivajo v vzgojnih zavodih, morajo imeti priložnost, da izkusijo vsakodnevne radosti, veselje ter skrb za sosede (Krajncan 2006: 79).

Pomembno je tudi vključevanje v širše okolje. Lombach (1991: 172) navaja kot eno izmed možnosti udeležbo vzgojiteljev in vodstva na krajevnih prireditvah, v političnih strankah, državljskih pobudah. Zelo pomembno je tudi vključevanje mladostnikov v razne klube in društva, kjer lahko delujejo v skladu s svojimi interesi. Redni pogovori s tiskom in službami javnega obveščanja ter delo z javnostjo prav tako pripomore k večji prepoznavnosti našega delovanja ter razbijanju stereotipov o vzgojnih zavodih.

Skalar je že leta 1980 opozarjal, da ne smemo prezreti populacije otrok in mladostnikov z vedenjskimi in osebnostnimi motnjami v prizadevanjih po socialni integraciji. Tovrstne intencije so podprte s številnimi strokovnimi in znanstveno preverljivimi argumenti, saj sta segregacija in stigmatizacija najhujši prav pri populaciji z motnjami vedenja ter osebnosti in prav integracija prispeva k boljšemu delu vzgojnih ustanov. Življenje v vzgojnih zavodih bi bilo treba normalizirati ter ponuditi ozračje z normalnimi socializacijskimi vzorci, ki bi spodbujali progresivni razvoj posameznika brez hierarhičnih avtoritarnih odnosov ter z normalno komunikacijo. Vzgojne zavode bi bilo treba odpreti in jih integrirati v soseščino; vezni členi so lahko šola, športne organizacije, mladinski klubi oziroma različne možnosti, v katerih bi lahko mladi dejavno sodelovali (Skalar 1980: 22).

Za mladostnike v vzgojnih zavodih je značilno, da imajo težave z vključevanjem v različna pomembna življenjska področja zlasti po odhodu iz zavoda. Zato Rankelj načelo odprtosti in integracije v okolje povzema kot lažji prehod v življenje po odpustu. S tem načelom se »izpopolnjuje proces socializacije in pospešuje osebna in socialna integracija« mladostnika v okolje (Rankelj 1997: 47).

Čim bolj pa je oseba vključena v odnose z drugimi, zanj pomembnimi ljudmi, lažje premaga kritične življenjske situacije in manj je obremenjenih situacij. Pri tem socialna

mreža deluje kot zaščitni sistem in nudi mladostniku pomoč pri obvladovanju vsakdanjih življenjskih težav (Zorc Maver 2007: 75).

Pri tem se mi zdi zelo pomembno stališče, da

... vsi ljudje želimo in potrebujemo biti polnopravni in spoštovani člani skupnosti. To pomeni: da imamo vrsto obojestranskih oz. recipročnih odnosov z običajnimi ljudmi, kot so bližnje osebe, prijatelji, znanci itd.; da živimo in delamo v običajnih okoljih in da v vsakdanjem življenju uporabljamo običajne storitve in prostore, kot so trgovine, šole, klubi, knjižnice, lokali, športni objekti itd.. (Zaviršek et al. 2002: 11.).

2.3.2 Normalizacija

Sam pojem normalizacija se je (po Wolfensbergerju) v angleški literaturi prvič pojavil leta 1969. Že pred tem, leta 1959, je bil zapisan v dansko zakonodajo kot vodilno načelo v skrbi za duševno prizadete. To je povzročilo sicer izboljšave na področju skrbi za duševno prizadete, predvsem pa je naraščalo število institucij na tem področju. V teh ustanovah naj bi bilo življenje podobno normalnemu. Wolfensberg pa je tej definiciji normalizacije očital zlasti to, da se je omejevala le na duševno prizadete ter se je osredotočala predvsem na končni rezultat – normalno življenje, ki ga je bilo mogoče razumeti predvsem materialno in statistično, kot nekako dokončno idealno stanje. V sosednje skandinavske države so ideje o normalizaciji prodrle kakih deset let kasneje. Vendar pa tudi v teh državah pojem normalizacije temelji bolj na medicinskem modelu in kliničnih metodah, na tehničnih dimenzijah ustanov. Wolfensberger pa je poskusil oblikovati definicijo normalizacije, ki bi bila ustrezna in uporabna na najrazličnejših področjih (institucionalnega) obravnavanja prizadetih, motenih oz. stigmatiziranih populacij. Obenem pa naj bi bila ta opredelitev teoretična ter povezana s spoznanji o intrapsihičnih in socialnih odnosih in o delovanju sistemov. Za to si je kot teoretično izhodišče izbral teorijo (institucionalnega) stigmatiziranja ter na njeni podlagi izdelal celo vrsto zahtev (normalizacije), ki naj v obravnavah deviantov omogočijo takšne procese, da bodo vodili k zmanjševanju negativne stigme teh oseb in s tem k njihovem višjemu socialnemu vrednotenju. Normalizacijske zahteve so torej tiste, ki učinkujejo nasproti vsem različnim procesom stigmatiziranja. Je pa Wolfensbergerjevo pojmovanje normalizacije prineslo tudi nekaj kritik. Brandon meni, da takšna normalizacija

ne zavrača prevladujočih kulturnih vrednot in ne temelji na potrebnih socialnih in kulturnih spremembah ter je paternalistična, saj temelji bolj na moški predstavi o socialnem in ekonomskem uspehu. Prav tako je bolj usmerjena k individualizmu in zato ne spodbuja, da se formirajo skupine razvrednotenih posameznikov, s tem pa prezre zelo pomembno dejstvo – sodelovanje uporabnikov pri upravljanju in managementu služb. Podobno tudi Flaker meni, da naj normalizacija ne bi bila tehnološko navodilo ljudem o tem, na kakšne načine pomagati stigmatiziranim ljudem, temveč sredstvo za to, da »stigma spregovori«, ter za kritično raziskovanje družbenega razumevanja normalnosti. Na takšen način je torej pojem normalizacije razumljen manj tehnološko in bolj široko. David in Althea Brandon to usmeritev poimenujeta »načela običajnega življenja«; navajata jih pet: dobri medčloveški odnosi, resnične možnosti izbire, povečana participacija, osebni razvoj in resnično »mešanje« ljudi (Dekleva 1993: 15–19).

Brandon (1992: 14–16) tako v okviru procesa normalizacije govori o petih prvinah – principih, ki naj bi enakovredno veljali za osebje in oskrbovance oz. stanovalce:

1. Poglobljanje odnosov

Osebje mora biti most, preko katerega stanovalci ustvarjajo nove stike. Potrebno je stalno zavedanje, da gre za pomoč ranljivim skupinam ljudi glede tega, kako naj se spoprimejo z izgubo in spremembo. O resničnem življenju se ne morejo učiti drugače, kot da ga res živijo. Odnosi naj bi temeljili in se razvijali na osnovi spoštovanja, prijateljstva in ljubezni. Kontrola kvalitete odnosov za službe naj bi temeljila na sestavinah, kot sta:

- bližina (Ali obstaja odsotnost ločevanja prostorov na tiste za stanovalce in na tiste za osebje? Ali obstaja prost pretok informacij? Se kličejo po imenih? Ali obstaja skupna uporaba sredstev?)
- in toplina (So odnosi sproščeni in neformalni? Ali je zabavno? Ali se smejejo? Ali obstaja neka topla atmosfera? Ali so ljudje skupaj v prostem času, ne da bi bili za to plačani? Ali obstaja miren prostor za pogovor?).

2. Večanje izbire

Pri tem principu gre za večanje možnosti stanovalcev. Večinoma gre za ljudi, ki so imeli v življenju zelo malo možnosti. Potrebujejo vzpodbudo in veliko podpore, da bi lahko razvili boljši občutek za obvladovanje svojega življenja. Vedeti morajo, kaj in do kod lahko izbirajo. Da bi bili sposobni izbirati tako pri hrani in pijači, kot tudi pri odnosih, počitnicah, dejavnostih, spolnosti, ... potrebujejo osebno moč in vero, da v resnici lahko izbirajo, vero drugih ljudi v njih, vendar v mejah realističnega optimizma; potrebujejo tudi znanje in

informacije, opcije med katerimi lahko izbirajo, znanje o posledicah dejanj, sposobnost ter podporo pri odločitvah, denar, prijatelje, ki so pripravljeni pomagati, dostopnost do služb, prevozno sredstvo ... Vsakodnevna organizacija življenja mora biti vse bolj pod nadzorom stanovalcev. Vedno bolj se morajo čutiti zmožne obvladati svoj dan. Vpliv ustanove mora biti čim manjši.

3. Razvijanje udeležbe

Dejansko to pomeni, da so stanovalci vključeni v vodenje in načrtovanje organizacije, torej vplivajo na naravo službe, ki jo uporabljajo. Formalna struktura njihovega sodelovanja mora biti razvidna (ali obstaja odbor stanovalcev oz. uporabnikov, ali ga osebje upošteva, ali so vključeni v timske obravnave, kakšna je preskrbljenost z informacijami ...).

Morajo pa najti tudi načine, kako sodelovati izven meja organizacije – v lokalni skupnosti in v širši družbi.

4. Individualizacija razvoja

Princip individualizacije razvoja govori o nujnosti osebne razvoja stanovalcev. Imeti morajo priložnost izražati svojo enkratno individualnost, osebje pa mora to podpirati z realističnim optimizmom. Zaupanje igra pomembno vlogo pri osebne razvoju. Služba pa se mora oblikovati tako, da zadovolji enkratne in razvijajoče potrebe vsakega posameznika. Stalno se je potrebno upirati skupinskim pritiskom prilagajanja. Vsakokrat, ko podležemo najmanjšemu pritisku oz. ko pristanemo na kompromis, izgubimo delček osebne izvirnosti. Na vprašanje, ali služba zadovoljuje edinstvene potrebe vsakega posameznika, si mogoče lahko odgovorimo, ko si zastavimo več konkretnih vprašanj o delovanju le-te. Zanima nas, ali služba spodbuja oz. pomaga ljudem pri tem, da postanejo spoštovani od drugih in da imajo dobro mnenje o sebi. Ali obstajajo možnosti za individualno svetovanje? Ali obstajajo individualni načrti? Ali obstajajo možnosti za osebno izražanje in ali služba pomaga in podpira stanovalce pri tem, da se počutijo pozitivno? Ali ustanova zgleda privlačno in ali obstaja mirna soba, kamor se lahko umakneš? So stranišča in kopalnice zasebne? Ali se stanovalce kot posameznike spoštuje in se jim daje možnost osebne rasti?

5. Stopnjevanje druženja

Tudi stavba in namestitev morata spodbujati integracijo. Ponujati morata pozitivne modele in ustvarjanje pozitivne lastne podobe. Druženje pa je prav tako kot za njih pomembno tudi za druge ljudi, da imajo možnost srečati iz družbe izključene ljudi in se naučijo z njimi komunicirati ter jih spoštovati. Pomembno je, kdo vse prihaja v ustanovo: prostovoljci,

sosej in strokovni delavci. Ali so to plačani ljudje, prav tako razvrednoteni ljudje, ali prihajajo tudi nerazvrednoteni ljudje? Vse naštetu mora ustanova spodbujati in biti v oporo.

Za mladostnike v vzgojnih zavodih se mi zdijo pomembne še nekatere normalizacijske zahteve, ki jih po Wolfensbergerju povzema Krajncan:

a) Pomen fizične podobe ustanove

Sama zgradba, v kateri so nameščeni mladostniki, mora biti skladna z okolico. V kolikor bi izstopala (po velikosti, starosti, arhitekturi), bi takoj dajala vtis, da v njej živijo drugačni, kar pomeni oteževanje stikov in odnosov z okoliškimi stanovalci. Prav tako mora biti okolica in tudi notranjost estetsko oblikovana. Mladostniki se morajo v hiši počutiti varne in imeti prostore, ki bodo omogočali njihovo zasebnost. Pomembna je tudi zgodovina zgradbe, kakor tudi predhodni prebivalci v ustanovi. Poznavanje preteklosti ljudi, ki so nekoč živeli tukaj, lahko pomeni transfer na nove prebivalce. Pomembno je tudi ime ustanove, ki naj bo takšno, da ne stigmatizira stanovalcev.

b) Pomen okolice ustanove

Zelo pomembno je, da je ustanova v okolju, kjer ni v soseščini nobene podobne ustanove in kjer živijo ljudje brez negativne stigme. Pomembno je še, da je v okolici dovolj ljudi, da se lahko mladostniki neopazno integrirajo vanjo. Ko gre za mladostnike, je še posebej pomembno, da je v bližini dovolj infrastrukture, ki mladim omogoča hiter in primeren dostop do vseh socialnih virov.

c) Oblikovanje programov

Wolfensberger loči program, ki se navezuje na ustanovo, in program, ki se navezuje na potrebe stanovalcev. Tako se mora ustanova s svojim programom skladati s programom dejavnosti v soseščini. Potrebno pa je upoštevati tudi individualne potrebe posameznikov. Iz izkušenj izhajam, da so naši mladostniki zelo ranljivi, saj nikoli v življenju niso doživeli izkušnje dajanja in prejemanja v pravem, toplem medčloveškem odnosu. Zato težko vzpostavljajo globlje stike, večkrat pa izražajo jezo, razočaranje in agresivnost. Zato je zelo pomembno, da jim znamo približati vse značilnosti doma in jim dati občutek varnosti in pripadnosti.

d) Pravice in avtonomija klientov

Pravice mladostnikov je Wolfensberger opredelil kot

... možnost zakonskopravne zaščite socialne varnosti oziroma enakovrednih podpor, primerne stopnje varnosti pred nasiljem; kot avtonomijo, ki narašča z biološko starostjo otrok oziroma mladostnikov; to med drugim pomeni opogumljanje in učenje (varovancev), razvijanje prilagoditvene avtonomije in pravic v okviru posameznikove prikrajsanosti oziroma motenosti, s čimer je povezana večja mera spodbujanja, samoodločanja in nadzora nad lastnimi dejanji. (Wolfensberger v Krajncan 2006: 94–95.)

Sem sodi tudi pozitiven odnos do lastnine.

e) Odnos institucije do klientov, osebje

Mladostniku mora institucija nuditi zlasti učenje socialnih sposobnosti (prijateljstvo, gostoljubnost ...), delovnih sposobnosti, rekreacijskih možnosti, razvoj sposobnosti za ustvarjalno preživljanje prostega časa, samozavedanje, krepitev samopodobe, razvoj vzdržljivosti, marljivosti, iniciativnosti, samostojnosti, discipline, poguma; nuditi mora možnost učenja vzdrževanja reda v življenjskem okolju ter razvijanje varnosti v fizičnem in socialnem okolju. Pri tem pa je pomembno, kako oblikujemo skupine glede na starost, število mladostnikov v skupini ter glede na potrebe mladostnikov (Krajncan 2006: 93–96).

Skalar pa je normalizacijo v vzgojnih zavodih definiral po svoje, s poudarkom na nekaterih vidikih, zlasti pri operacionalizaciji pojma:

Pojem normalizacije bi moral vsebovati predvsem sledeče vidike:

1. Ustvariti v zavodu takšne pogoje za življenje in delo, ki bi omogočili gojencem zadovoljevanje potreb na način, pri katerem bi bilo čim manj ovir – v režimu, v organizaciji, v odnosih, v arhitekturi, v opremi in v položaju zavoda v soseski, kar bi lahko otežkočalo ali preprečevalo zadovoljevanje potreb.
2. Da bi vgradili v institucijo, v pogoje njenega delovanja in v programe takšne orientacije, ki bi zagotavljale gojencem čim bolj enakopraven položaj z vrstniki izven institucije.
3. Da ne bi vgrajevali v organizacijo in v vzvode funkcioniranja institucije elementov, ki temeljijo na iracionalnih konstruktih, ki izhajajo iz kapricioznosti in oblastniških, avtoritarno-hierarhičnih pozicij zavodskih delavcev. Življenje v instituciji bi moralo biti regulirano s pravili, ki so rezultat dogovora vseh

stanovalcev in so v funkciji interesov stanovalcev in njihovega skupnega življenja oz. bivanja.

4. Da bi izključevali iz institucije, iz njene arhitekture, iz notranje urejenosti prostorov, iz opreme, iz organizacije, iz režima, iz načinov vodenja in upravljanja, iz medosebnih odnosov, dejavnike, ki bi lahko delovali stigmatizirajoče in bi s tem postavljali gojence v zavodu v manjvreden položaj, v primerjavi z vrstniki, ki ne živijo v zavodu.

Gre torej za zavestno izključevanje tistih sestavin zavodskega življenja in pogojev življenja, ki (lahko) povzročajo negativne efekte, zaradi katerih je vzgoja v zavodih deležna kritike in odklanjanja. Hkrati pa gre za ustvarjanje takšnih pogojev za življenje in delo v zavodu, ki bi bili kolikor mogoče izenačeni s pogoji življenja in možnostmi, ki jih ima mlada generacija, ki ne živi v instituciji. (Skalar 1993: 9–10.)

Rankelj normalizacijo opredeli kot pomemben prispevek zlasti k odnosu med vzgojiteljem in mladostnikom. Normalizacijo pa enači z dezinstitucionalizacijo. Svetuje, da stremimo k čim manjšim, prožnim in med seboj ločenim skupinam. Predlaga, da namesto zidanja gradov, raje investiramo v znanje (Rankelj 1997: 47).

2.3.2.1 Kaj je normalno?

Ko razmišljamo o normalizaciji in ko smo vsakodnevno vpeti v življenje institucije, se nam nenehno zastavlja vprašanje, kaj je normalno.

Flaker (1993: 45) kot normalno označuje vse tisto, kar posamezniki v družbi ne zaznavajo kot nenavadno, posebno ali vredno pozornosti. Normalno je tisto, kar je kulturno tipično in je znotraj obsega »pričakovanega«.

Vendar pa moramo vedeti, da se družba spreminja in tako vsakokrat na novo definira normalnost. Kadar družba teži k večji humanizaciji in demokratizaciji odnosov, tudi težje razmeji normalnost od nenormalnosti. Tako se potrebe po razglašanju normalnosti večajo, hkrati pa se povečuje stopnja določanja odklonskosti (Krajncan 2006: 92).

Flaker pri tem vidi nevarnost, »da normalizacija postane ustvarjanje videza normalnosti, ne da bi se pred tem lotili reza, ki obstaja med normalnim in stigmatiziranim.« Med tema dvema svetovoma je namreč vedno »enosmerni prepad«. Tako normalni ne bo nikoli

spoznal, kako je biti na mestu stigmatiziranega in mu bo ta izkušnja vedno tuja. Takšna je namreč njegova usoda. Prav ta »usodnost« dela normalne posameznike nevedne in v odnosu do stigmatiziranih okorne. Iz takšnega videnja razlikovanja normalnosti predlaga Flaker dva procesa, ki bosta družbo obogatila. Najprej naj družba vzpostavi stik in dialog z izkušnjami stigmatiziranih in jih uporabi pri oblikovanju tematik na posameznih področjih teh izkušenj. Drug proces pa poimenuje »kritično raziskovanje normalnosti«. To pa pomeni, da se stvarnost stigmatiziranega prenese v normalnost kot »orodje kritike in spremembe normalnega vsakdanjika«. Pomembno pri vsem tem je, da se popravi odnos do stigme in s tem preseže ločevanje na normalno in deviantno (Flaker 1993: 46–47).

Mirjana Ule (2008: 26) pa povzema Goffmanov opis stigmatiziranih posameznikov, ki se poskušajo s prikrivanjem in zavračanjem lastne stigme ali pa z odkritim pristajanjem nanjo, rešiti predsodkov, negativnih etiketiranj, vrednotenj in pričakovanj, kar je na videz nemogoče, saj družba vedno znova določa razliko med normalnim in nenormalnim. Pri tem pa se s stigmatiziranjem brani pred drugačnostjo, ki jo ogroža.

2.3.2.2 Mladostniki, ki živijo »zunaj«

Na tem mestu želim osvetliti pojem mladostništva, ki izhaja iz teoretične zasnovanosti samega pojma. Osredotočila se bom predvsem na potrebe mladostnikov v tem življenjskem obdobju. Večino teh potreb namreč mladostniki v zavodu ne morejo zadovoljiti.

Uletova mladost uvršča v prehod posameznika iz otroštva v odraslost in pri tem poudarja, da ta prehod ni samo stvar posameznika. Mladostniki morajo pri tem procesu dobiti primerjavo in izmenjavo izkušenj, splošnih kulturnih vzorcev, vzorcev mladinske porabe in preživljanja prostega časa. To je obdobje, ko se mladostniki na poseben način oblikujejo, ustvarjajo posebno obliko kulture, preživljanja prostega časa in zabave (Ule 2008: 131).

Za pravilen razvoj osebnosti mladostnik v tem obdobju potrebuje stabilno in toplo družinsko okolje. Odrasle opazuje, ocenjuje in na razne načine preverja, preden jih sprejme za svoje identifikacijske modele. Izven družine pa se največkrat zgleduje po ljudeh, ki so po starosti med njimi in njegovimi starši, saj mu ti ne ogrožajo občutkov lastne neodvisnosti (Žmauc - Tomori 1983: 114).

Tudi Albert in Leonida Mrgole na osnovi svojih bogatih izkušenj z najstniki trdita, da je najbolj pomembna izkušnja, ki jo mladostnik potrebuje v življenju, zavedanje, da je

staršem mar zanj. To zavedanje ima največjo preventivno moč. Mladostnik, ki občuti pripadnost, čustveno povezanost in stik s starši, bo znal kljub različnim zunanjim vplivom vedno ostati v polju pravih vrednot, pravil in življenjskih načel (Mrgole 2014: 62).

Klasifikacija potreb po Maslowu (v Maksimović 1991: 8) nam pomaga prikazati nekatere potrebe, ki so značilne za to razvojno obdobje:

- potreba, da bi bili sprejeti, potreba po občutku, da so stališča drugih do nas pozitivna, da nas drugi spoštujejo in cenijo, da nas obravnavajo kot sebi enake;
- potreba po uspehu oziroma doseganju ciljev in vrednot;
- potreba po ljubezni oziroma potreba po tem, da bi bili ljubljeni, zaščiteni in čustveno želeni, po brezpogojni ljubezni staršev, prijateljev in partnerja;
- potreba po potrjevanju lastnih vrednot oziroma po tem, da nas pomembni drugi obravnavajo tako, da nam priznavajo naše kvalitete in da se izognemo kritiki, graji in kazni;
- potreba po pripadanju oziroma potreba, da se počutimo del neke skupine in institucije, da se poistovetimo z nekim posameznikom, skupino, institucijo ali idejo;
- potreba po odvisnosti oziroma potreba po možnosti, da pri pomembnih drugih najdemo čustveno oporo, zaščito, ohrabritev, pomoč, spodbudo, oprostitev;
- potreba po samostojnosti oziroma umiku zunanjega nadzora s strani staršev in drugih oseb, da delujemo na lasten način in odločitve sprejemamo samostojno – da se lahko zanašamo prvenstveno na samega sebe;
- potreba po dominaciji in izkazovanju samega sebe oziroma sposobnosti, da organiziramo in vodimo, da obvladujemo ovire in probleme, da vplivamo na stališča, občutje in obnašanje drugih ljudi;
- potreba po razumevanju, da lahko z bližnjimi osebami (starši, prijatelji) delimo svoja najgloblja razmišljanja in probleme brez strahu, da bi se naš položaj pri njih spremenil ali da bi izgubili njihovo naklonjenost;
- potreba po samorealizaciji, potreba, da sprožimo in izkoristimo vse svoje možnosti, da prestopimo mejo povprečnosti, damo od sebe največ, da se ukvarjamo z vsem, za kar mislimo in čutimo, da smo sposobni.

Pri vsem tem pa je, kot ugotavlja Uletova (1995: 15), zelo pomembno ožje okolje, v katerem mlad človek odrašča. Pomembno je, kakšno oporo mu nudi, koliko ga vzpodbuja in razume. Gre za družino, šolo in vrstnike. Mladi, ki imajo oporo pri tem, da lažje najdejo sami

sebe, imajo več možnosti, da uspejo kot tisti, ki pridejo z okoljem v konflikt: bodisi da okolje preveč ali premalo pričakuje od njih, jih zapusti ali zanemarja.

2.3.3 Doživljajska pedagogika

Pri našem delu dajemo poudarek tudi projektom doživljajske pedagogike, ki prav tako pripomorejo k temu, da se naši mladostniki izkažejo kot enakopravni člani družbe v drugačnih situacijah, torej izven institucije. Doživljajska pedagogika se razume kot alternativa in dopolnilo posredovani in etablirani (veljavni) vzgojni in izobraževalni usmeritvi. Kot alternativa doživljajska pedagogika išče nove poti izven obstoječih institucij, kot dopolnilo pa je razvidna skozi trud in nove vsebine znotraj starih strukturnih povezav (Ziegenspeck 2000: 8).

V današnji postmoderni družbi življenje ne zadovoljuje več temeljnih človekovih potreb. Doživetja iz druge roke puščajo mladostnike osiromašene za njihovo dejansko doživetje. Zato so pomembna doživetja, ki pomenijo učno in izkustveno polje za vsakogar, ki lahko z osebno pozornostjo in naklonjenostjo senzibilnih doživljajskih pedagogov pridobi odločujočo vzgojo in pomoč pri lastni osebnostni stabilizaciji. Posameznik si tako pridobi nove drže, poskuša se v novih vlogah in vedenjskih oblikah, kar ga krepi v procesih socialnega vključevanja in učenja (Krajncan 2007: 12).

Otroci in mladostniki, ki se soočajo z negativnimi posledicami sodobne družbe, imajo v doživljajski pedagogiki možnost iskanja novih alternativnih oblik reševanja problemov in lastne uveljavitve, pridobivajo izkušnje in z njimi eksperimentirajo in si pridobivajo nove socialne veščine.

Doživljajska pedagogika se je izoblikovala v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja, pri nas pa se je ukoreninila v zadnjem desetletju prejšnjega stoletja, v glavnem v praksi vzgojnih zavodov, deloma pa tudi z nezavodsko populacijo. Nastala je iz njenih predhodnih oblik dela in nudenja pomoči otrokom in mladini s težavami kot specifična terapevtska oblika ali kot metoda socialnega učenja v stvarnem okolju.

Doživljajska pedagogika pomeni celosten pedagoški pristop, ki zbudi v otroku oziroma mladostniku vse receptorje in jih uporabi v vzgojno izobraževalne namene. V doživljajski pedagogiki se je zato uveljavil moto »z glavo, srcem in rokami« (Krajncan 2007: 13).

Doživljajska pedagogika je metoda dela z mladimi, ki v zadnjem času postaja čedalje bolj prepoznavna oblika dela z rizičnimi skupinami. Če pojmujeemo pedagogiko kot vedo o

vzgoji in izobraževanju, lahko poimenujemo doživljajsko pedagogiko kot poučevanje in vzgojo z doživljanjem. Mladostniki naj bi se naučili veščin in spretnosti za življenje, spoznavali svet in domovino ter na varen način doživeli avanture, zaradi katerih ne bi prihajali v navzkrižje z zakoni in organi pregona (Meško 2000: 13).

Pri doživljajski pedagogiki ne gre za nekaj povsem novega ali nasprotnega dosedanjim načelom pedagogike, po katerih delamo. Če bi želeli zelo shematično ponazoriti, bi morali zapisati, da gre za vračanje v resničnost iz dosedanje pretežne verbalne naravnosti naših vzgojnih slogov in tudi naših terapevtskih prijemov. Kurt Hahn uvršča doživljajsko pedagogiko med tiste smeri pedagogike, ki omogočajo dozorevanje osebnosti in njeno nadaljnjo diferenciacijo in nadaljnji razvoj. Doživljajska pedagogika nam daje zgled, kako je mogoče intenzivno terapevtsko, individualno in programirano delati tudi v povsem stvarnih življenjskih okoliščinah (Kobolt 1988: 147).

Pri tem pa Krajncan opredeljuje tudi strokovne delavce ter prostovoljce, ki izvajajo doživljajsko pedagoške projekte. Le-ti se »spuščajo v psihična tveganja, izzivajo svojo vsakdanjo rutino, so radovedni v odnosih do ljudi, kultur in vlog, se pustijo zvabiti v avanturo in ostajajo zavezani pedagoškim ciljem« (Krajncan 2002: 7).

Nadalje Krajncan med merila, ki zagotavljajo kakovost doživljajsko pedagoških projektov kot pomembo komponento uvršča osebnostne lastnosti in posebnosti, s katerimi morajo biti opremljeni izvajalci. Pri tem je zelo pomembno, da se vzgojitelj dejansko identificira kot doživljajski pedagog z jasnim vedenjem, zakaj projekt izvaja, kaj prinaša in kakšnega človeka zahteva. Težiti mora k temu, da mladostnikom ponudi »vsebine, ki jim bodo pomagale k polnejši udeležbi v življenju« (Krajncan 1999: 140).

Skozi občutek zasebnosti in podobnosti v življenjskih okoliščinah se na projektih doživljajske pedagogike posreduje čim naravnejša življenjska skupnost. Zato se ustvari bližina, ki s seboj prinaša tesnejše in intenzivnejše odnose med mladostniki in vzgojiteljem. To se »obrestuje pri nadaljnjem delu v ustanovi, pri nadaljnjem sobivanju, ki nenadoma postane znosnejše, bolj človečno in voljno uporabljati svoje zmožnosti« (Krajncan 1999: 144).

Pomembna pa je tudi socialna bližina z okolico, kjer poteka projekt. Mladostniki imajo več možnosti zunanjih stikov tako s sosedi, kot z naključnimi ljudmi, ki jih srečajo, ter tudi s tujimi jeziki in različnimi kulturami. Mladostniki prav tako pridobivajo veliko praktičnih socialnih izkušenj, kot so nakupovanje v trgovini, dogovarjanje za prostor kampiranja, uporaba infrastrukture ... Ker so projekti neposredno vezani na obliko skupinskega dela, se

mladostniki naučijo soodločati, dogovarjati glede pravil, naučijo pa se tudi strokovnih kompetenc. Naloge se rešujejo skupinsko in ker so vedno prisotni tudi posamezniki, ki so šibkejši, se naučijo sodelovanja in sopomoči. Tudi vloge na projektih so povsem neinstitucionalne. Oblikujejo se glede na nujnost in med vsemi udeleženci. Glasovi so med seboj enakovredni. Tako mladostniki tudi vzgojitelja doživljajo drugače – ne kot vsevednega, ampak kot človeka s slabostmi in krepostmi. Takšen odnos je usmerjen v partnerstvo in poveča delovanje odraslega kot identifikacijskega lika (Krajncan 1999: 150).

2.3.4 Vzgojitelj v vzgojnem zavodu

Osnovni dejavnik dela vzgojitelja v vzgojnem zavodu predstavlja odnos med odraslim in mladostnikom. V zavod prihajajo mladostniki s simptomatiko vedenjskih in čustvenih težav, ki izvirajo prav iz motenj v odnosih iz obdobja socializacije. Zato je vloga vzgojitelja ta, da vzpostavi stik z mladostnikom kot nova odnosna oseba, ki pri mladostniku ponovno vzbudi zaupanje. Omogoča mu »psihično reorganizacijo v smislu utrditve njegovega jaza in pridobitve sposobnosti za razreševanje obremenjujočih odnosov« (Klasinc 2000: 15.).

Vzgojitelj vstopa v to vlogo na podlagi teoretičnega znanja, ki ga je pridobil v fazi izobraževanja in je prvi pogoj za prevzem te funkcije. Vendar to ni dovolj. Vsak vzgojitelj v vzgojni proces vnaša tudi svoje življenjske izkušnje, ki pa se praviloma zelo razlikujejo od življenjskih izkušenj mladostnikov. Prav tako si vzgojitelj ne more natančno predstavljati življenjskih razmer, iz katerih izhaja mladostnik. To lahko razvije samo v komunikaciji z mladostnikom. Gre za način, ki mu narekuje nadaljnji razvoj praktičnih strategij za pomoč mladostniku. Vsak mladostnik je edinstven in zato je potrebno vlogo vzgojiteljevega delovanja prilagajati potrebam posameznega mladostnika. Nekateri mladostniki vzgojitelja dojemajo kot svojega novega očeta ali mamo. Večkrat tudi mladostnikovi sosedje, učitelji in prijatelji skupino enotijo z družino. Če si vzgojitelj prizadeva za čim večjo normalizacijo življenjskega poteka v skupini, bo tudi svojo vlogo temu primerno interpretiral (Krajncan 2006: 120).

V vsakodnevnih interakcijah med mladostnikom in vzgojiteljem je zelo pomembna komunikacija. Wolf kot pogoj uspešne komunikacije med vzgojiteljem in mladostnikom predstavlja tri pomembne dejavnike: distanco vlog, empatijo in toleranco dvoumnosti. To so značilnosti, ki jih vzgojitelj ne more pridobiti z izobraževanjem. Distanca vlog je »sposobnost, da se znamo dvigniti nad zahteve vlog, zato da lahko izbiramo, negiramo in

interpretiramo.« Empatija je ključnega pomena pri vzpostavitvi stika z mladostnikom ter razumevanju življenjskega sveta mladostnika. V praktičnem delu z mladostniki se potrjuje Wolfova trditev, da interakcija z mladostnikom, katerega vedenje vzgojitelj vedno ocenjuje kot »moteno«, ni mogoča in je tudi anticipacija neuspešna. Kljub distanci vlog in empatiji v vzgojni situaciji prihaja med mladostnikom in vzgojiteljem do različnih pričakovanj in želja po končnem uspehu. Prav toleranca neskladja pa nam omogoča, da različna stališča uskladimo. Vzgojitelj mora biti sposoben ta protislovja prenašati (Wolf 1995: 42–43).

Poleg vzpostavitve uspešne komunikacije ter stika z mladostnikom pa je v skupini pomembno tudi omogočiti socialno učenje med sovrstniki. To pomeni, da imajo možnost prav vsi mladostniki aktivno sodelovati pri odločitvah, ki se nanašajo na skupno življenje v skupini. Na ta način se učijo samoodgovornosti. Večina mladostnikov ima iz otroštva izkušnje o tem, da v skupini niso bili sprejeti in so bili zaradi tega razvrednoteni. Zato se pri takšnih mladostnikih kažejo primanjkljaji v konstruktivnem socialnem vedenju. V skupini, ki je naravnana po načelih družinske vzgoje, ima mladostnik več likov matere in očeta, bratov in sester. Zato je to zanje kraj, kjer se počutijo doma. Vzgojiteljeva naloga je, da jim omogoči, da se v skupini počutijo varne, sprejete, spoštovane in da imajo možnost preizkusiti svoje življenjske vzorce, se učiti sprejemati druge in jih spoštovati. Le na podlagi uspešne komunikacije vseh članov skupine ter vzgojiteljev lahko mladostniki svoje vedenjske vzorce spreminjajo, se prilagajajo skupnim normam ali pa se od njih distancirajo (Klasinc 2000: 15–16).

Po Stanovanjski skupini Črnuška gmajna pri Mladinskem domu Jarše citiram napotke za strokovno osebje

1. Seznani varovance z njihovimi pravicami: kako in kdaj lahko odklonijo vodenje, zapustijo skupino, se pritožijo.
2. Ne skrivaj se za masko strokovnosti, ne uporablaj besed, ki jih varovanci ne razumejo, ne pretvarjaj se, da veš več, kot res veš – bodi iskren!
3. Vprašaj varovance, česa si želijo, saj so sami najboljši strokovnjaki za lastne potrebe.
4. Ne zavračaj pritožb in skrbi varovancev.
5. Priznaj varovancem sposobnost in talent, podpri jih, ko se preizkušajo v novih dejavnostih, ko prevzemajo nove odgovornosti in iščejo nove ustvarjalne izraze.

6. Ne prestraši se čustev varovancev, saj cenijo, če jih kdo posluša in opogumlja.
7. Povej jim vse o možnostih, ki so jim na voljo.
8. Ne izgubi vere v varovance, saj so mnogi premagali tudi skrajno stisko kljub poprejšnji črnogledosti strokovnjakov.
9. Pogovarjaj se z varovanci, saj čustvena stiska vodi v osamljenost. Bodi prijateljski in ravnaj z drugimi kot s sebi enakimi.
10. Ne pozabi, da živimo v družbi z več kulturami, zato imajo ljudje različna prepričanja in se odločajo za različne vrednote. (Ocvirk 2000: 49–50.)

Vzpostavitev ustrezne komunikacije ter stika z mladostnikom si ne znam predstavljati brez poznavanja in uporabe štirih pomembnih sodobnih konceptov v socialnem delu; ti so: perspektiva moči, etika udeležnosti, znanje za ravnanje ter ravnanje s sedanostjo ali koncept sonavzočnosti.

Perspektiva moči je koncept Dennisa Saleebeyja. Ta vidik nas usmerja, da v vsakem mladostniku iščemo njegovo moč – njegova močna področja. Če izhajam iz prakse, lahko trdim, da je to največkrat zelo zahtevna naloga. Saleebey nam ponuja rešitev:

Formula je enostavna; mobiliziraj moč strank (talente, znanja, sposobnosti, vire) tako, da podpreš njihova prizadevanja, da dosežejo svoje cilje in vizije, in stranke bodo imele bolj kakovostno življenje, tako, ki bo v skladu z njihovim konceptom kakovosti. Čeprav je recept enostaven, mu sledi trdo delo. (Saleebey 1997: 4.)

Tudi etika udeležnosti predstavlja pomemben člen v vzgojnem procesu med vzgojiteljem in mladostnikom. Pomaga nam vzpostaviti sodelovanje, ki temelji na skupnem iskanju in raziskovanju poti do boljšega načina življenja. Pri tem vzgojitelj ne nastopa v vlogi močnejšega ali pametnejšega, pač pa je enakovreden partner v iskanju rešitve. Hoffman kot avtor tega koncepta opozarja, da se mora strokovnjak zavedati, da ni on tisti, ki poseduje resnico in rešitve. Zgodba, ki nastaja, mora biti soustvarjena (Čačinovič Vogrinčič et al. 2009: 12).

Pri vsem skupaj pa ne moremo mimo tretjega koncepta – znanje za ravnanje. Pomembno je, kako vzgojitelj v vzgojnem procesu uporabi teoretično znanje, kako ga zna vnesti v določeno situacijo in le-to pojasniti mladostniku. Gabi Čačinovič Vogrinčič pravi, da strokovni delavec ni nikoli brez besed, saj zna vzpostaviti in vzdrževati kontekst socialno

delovnega razgovora ter podeliti strokovno znanje z uporabniki. Pri tem omogoči »prevajanje« v osebni jezik uporabnika in potem nazaj v jezik stroke, kar je pomembno pri ustvarjanju novih zgodb v raziskovanju rešitev (*ibid.*: 14–15).

Gabi Čačinovič Vogrinčič prav tako označuje sedanjost kot najbolj dragocen delovni čas v procesu nudenja pomoči. Pri tem pa hkrati izražamo soprisotnost, ki združuje sočutje in razgovor (*ibid.*: 14).

Pri delu z mladostniki je tako pomembno, da je vzgojitelj »spoštljiv in odgovoren zaveznik, [mladostnik] pa ekspert iz izkušenj, sogovornik, partner, sodelavec«. (Čačinovič Vogrinčič 2008: 12.)

Naloga vzgojitelja ni, da mladostnika spreminja in oblikuje v idealnega. Stremeti mora k temu, kar lahko skupaj z njim stori, da mu bo bolje tukaj in zdaj (Poštrak 2015: 271). Tako mora vzgojitelj vedeti, kaj mora storiti z mladostnikom in zanj; to mora želeto storiti. Za to mora imeti potrebne možnosti in sposobnosti ter priložnost to narediti (Kobolt 1993: 39).

Vedno pa smo za kvaliteten odnos v interakciji med mladostnikom in odraslim odgovorni izključno odrasli. Jesper Juul in Helle Jensen za to navajata dva razloga. Prvi, ki ga izpostavljata je ta, da mladostnik ni sposoben prevzeti odgovornosti za svoj odnos z odraslim. Lahko izrazijo mnenje ter podajo predloge in želje po spremembi, nikakor pa za to ne morejo sprejemati odgovornosti. Vedno, kadar odrasli prenesemo odgovornost za odnos na otroka, so otroci še manj zadovoljni in odnos je še slabši. To se večkrat dogaja tudi v različnih institucijah, kadar se odrasli postavi pred mladostniki v obrambni položaj ali je z njimi v destruktivnem konfliktu. Večkrat slišimo, da so v zavodu mladostniki prevzeli oblast. Vendar mladostniki nikoli ne morejo prevzeti oblasti. Do takšnega vtisa prihaja zaradi nesposobnosti odraslih za prevzem odgovornosti. Kot drugi razlog pa navajata prevlado procesne moči odraslih, ki je osnovana na dejanski moči, izkušnjah in vpogledu odraslega. Večkrat se dogaja, da odrasli odgovornost za kvalitetne odnose z mladostniki zavračajo in krivdo za nekvalitetne odnose pripisujejo prav mladostnikom (Jull, Jensen 2002: 142).

Prav tako Krajncan kot pomemben element pri delu z mladostniki navaja dve pomembni lastnosti vzgojitelja, in sicer obvladovanje lastnih meja in vpliv na odnos. Če vzgojitelj obojega ne more usklajevati, je vse delo zaman. Ta neuspeh lahko vodi do prekinitve dela zaradi čustvene obremenitve. Vendar je bolj verjetna drugačna strategija, ko vzgojitelj s ciničnim odnosom in govorjenjem doseže, da se ga mladostnik začne izogibati in se tako obrani pred njim (Krajncan 2006: 122).

K temu dodajam Glasserjevih sedem navad, ki uničujejo odnose: grajanje, obtoževanje, pritoževanje, sitnarjenje, grožnje, kaznovanje in podkupovanje ljudi, da bi jih nadzorovali. Hkrati pa predlaga sedem povezovalnih navad: skrbnost, zaupanje, poslušanje, podpiranje, prispevanje, prijateljstvo ter spodbujanje (Glasser 2002: 19–20).

Vzgojitelj bi se moral zavedati, da je on tisti, ki ima več moči kot mladostnik. Nikakor pa vzgojitelj svoje moči ne bi smel izrabljati za prevlado nad mladostniki, temveč bi moral del svoje moči prenesti nanje, kot pravi Mateja Oman (2011: 371).

Prevečkrat se mladostniki v vzgojnih zavodih srečujejo z nasiljem. Nasilje je lahko pogojeno dvostransko, s strani mladostnika ali pa s strani vzgojitelja. Omanova po Bregantu (1997) povzema vzroke, ki povzročajo nasilje mladostniku s strani vzgojitelja:

- vzgojitelj teži k brezkompromisni poslušnosti mladostnika zaradi svoje netrdnosti lastne veljave in sposobnosti;
- vzgojitelj nastopa avtoritativno, kar je za večino mladostnikov nesprejemljivo;
- zaradi lastnih težav, ki mu povzročajo notranjo napetost, je vzgojitelj netoleranten do mladostnika;
- vzgojitelj ni dovolj prepričan v samega sebe in ne ve, ali bo lahko dosegel izpolnitev svojih zahtev brez uporabe grožnje in pritiska;
- vzgojitelj večkrat daje prednost mladostniku, ki je bolj prilagodljiv in mu s tem prinaša zadoščenje ter ne ogroža njegove avtoritete (Oman 2011: 369).

Opisano tematiko zaključujem z besedami Dermota, ki pravi, da mora biti vzgojitelj srečen, saj se iz sreče rodi ljubeznivost, iz ljubeznivosti prijateljstvo, iz prijateljstva privlačnost, iz privlačnosti pa zadovoljstvo. Le ob srečnem vzgojitelju bodo mladostniki srečni. Vzgojitelj naj bi pokazal takšno življenjsko pot, ki bo mladostnika vodila k sreči. Zato mora najprej osrečiti samega sebe. Nihče ne more dati tega, česar nima sam (Dermota 1986: 20).

2.3.4.1 Supervizija kot pomoč vzgojitelju

Vzgojitelji v vzgojnem zavodu se vsak dan srečujejo z dogodki, ki so povsem nepredvidljivi in ob katerih se porajajo različni občutki: tako sreče, zadovoljstva, kakor tudi žalosti, dvoma in stiske. V vse te dogodke dnevno vpletajo tudi svoja čustva, ki večkrat vodijo do izgorevanja in posledično do občutkov nezadovoljstva, travm ter psihičnih bolezni. Seveda posledice tega najbolj občutijo prav mladostniki, ki so sami izgubljeni v lastnih čustvih in

vedenju. Tudi vzgojitelji potrebujejo pomoč. Ena izmed učinkovitih oblik pomoči je prav supervizija.

Supervizija ustvarja pogoje za reflektiranje, ta pa omogoči predelavoemocij, prepoznavanje osebnostnih lastnosti in obrambnih mehanizmov. Vse to vodi v bolj učinkovito vedenje ter preventivo pred psihosomatskimi boleznimi in izgorevanjem. (Eiselt 2009: 35.)

Žorgova (1995: 8) supervizijo označuje kot:

Pogled od zgoraj, oziroma iz distance, ki nam omogoči drugačno, novo zaznavanje in razumevanje dogodkov. Prav to je eden od namenov supervizije v poklicih pomoči, kjer se je uveljavil izraz supervizija za proces, v katerem si pridobiva strokovni delavec boljši vpogled, podporo in strokovno vodenje za svoje delo.

Koboltova ugotavlja, da je zelo obremenjujoč dejavnik pri delu vzgojiteljev obremenjenost s službenimi problemi tudi v njihovem prostem času ter da vzgojitelji neuspehe mladostnikov doživljajo kot svoje neuspehe (Kobolt 1993: 38).

Zato o superviziji razmišlja kot o procesu, v katerem strokovni delavec s pomočjo supervizorja in drugih članov v tem procesu razmišlja in se na osnovi analize konkretnih dogodkov uči o sebi kot o strokovnjaku in o značilnostih svojega dela. Cilj tovrstnega razmišljanja je ta, da se strokovnjak zave lastnih miselnih in vedenjskih strategij, svojih poklicnih tem in vzorcev ter kako jih rešuje. (Kobolt 1994: 28)

2.3.4.2 Timsko delo

Osnova vsega socialno pedagoškega delovanja v zavodu ali stanovanjski skupini je dobro timsko delo.

D' Eliso skupino opredeli kot prostor, kjer je dinamika odnosov vzgojna in ne birokratsko organizirana in vodena. To naj bi bil prostor, kjer bi se predelala lastna doživljanja, kot zatočišče, kjer je varno spravljeno veselje in trpljenje, neuspehi in uspehi, porazi in načrti, prostor, v katerem bi mladostniki na novo odkrili in pognali korenine.

Ključno vlogo v tako oblikovanem prostoru odigrajo vzgojitelji in način njihovega sodelovanja (D' Eliso 1988: 96).

Zato so pogoji za uspešno timsko delo vedno vezani na kakovost medosebnih odnosov, ki so vzpostavljeni med člani tima. Pomembna je medsebojna komunikacija, kakovostno sodelovanje, medsebojno prilagajanje, uspešno reševanje konfliktov, dogovarjanje ter upoštevanje dogovorjenega. Med člani tima gre tako za izmenjavo misli, dejanj in čustev (Kobolt in Jerebic 2002: 348).

Koboltova ugotavlja, da vzgojitelji svoje sodelavce večkrat dojemajo kot dodatno obremenitev, kot oviro pri doseganju zastavljenih ciljev in interesov. Tudi to lahko predstavlja oviro pri uspešnosti vzgojnega dela. Zato je pomembno timsko delo in medsebojno sodelovanje med vzgojitelji. Dobro timsko delo se odraža v odprti komunikaciji, pripravljenosti na refleksijo dogajanja v zavodu, zavezanosti k skupnim dogovorom ter emancipaciji vseh članov tima. Pri tem moramo vedeti, da si sodelavcev ne izbiramo sami in se moramo vključiti v skupino, ki že funkcionira in deluje po svojih mehanizmih. Delo vzgojitelja v zavodu poteka v turnusih. Stiki med vzgojitelji so zelo omejeni in namenjeni zgolj tehničnim in organizacijskim informacijam. Posamezni vzgojitelj nima priložnosti videti, kako v posameznih situacijah ravna njegov sodelavec (Kobolt 1993: 39).

3 PROBLEM IN HIPOTEZA

Vzgojni zavodi v Sloveniji so se začeli razvijati v drugi polovici 19. stoletja. Od takrat pa vse do danes se lokacijsko skorajda niso spreminjali. Razvila so se določena načela vzgojnega delovanja, ki jih proklamira stroka in ki so v vseh zavodih podobna. Pripomogla naj bi k ugodni socialni klimi in razbremenjevanju mladostnikovih občutkov neustreznosti.

Kot vzgojiteljica v stanovanjski skupini pri svojem delu opažam, da se naši mladostniki s strani družbe večkrat počutijo nesprejete, nespoštovane ter manjvredne, ker živijo v vzgojnem zavodu. Največkrat takšen odziv doživljajo s strani odraslih oseb. Žal pa se večkrat počutijo tako tudi v sami skupini.

Ugotavljam tudi, da se o tem ne piše ali govori veliko. Dejstvo je, da vzgojne zavode potrebujemo. Res je tudi, da se strokovnjaki ukvarjajo s tem, kako odpraviti pomanjkljivosti v delovanju tovrstnih institucij. Prepričana pa sem, da so v te razprave premalo vključeni mladostniki, uporabniki. V Sloveniji je v zadnjih letih v zavodsko obravnavo vključenih okrog 400 mladostnikov. Povprečna doba bivanja v zavodu je okrog dveh do treh let. Vzroki za namestitve v vzgojne zavode so čustvene in vedenjske težave mladostnikov. Vzroki za nastanek le-teh se izoblikujejo že v zgodnji mladosti. Čeprav se večkrat na težave v družini začne opozarjati dovolj zgodaj, se glede njih ničesar ne stori, dokler vedenje teh mladostnikov ne postane preveč moteče za okolje. Mladostniki, ki so nameščeni v vzgojne zavode, so drugačni. V večini primerov so pripadniki socialno prikrajšanih slojev prebivalstva. Raziskave kažejo, da imajo ti mladostniki doma težke družinske razmere, kamor sodijo brezposelnost, premajhni stanovanjski prostori, prejemanje denarne socialne pomoči, nizka formalna izobrazba staršev, enostarševske družine, alkoholizem in psihične bolezni. Velikokrat so žrtve nasilja. Ker prihajajo iz tako kaotičnih razmer, je zavod zanje, vsaj na začetku, neke vrste zatočišče pred vsem slabim. To pa večkrat s pridom izkoristijo zaposleni, ki se zadovoljijo že s tem, da so mladostniki lahko »hvaležni«, ker je zanje »dobro« poskrbljeno. Ker je to zame problematično, sem želela nekoliko globlje poseči v problem stigme, ki jo doživljajo mladostniki v vzgojnem zavodu.

Na podlagi predstavljenih teoretičnih izhodišč ter izkušenj praktičnega dela z mladostniki sem oblikovala sledečo hipotezo:

Naši mladostniki so zaradi življenja v zavodu stigmatizirani. Procesi integracije, normalizacije in doživljajske pedagogike pripomorejo k zmanjševanju stigme.

4 METODOLOGIJA

4.1 VRSTA RAZISKAVE IN SPREMENLJIVKE

V nalogi je uporabljena raziskava, ki je kvantitativna, kvalitativna in preliminarna.

Pri kvantitativni metodi sem podatke, ki sem jih pridobila z anketami, preštevala in kvalitativno analizirala.

Nekaj gradiva v raziskavi je podanega na beseden način s pomočjo intervjujev in osebnih izpovedi. Nekaj gradiva predstavljajo razni zapisi (mladostnikov, Varuha človekovih pravic, timskega sestanka). Te podatke bom kodirala.

Raziskava je tudi preliminarna, saj menim, da bodo rezultati uporabni pri aktivnostih na tem področju v prihodnosti.

4.2 MERSKI INSTRUMENTI IN VIRI PODATKOV

Pri kvantitativni metodi sem uporabila ankete, in sicer: v primeru naših mladostnikov sem anketirala celotno populacijo, v primeru njihovih vrstnikov pa slučajno izbrano populacijo celotnih razredov na dveh šolskih centrih.

Anketna vprašanja za naše mladostnike so bila: Koliko časa že bivaš v vzgojnem zavodu? Ali tvoji sošolci vedo, da bivaš v vzgojnem zavodu? Ali se sošolci kdaj obnašajo do tebe drugače kot do ostalih, ker vedo da bivaš v vzgojnem zavodu? Ali meniš, da bi lahko imel v prihodnosti pri iskanju zaposlitve težave, ker si bival v vzgojnem zavodu?

Anketna vprašanja za vrstnike so bila: Ali si že slišal za institucijo, ki se imenuje vzgojni zavod? Kakšni mladostniki po tvojem mnenju bivajo v vzgojnem zavodu: storilci kaznivih dejanj (mladoletni prestopniki), mladostniki z vedenjskimi težavami, mladostniki s čustvenimi težavami, mladostniki, nad katerimi se je v družini izvajalo nasilje? Ali bi se družil z mladostnikom, ki biva v vzgojnem zavodu? Ali bi imel za prijatelja mladostnika, ki biva v vzgojnem zavodu?

Sestavila sem še anketo z enakimi vprašanji, vendar drugačnim imenom institucije, in sicer mladinski dom. Anketiranci ne bodo isti kot pri prejšnji anketi.

Pri kvalitativni metodi sem podatke pridobivala s pomočjo razgovorov oz. intervjujev, osebnih izpovedi naših mladostnikov, zapisov mladostnikov o dogodkih v skupini, zapisa poročila Varuha človekovih pravic ter dobesednega zapisa timskega sestanka. Vsa vprašanja

v intervjujih so bila odprtega tipa in nestandardizirana. To pomeni, da pri spraševanju nisem uporabila do potankosti vnaprej sestavljenega vprašalnika. Vprašanja so se nanašala na predsodke in stereotipe o tej vrsti institucionalnega varstva, o povzročanju stigmatizacije ter možnih načinih za zmanjševanje le-te.

4.3 POPULACIJA IN VZORČENJE

Vzorec je obsegal:

- celotno populacijo, to je 26 mladostnikov stanovanjske skupine in vzgojnih skupin, ki so takrat bivali v zavodu (za ankete);
- 5 mladostnikov vzgojnega zavoda (za intervjuje);
- 226 mladostnikov iz srednjih šol Šolskega centra Velenje in Celje (za ankete);
- izpovedi 5 mladostnikov stanovanjske skupine;
- ostale odrasle osebe (sosed, prodajalka, predstavnik občinske oblasti in sodelavci v zavodu).

5 OBDELAVA IN ANALIZA PODATKOV

5.1 POMEN IMENA

Podatki pri kvantitativni metodi so bili zbrani na podlagi anket.

V primeru mladostnikov Vzgojnega zavoda Slivnica pri Mariboru so bile ankete opravljene na celotni populaciji mladostnikov, ki so takrat bivali v zavodu. Sodelovalo je 26 mladostnikov.

Obrazec vprašalnika:

1. Starost: _____ let.
2. Koliko časa že bivaš v vzgojnem zavodu? _____
3. Ali tvoji sošolci vedo, da bivaš v vzgojnem zavodu?
DA
NE
(Zakaj? _____

_____)
4. Ali se sošolci kdaj obnašajo do tebe drugače kot do ostalih (nespoštljivo, nesramno ...), ker vedo, da bivaš v vzgojnem zavodu?
DA
NE
5. Ali meniš, da bi lahko imel v prihodnosti pri iskanju zaposlitve težave, ker si bival v vzgojnem zavodu?
DA
NE

6. Ali se ti zdi ime *vzgojni zavod* primerno?

DA

NE

7. Ali si za to, da se vzgojni zavod preimenuje (v npr. dom mladih ali mladinski dom)?

DA

NE

8. Ali imaš morda kakšno idejo za novo ime našega zavoda?

HVALA ZA SODELOVANJE!

V primeru njihovih sovrstnikov so bili podatki zbrani v slučajno izbrani populaciji celotnih razredov na dveh šolskih centrih v različnih krajih. Vprašanja so se nanašala na poznavanje dveh institucij z enako vlogo, vendar z različnim imenom (mladinski dom in vzgojni zavod). Na vprašalnik, ki se nanaša na mladinski dom je odgovarjalo 110 mladostnikov, na vprašanja, ki so se nanašala na vzgojni zavod pa 116 mladostnikov.

Obrazca sta bila sledeča:

Vprašalnik, ki se nanaša na mladinski dom

STAROST: _____ let.

SPOL:

Ž

M

1. Ali si že slišal za institucijo, ki se imenuje mladinski dom?

DA

NE

2. Kakšni mladostniki po tvojem mnenju bivajo v mladinskem domu (obkrožiš lahko največ dve trditvi):

a. Takšni, ki so storili kaznivo dejanje.

- b. Mladostniki z vedenjskimi težavami.
- c. Mladostniki s čustvenimi težavami.
- d. Mladostniki, nad katerimi starši doma izvajajo nasilje.

3. Ali bi priskočil na pomoč mladostniku, ki biva v mladinskem domu?

DA

NE

4. Ali bi imel za prijatelja mladostnika, ki biva v mladinskem domu?

DA

NE

HVALA ZA SODELOVANJE!

Vprašalnik, ki se nanaša na vzgojni zavod

STAROST: _____ let.

SPOL:

Ž

M

1. Ali si že slišal za institucijo, ki se imenuje vzgojni zavod?

DA

NE

2. Kakšni mladostniki po tvojem mnenju bivajo v vzgojnem zavodu
(obkrožiš lahko največ dve trditvi):

- a. Takšni, ki so storili kaznivo dejanje.
- b. Mladostniki z vedenjskimi težavami.
- c. Mladostniki s čustvenimi težavami.
- d. Mladostniki, nad katerimi starši doma izvajajo nasilje.

3. Ali bi priskočil na pomoč mladostniku, ki biva v vzgojnem zavodu?

DA

NE

4. Ali bi imel za prijatelja mladostnika, ki biva v vzgojnem zavodu?

DA

NE

HVALA ZA SODELOVANJE!

5.1.1 Rezultati in razprava

Ankete za mladostnike Vzgojnega zavoda Slivnica:

Ali tvoji sošolci vedo, da bivaš v vzgojnem zavodu?

DA 23

NE 3

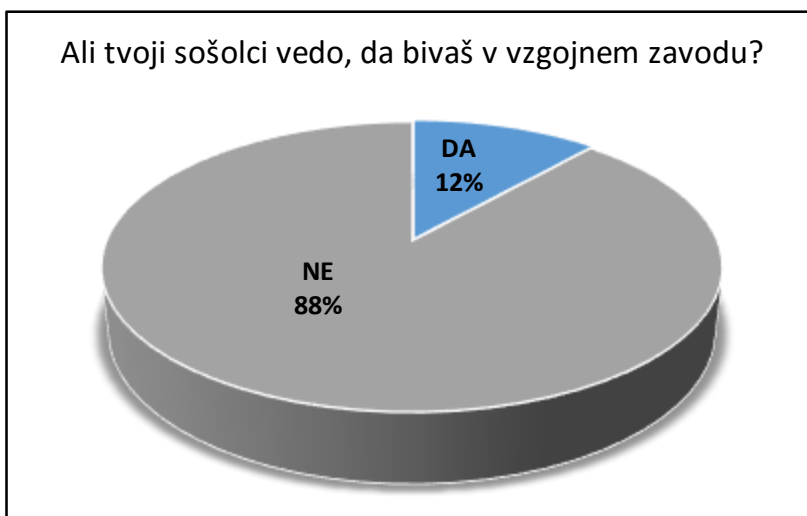
Tabela 5.1: Poznavanje bivanja v instituciji s strani sošolcev

Odgovori	f	f %
Da	23	12
Ne	3	88
Skupaj	26	100

Zakaj ne vedo?

Ker ne rad govorim o tem. Zaradi ugleda. Dolgoročno bi se izkazalo, da njihovo poznavanje mojega bivalnega okolja prinaša vse več vprašanj o razlogih za le-to in takšne pozornosti si ne želim.

Grafikon 5.1: Delež anketiranih glede na poznavanje bivanja v instituciji s strani sošolcev

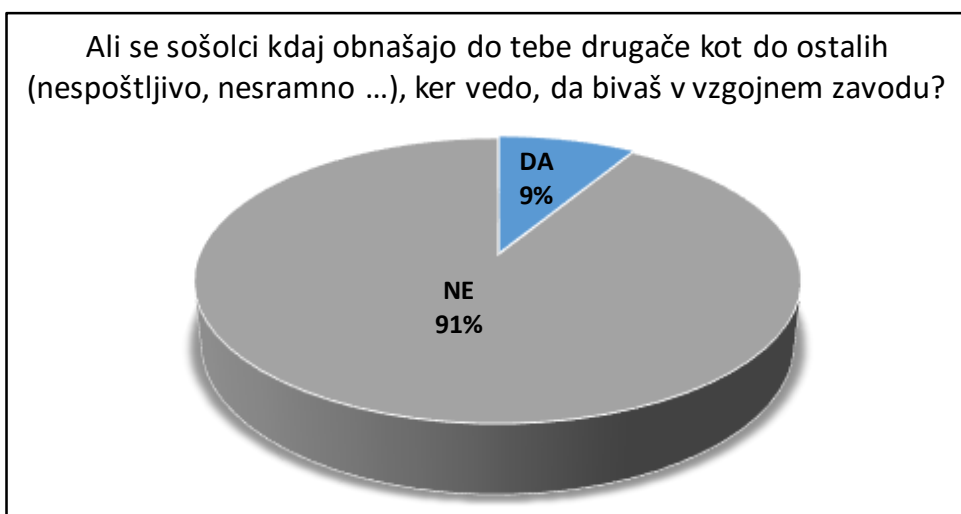

Ali se sošolci kdaj obnašajo do tebe drugače kot do ostalih (nespoštljivo, nesramno ...), ker vedo, da bivaš v vzgojnem zavodu?

Tabela 5.2: Obnašanje do mladostnika s strani sošolca

Odgovori	f	f %
Da	2	9
Ne	21	91
Skupaj	23	100

Grafikon 5.2: Delež anketiranih glede na obnašanje sošolcev

Ali meniš, da bi lahko imel v prihodnosti pri iskanju zaposlitve težave, ker si bival v vzgojnem zavodu?

Tabela 5.3: Skrb za prihodnost

Odgovori	f	f %
Da	4	15
Ne	21	81
Ne vem	1	4
Skupaj	26	100

Grafikon 5.3: Delež anketiranih glede skrbi za prihodnost

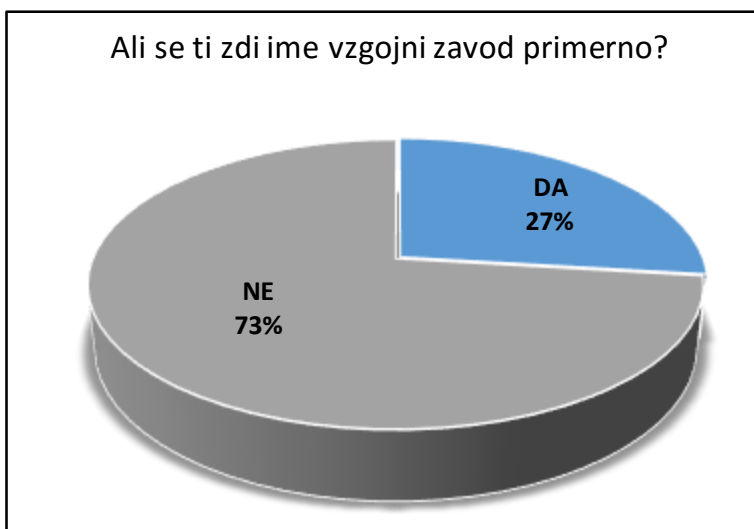

Ali se ti zdi ime vzgojni zavod primerno?

Tabela 5.4: Primernost imena

Odgovori	f	f %
Da	7	27
Ne	19	73
Skupaj	26	100

Grafikon 5.4: Delež anketiranih glede na primernost imena

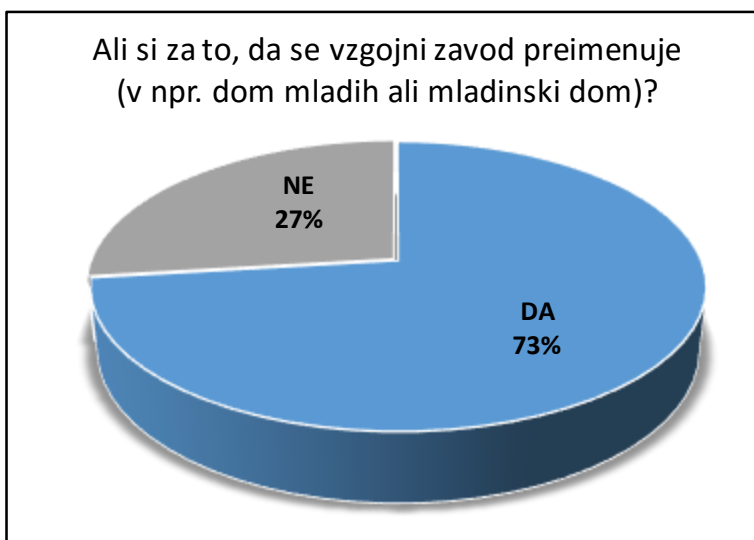

Ali si za to, da se vzgojni zavod preimenuje (v npr. dom mladih ali mladinski dom)?

Tabela 5.5: Preimenovanje institucije

Odgovori	f	f %
Da	19	27
Ne	7	73
Skupaj	26	100

Grafikon 5.5: Delež anketiranih glede na preimenovanje institucije

Ali imaš morda kakšno idejo za novo ime našega zavoda?

Mladinski dom 3
Dom mladih 3
Dom mladostnikov 1

Tabela 5.6: Rezultati odgovorov mladostnikov iz zavoda

	DA	NE	NE VEM
Ali sošolci vedo, da bivaš v VZ?	23	3	
Ali se sošolci obnašajo do tebe drugače kot do ostalih?	2	21	
Ali meniš, da bi lahko imel v prihodnosti težave pri zaposlitvi ...	4	21	1
Ali se ti zdi ime vzgojni zavod primerno?	7	19	
Ali si za to, da se vzgojni zavod preimenuje?	19	7	

Večina, to je 23 mladostnikov, navaja, da sošolci vedo, da bivajo v zavodu. Le trije v šoli tega niso povedali. Pri teh je zaznati stigmo, ki jo ob tem občutijo, kar je razvidno iz navedb vzrokov, zaradi katerih ne povedo: *»Ker ne rad govorim o tem. Zaradi ugleda. Dolgoročno bi se izkazalo, da njihovo poznavanje mojega bivalnega okolja prinaša vse več vprašanj o razlogih za le-to in takšne pozornosti si ne želim.«* Tukaj se odraža bistveni problem stigmatiziranega, ki je prav negotovost njegovega statusa, saj reakcije okolja na njegovo stigmo ne moremo predvideti, zato se konstantno sprašuje, kako ga drugi vidijo in kakšen vtis so si o njem ustvarili (Goffman 2008: 21).

Dva mladostnika od teh, ki so v šoli povedali, da so v zavodu, zaradi tega dejstva občutita drugačno, verjetno negativno vedenje s strani sošolcev.

Kar 21 ji je prepričanih, da zaradi tega, ker so bivali v zavodu, v prihodnosti pri iskanju zaposlitve ne bodo imeli težav.

Zanimivo je, da zaradi samega imena ustanove mladostniki ne doživljajo posebnih negativnih občutkov s strani sovrstnikov, prav tako ne razmišljajo o tem, da bi zaradi tega kdaj imeli težave pri zaposlitvi. Pa vendarle se jim zdi to ime neprimerno in bi ga spremenili. Pri tem so navedli nekaj predlogov: *mladinski dom, dom mladih, dom mladostnikov*.

Pred kratkim sem se o spremembi imena vzgojni zavod pogovarjala v družbi, kjer je bilo prisotnih tudi nekaj ravnateljev teh ustanov. Zaznala sem, da se jim zdi to dejstvo nepomembno. Nekdo je izjavil, da je čisto vseeno, kako se imenuje ustanova, katere mladostnik bo v trgovini nekaj ukradel. Poraja se mi vprašanje: Mogoče pa ne bi ukradel, če

bi prihajal iz mladinskega doma? Mogoče pa je ukradel, ker je že splošno znano, da mladostniki iz vzgojnega zavoda kradejo?

V anketi je sodeloval tudi mladostnik iz stanovanjske skupine, ki je svoje doživljanje bivanja v zavodu želel pisno izraziti.

Sem dijak tretjega letnika srednje šole in eden izmed stanovalcev Stanovanjske skupine Velenje. Predstavljamo se z uradnim nazivom Vzgojni zavod Slivnica pri Mariboru in ob tem pogosto opažamo drugačne reakcije sogovornikov. Sčasoma smo le-te že predvideli in se poskušali tovrstnim imenovanjem ter posledično napačnim etiketam na vsak način izogniti. V najbolj neugodno situacijo pa me je zaradi neprofesionalnega vedenja spravila prodajalka. In zaradi tega ter še drugih primerov menim, da bi se z bolj natančnim imenom odpravile zgrešene predstave o nas in o ključnih ciljih tovrstne oblike pomoči.

Takšen način bivanja so mi predlagali na centru za socialno delo in moj prvi teden v stanovanjski skupini se je začel z januarjem 2009. To je bila velika sprememba. Moje življenje je postalo nadzorovano s strani vzgojiteljev in zame je bilo v vsaki situaciji poskrbljeno. Medtem so izginjale skrbi in se pojavljali prvi uspehi, cilji pa so postajali vse višji.

Ob vpisu v drugi letnik sem s poukom pričel v Velenju in se imel možnost predstaviti v povsem drugačni luči. Dijaki šole so me že na začetku izvolili za svojega predstavnika in mi še danes včasih pripomnijo: »Tvoji starši so sigurno strogi in bogati«.

Tudi profesorji so mi ponudili dodatne aktivnosti, s katerimi si še danes nabiram reference. Redkemu pogovoru o svojem prebivališču se raje izognem z besedami, da je moj dom v Velenju zelo podoben dijaškemu domu, saj se bi v nasprotnem primeru pojavilo vse več vprašanj o moji preteklosti in bi si s tem pridobil samo nezaželeno pozornost.

V tajništvu, v knjižnici, v razredu in v vseh primerih, ko je potrebno navajati uraden naziv našega zavoda, to počnem zelo diskretno. Pogosto pa je to težko za blagajno v prodajalni, saj so ostali kupci preblizu za pogovor na štiri oči.

Tako je bilo tudi v knjigarni, kjer sem se po dolgi vrsti le prebil do prodajnega pulta. Takoj sem zaprosil za uraden račun in navedel polno ime zavoda.

Vnašanje podatkov v računalnik je sogovornici prinašalo težave in zato je zaprosila za pomoč drugo prodajalko ter čez trgovino preglasila gnečo: »Tu imam enega fanta iz vzgojnega zavoda in ne morem izstaviti original računa«. Pridružila se ji je sodelavka in še enkrat sem citiral naš uradni naslov, ki ga je med pisanjem glasno ponavljala.

Pogledal sem ljudi okrog sebe in med njimi opazil poznane dijake, ki so začudeno strmeli vame.

Verjetno si me do tega trenutka niso predstavljali v takšni ustanovi, karkoli zanje to je.

Bil sem v zadregi in ta pozornost me je hkrati najbolj spominjala na zmedenega učenca, ki ga je občasno na hodniku pred sošolci ustavila knjižničarka ter ga opozorila na še vedno neplačano izposajo učbenikov.

Tako sem se namreč kot devetošolec pogosto s sklonjeno glavo in brez argumentov zaskrbljeno vračal domov. Tam sem po kosilu pustil svojo torbo v omari in se za hip vrnil šele ob večerji. Zagotovil sem si mirno popoldne, posledično pa tudi dovolj minusov in nenarejenih domačih nalog, da so se pojavile slabe ocene.

Neuspeh je prinesel še več negotovosti in sedaj se to odvija ravno obratno.

S spremembo našega uradnega žiga se bi lahko po mojem mnenju tudi v prodajalnah in ob drugih pultih predstavili z bolj prijaznim imenom, ki bi natančneje definiral naš uspešnejši začetek, ne da bi se hkrati ustvarjala napačna vprašanja o naši preteklosti.

Mladostnik izhaja iz petčlanske popolne družine nižjega socialno ekonomskega statusa. Oče, duševni bolnik, je že od otroštva izvajal psihično in fizično nasilje nad mladostnikom. Mama je iz strahu in spoštovanja do svojega moža le pasivno sledila situaciji v družini. Tako je mladostnik že v svojem okolju bil stigmatiziran zaradi družine, iz katere je izhajal. To ga je oviralo pri doseganju zastavljenih ciljev. Zato je bil umaknjen iz družine v stanovanjsko skupino in hkrati v novo okolje. Bivanje v stanovanjski skupini mu je sicer predstavljalo nov, uspešnejši začetek, oviralo ga je le dejstvo, da je nameščen v vzgojni zavod. Izpoved mladostnika nazorno kaže na stisko, ki jo je le-ta doživljal prav zaradi neustreznega imena institucije. Zelo ga bremeni vprašanje, kaj si sovrstniki mislijo o njegovi družini, o bivanju izven družine, kar kaže na soočenje z vzroki in učinki stigme. Tudi Goffman opisuje, da je takšen posameznik v stalni pripravljenosti, da je nesproščen in prisiljen ves čas tehtati vtis, ki ga bo naredil (Goffman 2008: 21).

Pred kratkim sem se o pomenu imena pogovarjala z mladostnico, ki je kot prva bivala v naši skupini. Dejala je, da takrat o tem, kam bo nameščena, sploh ni razmišljala, saj so bile razmere doma tako hude, da ji je bilo to čisto vseeno. Če pa se danes ozre nazaj, se ji zdi to, da je bila nameščena v vzgojnem zavodu podobno, kot da bi jo dali v poplajševalnico.

Tudi sama se spominjam primera, ko sem pred več kot desetimi leti delala kot prostovoljka na osnovni šoli. Delala sem s fantom z vzgojnimi težavami. Njegov oče mu je

kar naprej grozil, da ga bodo dali v poboljševalnico v Slivnico, če ne bo v redu. V skupini smo imeli mladostnico, nad katero je oče izvajal fizično nasilje. V svojem okolju je nenehno poudarjal, kakšno sramoto mu dela s tem, ker je v vzgojnem zavodu. Ali pa primer očeta, ki je fizično nasilje nad mladostnikoma pred znanci in sosedi ves čas opravičeval s tem, da sta otroka tako nemogoča, da to pač mora početi. Ko pa so otroka iz družine umaknili in namestili v stanovanjsko skupino vzgojnega zavoda, je pred temi ljudmi samo utrdil svoje prepričanje, da sta bila mladostnika za kazen nameščena v zavod.

Opravila sem še nekaj razgovorov z odraslimi osebami, s katerimi smo s strani stanovanjske skupine večkrat v stikih.

Pred desetimi leti smo kot stanovanjska skupina začeli delovati v dijaškem domu. Stavbo so poleg nas uporabljali še dijaki ter gradbeni delavci kot neke vrste samski dom. Tam smo bili bolj neopazni. Pred petimi leti pa smo se zaradi adaptacije dijaškega doma morali preseliti. V uporabo smo dobili individualno stanovanjsko hišo v starem delu Velenja v soseski, kjer isti ljudje živijo skupaj že 30 let in več. Hišo sta Mestni občini Velenje prodala gospod in gospa, ki sta ostala sama v hiši in je bila zanju prevelika.

Najbližji sosed je povedal, da je med sosedi takrat zavladal strah, kdo bo prišel. Ko so izvedeli, da bodo v hiši živeli mladostniki vzgojnega zavoda, so bili jezni in ogorčeni. Začela so se porajati negativna pričakovanja, negotovost in prepričanje, da v soseski ne bo več miru. Sedaj pa so prav zadovoljni, da je tako. Mladostniki se jim zdijo neverjetno disciplinirani. Znajo pozdravljati. Tudi njihova vnukinja zato zelo rada pride na obisk k našim mladostnikom.

Hrano naši mladostniki sami nabavljajo v večji trgovini z živili. Že ko smo s trgovino sklenili pogodbo o nabavi živil, so postali pozorni na sam naziv ustanove – tako je pripovedovala prodajalka. Najprej so mislili, da bomo nakupe opravljali vzgojitelji. Potem se je bilo potrebno dogovoriti glede tega, da bodo prišli v trgovino mladostniki sami. To je bil neke vrste alarm za osebje v trgovini (prodajalci, varnostniki). Na začetku so bili zelo pozorni, saj so imeli vtis, da so to mladostniki, ki so storili kazniva dejanja, in da se bodo začele porajati kraje. Sedaj, po nekajletnem dobrem sodelovanju, pa ugotavljajo, da so to čisto normalni mladostniki in da z njimi nikoli ni bilo nobenih problemov.

Tudi zaposlene na Mestni občini Velenje je malo zaskrbelo oddati lepo in čisto hišo mladostnikom iz vzgojnega zavoda. Nekateri so si predstavljali, da bo čez čas vse uničeno in da se bodo sosedge pritoževali. Po pogodbi lahko opravijo pregled prostorov. Ob ogledu prostorov so bili pozitivno presenečeni, saj so ugotovili, da so prostori po enem letu rabe še

vedno takšni, kot so bili v prvotnem stanju. Priznali so, da marsikateri drugi najemniki ne vzdržujejo tako dobro stanovanj, ki jih imajo v najemu. Tudi sosedje se na občino ne pritožujejo nad mladostniki.

Iz vseh teh primerov je relevantno, da termin vzgojni zavod vsebuje precej negativno konotacijo tako pri mladostnikih, ki bivajo ali so bivali v vzgojnem zavodu, kot tudi pri odraslih, ki imajo kakor koli opraviti s to institucijo. Težnja mladostnikov po spremembi imena ustanove je torej povsem upravičena.

Vzgojni zavod Slivnica pri Mariboru se tako imenuje od 26. decembra 1961, torej 55 let. Če iz uradne objave povzamem naloge takratnega zavoda, ki so bile, »da vzgaja, izobražuje, poklicno usmerja in usposablja zanemarjene in družbi neprilagojene mladoletnike za tista dela in poklice, ki ustrezajo njihovim možnostim in nagnjenjem, ter tem mladoletnikom omogoči, da se bodo lahko koristno in aktivno vključili v gospodarsko in družbeno življenje« (Uradni vestnik št. 4/1962), je takšna reakcija predvsem s strani odraslih čisto pričakovana. Od takrat so se uradne objave vloge zavodov prav gotovo zelo spremenile, ime pa je ostalo isto.

Zato se mi je zdelo zelo pomembno, da o pomenu imena vzgojni zavod povprašam še njihove vrstnike.

V anketi so sodelovali vrstniki naših mladostnikov, stari od 14 do 19 let iz Šolskega centra Velenje in Šolskega centra Celje.

Na enako anketo so prav tako odgovarjali vrstniki naših mladostnikov iz Šolskega centra Velenje in Šolskega centra Celje, ki pa niso odgovarjali na prejšnjo anketo. Ta anketa se je nanašala na ime mladinski dom.

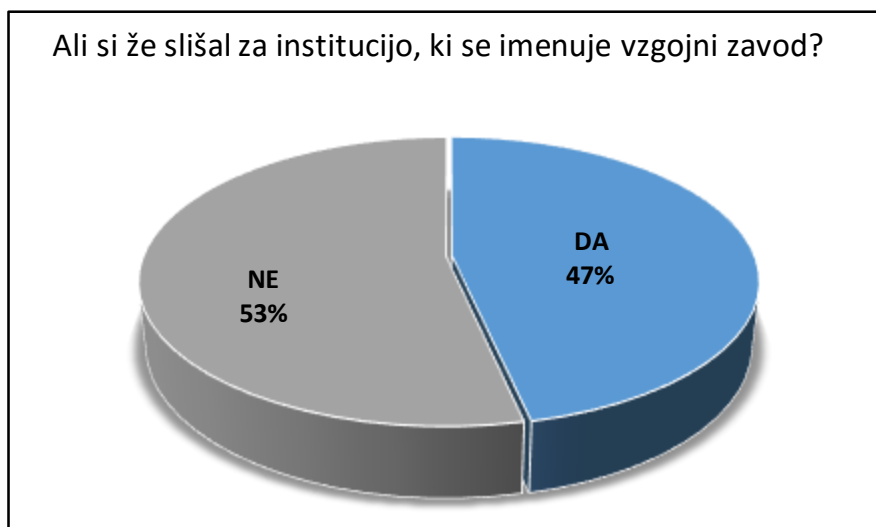
Rezultati (anketa za sovrstnike/vzgojni zavod)

Ali si že slišal za institucijo, ki se imenuje vzgojni zavod?

Tabela 5.7: Poznavanje institucije vzgojni zavod

Odgovori	f	f %
Da	54	47
Ne	62	53
Skupaj	116	100

Grafikon 5.6: Delež anketiranih glede na poznavanje institucije vzgojni zavod

Približno polovica oziroma nekoliko manj vprašanih je za to ustanovo že slišalo.

Kakšni mladostniki po tvojem mnenju bivajo v vzgojnem zavodu?

Tabela 5.8: Vzroki bivanja v vzgojnem zavodu

Odgovori	f	f %
Takšni, ki so storili kaznivo dejanje.	48	26
Mladostniki z vedenjskimi težavami.	112	61
Mladostniki s čustvenimi težavami.	4	2
Mladostniki, nad katerimi so starši doma izvajali nasilje.	20	11
Skupaj	184	100

Kar 160 odgovorov kaže na to, da v vzgojnem zavodu bivajo mladostniki, ki so storili kaznivo dejanje in imajo vedenjske težave, le 24 pa je takšnih, ki kažejo na to, da v zavodu bivajo mladostniki s čustvenimi težavami in nasiljem v družini.

Grafikon 5.7: Delež anketiranih glede na vzroke bivanja v vzgojnem zavodu

Ali bi priskočil na pomoč mladostniku, ki biva v vzgojnem zavodu?

Tabela 5.9: Nudenje pomoči mladostniku iz vzgojnega zavoda

Odgovori	f	f %
Da	96	83
Ne	20	17
Skupaj	116	100

Grafikon 5.8: Delež anketiranih glede na nudenje pomoči mladostniku iz vzgojnega zavoda

Kljub temu da več kot polovica anketiranih meni, da v zavodu bivajo mladostniki, ki so storili kazniva dejanja, ter takšni z vedenjskimi težavami, bi kar 96 vprašanih priskočilo na pomoč mladostniku, ki živi v zavodu. Toda že 20 anketirancev, ki tega ne bi storili, je preveliko.

Ali bi imel za prijatelja mladostnika, ki biva v vzgojnem zavodu?

Tabela 5.10: Nudenje prijateljstva mladostniku iz vzgojnega zavoda

Odgovori	f	f %
Da	70	60
Ne	46	40
Skupaj	116	100

Grafikon 5.9: Delež anketiranih glede na nudenje prijateljstva mladostniku iz vzgojnega zavoda

Tudi več kot polovica (60 %) vprašanih bi imeli za prijatelja nekoga, ki biva v zavodu.

Iz rezultatov ankete je razvidno, da vrstniki naših mladostnikov menijo, da v vzgojnem zavodu prevladujejo mladostniki, ki so storili kaznivo dejanje in imajo vedenjske težave. Vendar so jim kljub temu pripravljeni priskočiti na pomoč in jih imeti za prijatelje. Da to drži, potrjujejo tudi rezultati ankete, ki je bila opravljena z našimi mladostniki, kjer večina meni, da se sošolci do njih vedejo enako kot do ostalih.

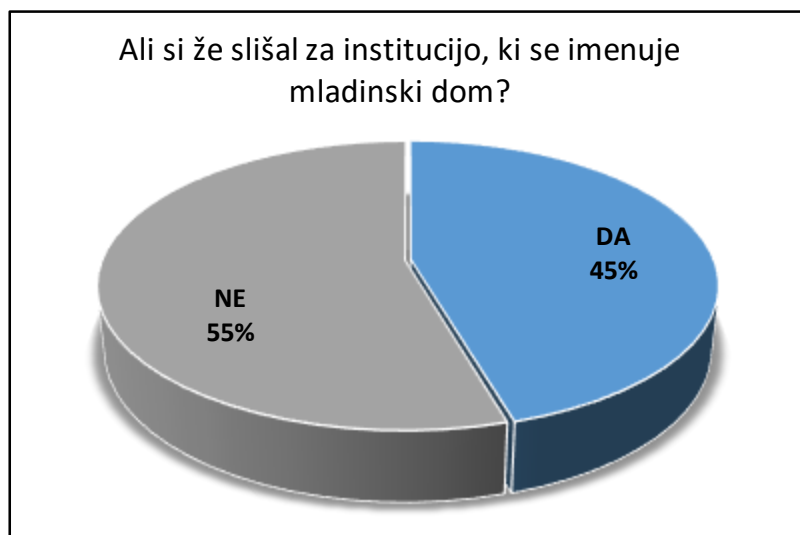
Rezultati (anketa za sovrstnike/mladinski dom)

Ali si že slišal za institucijo, ki se imenuje mladinski dom?

Tabela 5.11: Poznavanje institucije mladinski dom

Odgovori	f	f %
Da	50	45
Ne	60	55
Skupaj	110	100

Grafikon 5.10: Rezultati anketiranih glede poznavanja institucije mladinski dom

Nekoliko manj kot polovica anketiranih je za mladinski dom že slišala.

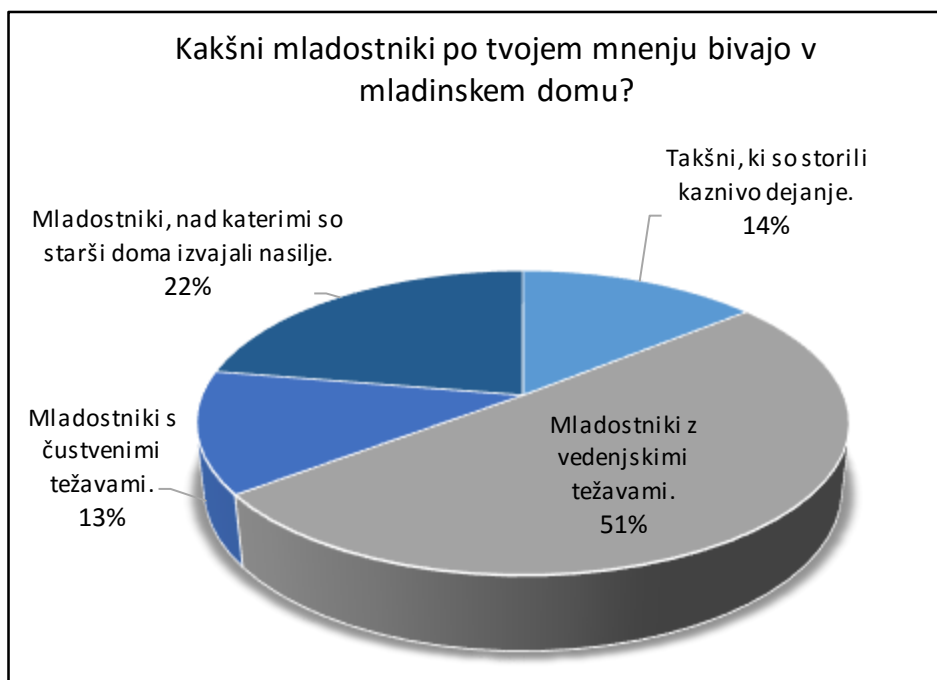
Kakšni mladostniki po tvojem mnenju bivajo v mladinskem domu?

Tabela 5.12: Vzroki bivanja v mladinskem domu

Odgovori	f	f %
Takšni, ki so storili kaznivo dejanje.	24	14
Mladostniki z vedenjskimi težavami.	86	51
Mladostniki s čustvenimi težavami.	22	13
Mladostniki, nad katerimi so starši doma izvajali nasilje.	38	22
Skupaj	170	100

110 odgovorov kaže na to, da v mladinskem domu bivajo mladostniki, ki so storili kaznivo dejanje ali imajo vedenjske težave; v primeru vzgojnega zavoda je takšnih odgovorov 160. 60 odgovorov pa se nanaša na čustvene težave mladostnikov ter na nasilje v domu; v primeru vzgojnega zavoda je takšnih odgovorov le 24.

Grafikon 5.11: Delež anketiranih glede na vzroke bivanja v mladinskem domu

Ali bi priskočil na pomoč mladostniku, ki biva v mladinskem domu?

Tabela 5.13: Nudjenje pomoči mladostniku iz mladinskega doma

Odgovori	f	f %
Da	88	80
Ne	22	20
Skupaj	110	100

Grafikon 5.12: Delež anketiranih glede nudenja pomoči mladostniku iz mladinskega doma

Razmerje je približno enako kot v primeru vzgojnega zavoda.

Ali bi imel za prijatelja mladostnika, ki biva v mladinskem domu?

Tabela 5.14: Nudenje prijateljstva mladostniku iz mladinskega doma

Odgovori	f	f %
Da	78	71
Ne	32	29
Skupaj	110	100

Grafikon 5.13: Delež anketiranih glede na nudenje prijateljstva mladostniku iz mladinskega doma

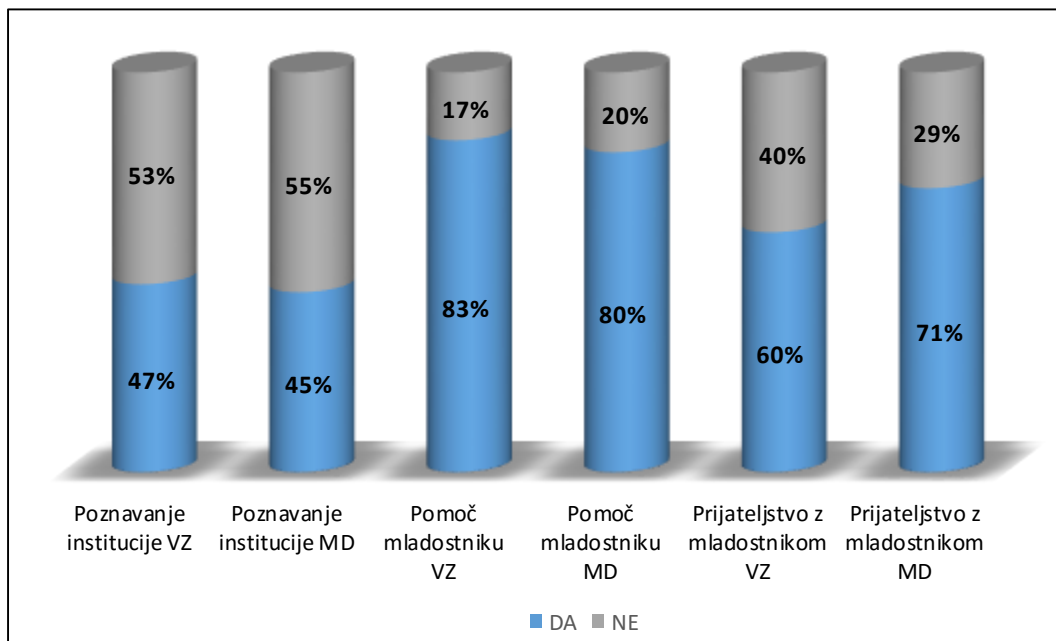

Tukaj je nekoliko večje število tistih, ki bi imeli za prijatelja mladostnika iz mladinskega doma.

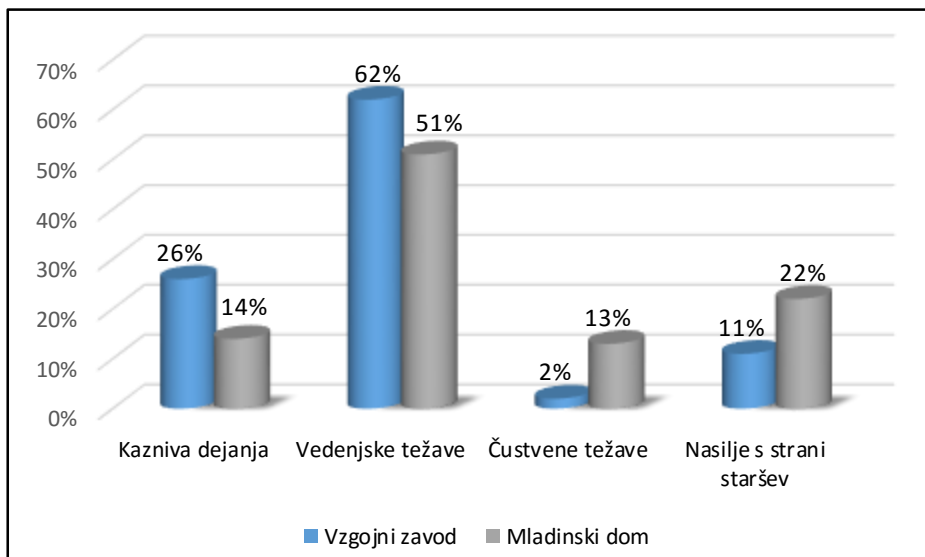
Tabela 5.15: Primerjava odgovorov glede na ime institucije

ANKETNO VPRAŠANJE	VZGOJNI ZAVOD				MLADINSKI DOM			
Ali si že slišal za institucijo ...	da	47 %	ne	53 %	da	45 %	ne	55 %
Kazniva dejanja.		26 %				14 %		
Vedenjske težave.		61 %				51 %		
Čustvene težave.		2 %				13 %		
Nasilje s strani staršev.		11 %				22 %		
Pomoč mladostniku.	da	83 %	ne	17 %	da	80 %	ne	20 %
Prijateljstvo z mladostnikom.	da	60 %	ne	40 %	da	71 %	ne	29 %

Grafikon 5.14: Delež anketiranih glede na poznavanje institucije, nudenje pomoči ter prijateljstva v obeh institucijah

Grafikon 5.15: Delež anketiranih glede na vzroke bivanja v obeh institucijah

Pri poznavanju obeh ustanov so odgovori precej izenačeni.

Bistvene razlike pri rezultatih obeh anket pa se kažejo pri kategorizaciji vzroka namestitve v ustanovo. V primeru vzgojnega zavoda rezultati kažejo, da anketirani menijo, da je vanj nameščenih več mladostnikov zaradi kaznivih dejanj kot v mladinski dom; prav tako je v zavodu več mladostnikov z vedenjskimi težavami kot v mladinskem domu. Pri

čustvenih težavah in nasilju s strani staršev pa je rezultat ravno obraten. V vzgojnem zavodu naj bi bivalo le 2 % mladostnikov s čustvenimi težavami, v mladinskem domu je takšnih 13 %. Tudi glede vzroka namestitve zaradi nasilja s strani staršev je v vzgojnem zavodu takšnih 11 % mladostnikov v mladinskem domu pa 22 %.

V vzgojnem zavodu naj bi tako prevladovali mladostniki z vedenjskimi težavami, sledijo mladostniki, ki so storili kazniva dejanja, na tretjem mestu so takšni, ki so doživljali nasilje s strani staršev, najmanj pa je mladostnikov s čustvenimi težavami.

V mladinskem domu prav tako prevladujejo mladostniki z vedenjskimi težavami, na drugem mestu so mladostniki, ki so doživljali nasilje s strani staršev, sledijo jim mladostniki s kaznivimi dejanji ter za odstotek manj mladostniki s čustvenimi težavami.

Kljub dejstvu, da naj bi v vzgojnem zavodu bivali pretežno mladostniki, ki povzročajo kazniva dejanja ter so vedenjsko težavnejši, bi jim priskočilo na pomoč nekoliko več sovrstnikov, kot bi mladostnikom v mladinskem domu. Bi pa jih nekoliko več prijateljevalo z mladostniki iz mladinskega doma.

Zanimalo me je še, ali so kakšne razlike v dojemanju obeh ustanov glede na spol anketirancev. Zato sem analizirala rezultate raziskave tudi po spolu.

Rezultati ankete glede na spol anketiranih

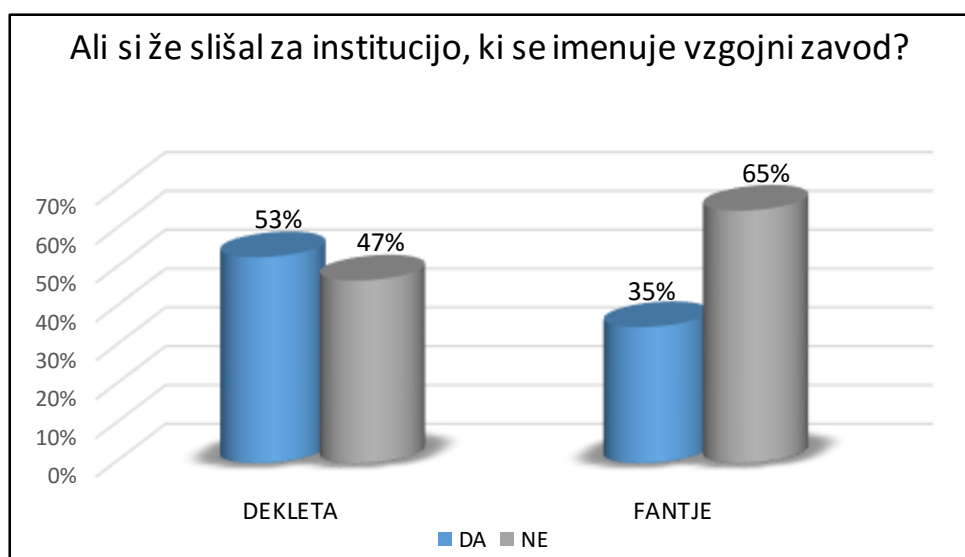
V primeru institucije vzgojni zavod je odgovarjalo 76 deklet ter 40 fantov, v primeru institucije mladinski dom pa 44 deklet ter 66 fantov.

Ali si že slišal za institucijo, ki se imenuje vzgojni zavod?

Tabela 5.16: Poznavanje institucije glede na spol

Odgovori	Dekleta		Fantje	
	f	f %	f	f %
Da	40	53	14	35
Ne	36	47	26	65
Skupaj	76	100	40	100

Grafikon 5.16: Delež anketiranih po spolu in glede na poznavanje institucije

Razvidno je, da je za vzgojni zavod slišalo več deklet kot fantov.

Kakšni mladostniki po tvojem mnenju bivajo v vzgojnem zavodu?

Tabela 5.17: Vzroki bivanja mladostnikov v vzgojen zavodu glede na spol anketiranih

Odgovori	Dekleta		Fantje	
	f	f %	f	f %
Takšni, ki so storili kazniva dejanja.	34	27	14	23
Mladostniki z vedenjskimi težavami.	74	60	38	63
Mladostniki s čustvenimi težavami.	2	2	2	3
Mladostniki, nad katerimi starši doma izvajajo nasilje.	14	11	6	10
Skupaj	124	100	60	99

Grafikon 5.17: Delež anketiranih glede na vzroke bivanja v vzgojnem zavodu in glede na spol anketiranih

Približno enak odstotek deklet in fantov meni, da v zavodu bivajo mladostniki, ki so storili kazniva dejanja ter takšni z vedenjskimi težavami. Pri tem več kot polovica deklet in prav tako fantov meni, da so v zavodu nameščeni mladostniki z vedenjskimi težavami.

Enako je razmerje pri odgovorih deklet ter fantov v kategoriji čustvenih težav ter izvajanja nasilja s strani staršev, pri čemer sovrstniki menijo, da je v zavodu nameščenih več mladostnikov, nad katerimi starši doma izvajajo nasilje, kot mladostnikov s čustvenimi težavami.

Ali bi priskočil na pomoč mladostniku, ki biva v vzgojnem zavodu?

Tabela 5.18: Nudenje pomoči mladostniku iz vzgojnega zavoda glede na spol anketiranih

Odgovori	Dekleta		Fantje	
	f	f %	f	f %
Da	68	89	28	70
Ne	8	11	12	30
Skupaj	76	100	40	100

Grafikon 5.18: Delež anketiranih glede na nudenje pomoči mladostniku iz vzgojnega zavoda in glede na spol anketiranih

Na pomoč mladostniku iz vzgojnega zavoda bi priskočilo 19 % več deklet kot fantov.

Ali bi imel za prijatelja mladostnika, ki biva v vzgojnem zavodu?

Tabela 5.19: Nudenje prijateljstva mladostniku iz vzgojnega zavoda glede na spol anketiranih

Odgovori	Dekleta		Fantje	
	f	f %	f	f %
Da	48	63	22	55
Ne	28	37	18	45
Skupaj	76	100	40	100

Grafikon 5.19: Delež anketiranih glede na nudenje prijateljstva mladostniku iz vzgojnega zavoda in glede na spol anketiranih

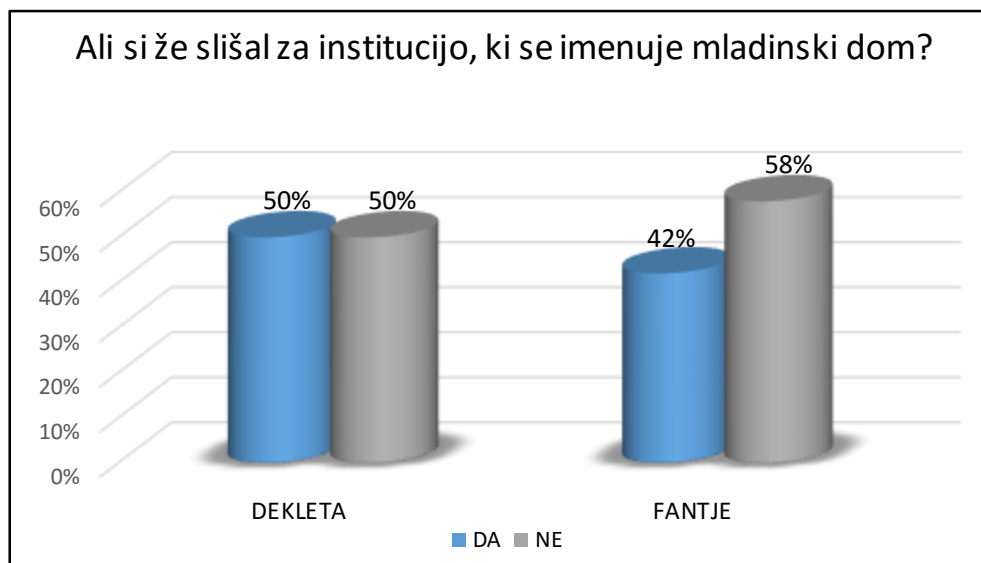
Nekoliko več deklet kot fantov bi imelo za prijatelja mladostnika iz vzgojnega zavoda.

Ali si že slišal za institucijo, ki se imenuje mladinski dom?

Tabela 5.20: Poznavanje institucije mladinski dom glede na spol anketiranih

Odgovori	Dekleta		Fantje	
	f	f %	f	f %
Da	22	50	28	42
Ne	22	50	38	58
Skupaj	44	100	66	100

Grafikon 5.20: Delež anketiranih glede na poznavanje institucije mladinski dom in glede na spol anketiranih

Za mladinski dom je že slišala polovica deklet ter nekoliko manj fantov.

Kakšni mladostniki po tvojem mnenju bivajo v mladinskem domu?

Tabela 5.21: Vzroki bivanja mladostnikov v mladinskem domu glede na spol anketiranih

Odgovori	Dekleta		Fantje	
	f	f %	f	f %
Takšni, ki so storili kazniva dejanja.	14	19	10	10
Mladostniki z vedenjskimi težavami.	32	44	54	55
Mladostniki s čustvenimi težavami.	8	11	14	14
Mladostniki, nad katerimi starši doma izvajajo nasilje.	18	25	20	20
Skupaj	72	99	98	99

Grafikon 5.21: Delež anketiranih glede na vzroke bivanja v mladinskem domu in glede na spol anketiranih

9 % več deklet kot fantov ocenjuje, da so v mladinskem domu mladostniki, ki so storili kaznivo dejanje. 11 % manj deklet kot fantov pa meni, da so v mladinskem domu mladostniki z vedenjskimi težavami. 3 % manj deklet kot fantov odgovarja, da so v mladinskem domu mladostniki s čustvenimi težavami. 5 % več deklet kot fantov pa meni, da so v mladinskem domu mladostniki, nad katerimi so starši izvajali nasilje.

Ali bi priskočil na pomoč mladostniku, ki biva v mladinskem domu?

Tabela 5.22: Nudenje pomoči mladostniku iz mladinskega doma glede na spol anketiranih

Odgovori	Dekleta		Fantje	
	f	f %	f	f %
Da	30	68	58	88
Ne	14	32	8	12
Skupaj	44	100	66	100

Grafikon 5.22: Delež anketiranih glede na nudenje pomoči mladostniku iz mladinskega doma in glede na spol anketiranih

Kar 20 % več fantov kot deklet bi priskočilo na pomoč mladostniku, ki biva v mladinskem domu.

Ali bi imel za prijatelja mladostnika, ki biva v mladinskem domu?

Tabela 5.23: Nudenje prijateljstva mladostniku iz mladinskega doma glede na spol anketiranih

Odgovori	Dekleta		Fantje	
	f	f %	f	f %
Da	26	59	52	79
Ne	18	41	14	21
Skupaj	44	100	66	100

Grafikon 5.23: Delež anketiranih glede na nudenje prijateljstva mladostniku iz mladinskega doma in glede na spol anketiranih

Prav tako bi 20 % več fantov kot deklet nudilo prijateljstvo mladostniku, ki biva v mladinskem domu.

Primerjava rezultatov anket obeh ustanov glede na spol anketiranih in vprašanja pomoči

Ali bi priskočil na pomoč mladostniku, ki biva v vzgojnem zavodu oz. mladinskem domu?

Tabela 5.24: Primerjava odgovorov glede na nudenje pomoči mladostniku iz obeh institucij in glede na spol anketiranih

Odgovori	Vzgojni zavod				Mladinski dom			
	Dekleta		Fantje		Dekleta		Fantje	
	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %
Da	68	89	28	70	30	68	58	88
Ne	8	11	12	30	14	32	8	12
Skupaj	76	100	40	100	44	100	66	100

Grafikon 5.24: Delež anketiranih glede na nudenje pomoči mladostniku iz obeh institucij in glede na spol anketiranih

Rezultati kažejo, da so v primeru vzgojnega zavoda bolj tolerantna dekleta, v primeru mladinskega doma pa fantje, saj bi v primeru vzgojnega zavoda na pomoč mladostniku priskočilo kar 19 % več deklet kot fantov, v primeru mladinskega doma pa 20 % več fantov kot deklet.

Ali bi imel za prijatelja mladostnika, ki biva v vzgojnem zavodu oz. mladinskem domu?

Tabela 5.25: Primerjava odgovorov glede na nudenje prijateljstva mladostniku iz obeh institucij in glede na spol anketiranih

Odgovori	Vzgojni zavod				Mladinski dom			
	Dekleta		Fantje		Dekleta		Fantje	
	f	f %	f	f %	f	f %	f	f %
Da	48	63	22	55	26	59	52	79
Ne	28	37	18	45	18	41	14	21
Skupaj	76	100	40	100	44	100	66	100

Grafikon 5.25: Delež anketiranih glede na nujenje prijateljstva mladostniku iz obeh institucij in glede na spol anketiranih

Tudi v primeru vprašanja prijateljstva z mladostnikom, ki biva v vzgojnem zavodu ali v mladinskem domu, so v primeru vzgojnega zavoda bolj tolerantna dekleta, v primeru mladinskega doma pa fantje, saj bi 8 % več deklet kot fantov imelo za prijatelja mladostnika iz vzgojnega zavoda ter kar 20 % več fantov od deklet bi imelo za prijatelja mladostnika iz mladinskega doma.

Rezultati ankete glede samega imena ustanove tako kažejo, da imajo mladostniki, ki bivajo v vzgojnem zavodu težave zaradi samega imena in bi ga želeli spremeniti. Njihovi sovrstniki ne izražajo bistvene razlike glede na ime ustanove. Več predsodkov glede imena imajo starejši sodelujoči v anketi, kar prav gotovo izvira iz časov, ko so se te institucije ustanavljale. Prav odrasli pa smo odgovorni za naše mladostnike ter posledično za stigmatizacijo, ki jim jo povzročamo.

Nadaljnja raziskava je usmerjena ravno v ta segment stigme, ki posega v življenje mladostnikov v zavodu in je povzročena s strani odraslih oseb.

5.2 DOŽIVLJANJE STIGME GLEDE NA INDIKATORJE ČUSTVENIH IN VEDENJSKIH TEŽAV MLADOSTNIKOV

Podatki v kvalitativni raziskavi so pridobljeni s pomočjo razgovorov oz. intervjujev. Vsa vprašanja v intervjujih so odprtega tipa in nestandardizirana. Vprašanja se nanašajo na predsodke in stereotipe o tej vrsti institucionalnega varstva, o povzročanju stigme ter možnih načinov za zmanjševanje le-te. Zanimalo me je, ali na doživljanje stigme vplivajo tudi indikatorji, ki so vzrok nastanka čustvenih in vedenjskih težav mladostnikov, ki so nameščeni v zavod.

Intervju je bil opravljen s petimi mladostniki iz vzgojne skupine Vzgojnega zavoda Slivnica pri Mariboru.

Vprašalnik – intervju odprtega tipa, nestandardizirani

Ime mladostnika.

Starost.

Čas bivanja v VZ.

Družinska diagnoza.

Vzrok za bivanje v VZ.

Šola in učni uspeh; ali sošolci vedo, da bivaš v VZ; kako se vedejo do tebe.

Pravila in omejitve v VZ; 24-urni nadzor.

Življenje izven VZ (vikendi, šolsko okolje).

Projekti.

Participacija v skupnost in v okolje.

Socialne mreže.

Dodatna znanja.

Kako zmanjšati stigmo – predlogi.

Pogled v prihodnost; zaposlitev in težave zaradi bivanja v VZ.

Vsi opravljeni intervjuji so s privolitvijo mladostnikov posneti in dobessedno prepisani. Imena mladostnikov so označena s črko. Tekst intervjujev je razdeljen na sledeča področja: družina, šola, projekti, socialna mreža, vzgojni zavod, integracija ter stigma. Vsako področje je že v tekstu označeno s svojo barvo, in sicer: družina – rdeče, šola – modro, projekti –

zeleno, socialna mreža – oranžno, vzgojni zavod – roza, integracija – vijolično in stigma – rjava.

Podatki, razvidni iz intervjujev, so nato vneseni v tabele. Te so sestavljene iz posameznih skupin – kod, ki so razdeljene na podskupine ter rangirane in označene s številko na rang.

5.2.1 Rezultati in razprava

1. Mladostnik C

Koliko si star?

17 let.

Koliko časa si že v VZ?

V VZ – eno leto in pol.

Katero šolo obiskuješ?

Živilska šola – slaščičar, 2. letnik.

Kako ti gre v šoli?

V redu mi gre.

Zakaj si prišel v zavod?

Sodišče. Dve tatvini in povzročitev splošne nevarnosti.

Kaj to pomeni? Si bil nasilen do koga?

Ne, vžig ene zapuščene hiše, ki je sicer na samem.

Ali si to storil sam?

Ja, sam sem bil.

In zakaj si to počel?

Ne vem. Ker sem bil pijan in še sam ne vem, kaj je blo takrat.

Kako pa tvoja družina?

Mama, očim, polsestra, babica in jaz.

Kaj pa je z očetom?

Nimam stikov z njim. Nimam pojma. Od tretjega leta naprej.

Kaj pa tvoja mama? S čim se ukvarja?

Mama hodi v službo. Tovornjaka vozi. Očim tudi. Imata svojo firmo. S tem, da ta ni še tak dolgo odprta, zato zdaj vozita občasno za drugo firmo.

Kako pa je funkcionirala tvoja družina? Kako si se ti ujel z očimom?

Jaz se z njim skregam na vsake tolko cajta za kak mesec. Pol pa smo si v redu kaki mesec, potem pa se spet skregamo. Pa smo si spet v redu.

Zakaj pa se običajno skregata?

Zaradi brezveznih stvari. Ker se ne marava enostavno. In on pri meni in jaz pri njemu iščema samo napake.

Kako ta prepir izgleda?

V bistvu se dereva drug na drugega, pol se pa ne pogovarjava.

Kam greš med vikendi?

Načeloma grem domov. Samo zdaj sem bil dva vikenda tu.

Zakaj?

Ker smo skregani doma.

To pomeni, da se lahko ti sam odločiš, ali boš šel domov ali ostaneš v VZ?

Ne. V bistvu jaz sem hotel it domov že samo zaradi tega, ker imam kolege doma. Pa tudi zaradi sestre pa tak naprej.

Kako je s tvojimi prijatelji doma? Imaš stike z njimi?

Ja imam. Zato bi rad šel domov. Ko pa sem doma, pa je večinoma tako, da ne smem it ven.

Zakaj?

Kadimo travo.

Ali imaš tudi s tem težavo?

Nimam težav. Znam se toliko omejiti, da v šoli ne kadim, pa da ko recimo grem nekam, ne kadim, pa kadim samo takrat, ko sem s prijatelji.

Ali te tukaj testirajo?

Ja.

Kako pa se ti to zdi, se ti zdi v redu?

Ja. Tak. Moti me ne. Samo se mi zdi bol, ker glede tega si res ne lažem. Če sem pozitiven že kar prej povem. Rečem, brez veze da me date, ker sem pozitiven.

Kako pa si prišel do trave?

V bistvu je bilo to moja odločitev.

Kako je to mogoče? Muta je tako majhen kraj?

Ne, saj sem tu začel. S tem da tega nisem tu povedal.

Kje si začel?

V šoli. Potem sem tukaj skrival štiri mesece pred vsemi. Nobenemu nisem povedal, niti gojencem, pol sem pa enkrat po pouku, sma s kolegico kadila, pa me je vzgojitelj srečal na avtobusu, pa me je pobral, pa je pač ugotovil.

Kakšen odnos imaš pa z babico?

V redu. Tudi z mamo od očeta. Oče pa noče imeti z mano stikov. Sem že obupal nekaj let nazaj. Brezveze se mi zdi silit nekaj. Z babico se res zastopim. Ko primerjam od očeta mamo in očeta, kot da ne bi bila v sorodu, res. Pa babica me vsaki drugi teden pokliče, kako je kaj. V Nemčiji živi drugače. Zato imam tudi nemško ime.

Kaj pa v šoli? Ali vedo, da si ti v vzgojnem zavodu?

Ja.

In kako gledajo na to? Se ti zdi da te drugače gledajo zaradi tega, ker si v vzgojnem zavodu?

Ne. Zaradi tega. Je sicer res, da od začetka nisem povedal, ne. Samo zaradi tega, ker sem se bal, da bi imeli predsodke, pa tako naprej. Pol sem pa povedal. Pa so rekli, zakaj tega nisi takoj povedal. Pa sem pač povedal, zaradi tega da ne bi blo predsodkov. Pa so rekli, sam zaradi tega če sem jaz nekje, me oni ne bojo obsojali. Oni me bojo obsojali, če bodo videli, kaki sem.

Ali vedo, kaj je vzgojni zavod?

Saj so me spraševali. Pa sem jim povedal, kak in kaj. Je pa res, da me čisto isto, smo v odnosu kot prej, ko niso vedli, kot zdaj, ko vejo.

Ali si bil ti že na kakšnem projektu tukaj?

V Kungoti sem bil lani, na smučanju sem bil, pa na pohode smo šli.

Kako pa se ti zdijo ti projekti?

Pa v redu. Je v redu sprememba.

Kakšna pa je bistvena razlika med projektom in bivanjem v vzgojnem zavodu?

Ja tam je bolj sproščeno. Ni tako uradno.

Ali ti lahko ti projekti koristijo v prihodnosti?

Ja, smučat sem se tu naučil, no bordat, ne smučat.

Ali se ti zdi, da se v življenju bolje znajdeš tudi zaradi teh projektov?

Ja. To mi veliko pomeni. Zdaj saj vem, kaj bom delal, ko bom imel kaj viška denarja.

Zato pa moraš verjetno končati šolo?

Ja, šola kot znanje ni problem. Res, letos se enkrat nisem za knjigo vsedel, pa imam povprečje 4,3. Pri meni je to, da meni se ne da it tja. In sem lani delal pač polovico prvega letnika po pogodbi, pa prakso sem moral poleti delat. Ker je v rednem roku nisem naredil.

Pač letos sem spet na pogodbi. Od začetka sem bil normalno, potem pa je bilo vedno več neopravičenih in spet imam tudi nekaj prakse, sicer manj mam kot lani za nadoknadit. Dosti manj, lani sem jih naredil 80 ur, letos sem jih naredo 150. Polovico manj. Gre na bolje, niso problem ocene.

Ali se ti zdi, da ti tudi zavod pri tem pomaga?

Jaz, če bi bil doma, bi s 190 neopravičenimi sploh ne prišel do tega. Bi prej letel s šole.

Ali se ti zdi, ko boš iskal službo, da bi znal imeti težave zaradi tega, ker si v VZ?

Da. Po resnici nimam tega namena omenjat to nikomur. Če pa bi izvedeli, bi bo mojem imel težave oz. odvisno od osebe. Jaz tega ne bi gledal tak, ker ono pač je bilo, mladoleten je bil.

Koliko časa še nameravaš biti tukaj?

Ja, do konca šolanja. Tak so mi rekli. Še eno leto in pol.

Se ti zdi, da boš zdržal?

Ja, ja.

Kako pa vzgojitelji tukaj? Se ti zdijo v redu?

Ja.

Jim zaupaš?

Enim več kot drugim, ampak ja. Če sem v stiski, lahko grem k njemu.

Ali bi lahko rekel, da so neke vrste nadomestni starši?

Ja, za A. bi lahko rekel, pa za M.. Saj jim zaupam. Ampak njima pa najbolj.

Kako pa, ko si doma? Se čisto normalno znajdeš v svojem okolju?

Delam to, kar sem prej. Med kolegi marsikeri sploh ne ve, da sem jaz v zavodu. To pa zaradi tega, ker jih pač poznam in vem, da oni, bi bilo tak pač. Jaz jim rečem, da sem v dijaškem.

Ali potemtakem občutiš malo stigme, ker si tukaj?

Mislim, ni zdaj tak, da bi me po domače rečeno odjebali, ampak ne bi mi po mojem več tak zaupali, kot so mi prej.

Kaj pa, če se vzgojni zavod ne bi več imenoval vzgojni zavod, ampak npr. mladinski dom? Saj v mladinskem domu sem tudi bil, pa je eno in isto.

To ja, kaj pa razlika v imenu?

To pa ja. Lažje bi povedal, da sem v mladinskem domu kot pa v vzgojnem zavodu.

Kaj pa pravila v vzgojnem zavodu?

Malo včasih z nekaterimi stvarmi pretiravajo.

Npr.?

Kaj pa vem. To spanje jemljejo preveč resno. Uro mislim. Ker recimo, ono piše pač ob pol desetih in dobesedno ura pol deset, premakne se kazalec, pa ti stoji pred tabo in ti začne govorit.

A vsi vzgojitelji tako ravnaajo?

Večina vsi. Pa saj, itak najkasneje ob desetih so tak vsi v sobah. Pal pa ono, ko se še meniš z nekom, pet, deset minut bi se še menil z njim, pol te pa tak gnjavijo. Drugo je, če ti galamo delaš. Če se ti normalno meniš s človekom, če se samo vidva čujeta, ne bi zdaj glih rabli tak.

Kako pa si z denarjem?

DTS, glede na to da sem na pogodbi.

Pa lahko sam razpolagaš z denarjem?

Ne. Ker mam na žalost nekaj dolgov v knjižnici. Gre tja. S tem da se lahko zmenim, če v DTS-ju malo več zaslužim, lahko vseeno dobim za kake cigarete.

Ali se ti zdi to v redu?

Ja. Zmenit se pač moram.

Podatki iz osebne mape mladostnika

Družinska situacija:

Mladostnik C izhaja iz dopolnjene družine (mama, oči, polsestra). Z očetom nima stika. Z očetom se večkrat prepirata. Tudi mama in njen partner se prepirata in se razhajata. Odnosi v družini so napeti. Med seboj se ne pogovarjajo. Starša manipulirata z mladostnikovo polsestro. Družina je vključena v socialnovarstveno storitev Pomoč družini za dom.

Šolska situacija:

Je dijak 3. letnika poklicnega izobraževanja, smer slaščičar. Vpisan je pogojno, ker ni opravil prakse. Prakso je iskal pri več delodajalcih, vendar so ga povsod odslovili zaradi neprimernega vedenja, manipuliranja, nesodelovanja, odklanjanja dela ter neopravičenih izostankov. Nato se je za prakso dogovoril v domačem kraju in v času opravljanja prakse bival doma.

Okolje:

V odnosih do mladostnikov in odraslih zna biti izredno manipulativen ter do ostalih mladostnikov tudi fizično nasilen.

Tabela 5.26: Indikatorji čustvenih in vedenjskih težav ter doživljanje stigme – mladostnik C

IME	C
STAROST	17 let
ČAS BIVANJA	1 leto in 6 mesecev
VZROK	kazniva dejanja

DRUŽINA	VRSTA DRUŽINE	Enostarševska – 1 Dopolnjena – 2 Popolna – 3	2
	SOCIALNI STATUS	Nizek – 1 Srednji – 2 Višji – 3	2
ŠOLA	STOPNJA	Ni vključen – 0 Nižja poklicna – 2 Poklicna – 3 Srednja tehnična – 4	3
	USPEŠNOST	Neuspešen – ne Uspešen – da	Da
PROJEKTI		Število	3
	POČUTJE	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	3
	POMEN	Manj pomembno – 1 Pomembno – 2 Zelo pomembno – 3	3

SOCIALNA MREŽA	DRUŽINA – STARŠI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	1
	DRUŽINA – BRATJE, SESTRE	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	3
	DRUŽINA – STARI STARŠI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	2
	PRIJATELJI	Nič – 0 Malo – 2 Veliko – 3	3
	PUNCA	Ne Da	Ne
	SOSTANOVALCI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	1
VZGOJNI ZAVOD	PRAVILA	Premalo stroga – 1 Stroga – 2 Zelo stroga – 3	3
	VZGOJITELJI	Ne zaupam – 1 Zaupam – 2 Zelo zaupam – 3	2
INTEGRACIJA	INTERESNE DEJAVNOSTI	Število	0
		Aktivno vključen – da Ni vključen – ne	
STIGMA	V VZGOJNEM ZAVODU	Da Ne	Da
	V ŠOLI	Da Ne	Ne
	MED PRIJATELJI	Da Ne	Da
	STARŠI PUNCE	Da Ne	
	V PRIHODNOSTI	Da Ne	Da

2. Mladostnik D

Koliko si star?

17 let.

Kako dolgo si v VZ?

7 mesecev je bilo 16.

Zakaj pa si tukaj?

Zaradi nasilja – imel sem pretepe. Doma situacija ni bila tudi taka in sem sam hotel iti v Mladinski dom Pol, pa me je sodnica dala pač sem.

Torej si prišel na podlagi sodišča. Kako pa je izgledala situacija v tvoji družini?

Mačeho imam, nimam prave mame. Mama me je pustila, ko sem bil star 3 mesece. Mame ne poznam. Oče ima dva otroka z mačeho. K hiši je prišla, ko sem bil star tri leta. Mislil sem da je moja prava mama, ni pokazala tega. Ko sem bil star šest let in sem šel k obhajilu, sem v krstni knjigi videl, da ona ni prava mama. Lahko bi mi povedala. Zakaj sta mi prikrivala?

Zakaj je prišlo do nasilja?

Ni bilo istega obnašanja pri meni ter pri polbratu in sestri. Stara sta petnajst (sestra) in dvanajst let (brat). Jaz nisem popuščal, ne. Ona ni popuščala. Ko sem hodil v prvi letnik v gostinsko, smo se stepili enkrat. Potem pa je šlo vse skupaj na sodišče. Razpizdi me, če mi kdo reče jebemti mater. Prav zaradi tega, ker nimam mame in nobeden ne pozna mojega življenja. Me to dvigne tak. Nimam rad, da mi kdo kaj takega reče. Trikrat sem mu rekel, ne govori mi tega. Ali pa da me kdo za brezveze udari, ko mu nič ne naredim. Sedaj, ko sem v zavodu, je boljše. Tu notri sem se naučil, da boljši, da gre vse skupaj čez eno uho noter in čez drugo ven.

Kako se razumeš z njima?

V redu, pa tudi z atom se zdaj v redu razumem.

Kako je mačcha ravnala s teboj? Ali te je pretepala?

Ko sem bil mali, ja. Mislim, pa skasiral sem batine, zaradi nje pa sem dobil pol od ateja batine, če v šoli ni bilo kaj v redu.

Kako pa ti je šlo v šoli?

Solidno. Nisem bil gluh najbolj briljanten učenec. Tak srednje.

Ali imaš kakšne hobije? Ali se še s čim ukvarjaš?

S fuzbalom, boks sem treniral.

Kaj pa sedaj, ko si v VZ?

Je možno. Sam rekel sem, da zdaj gluh ne bi fusal. Treniral bi boks, sam ne gre. Ko pridem iz šole, je ura dve, pol tri, se najem. Ob petih pa imam trening in ne morem v Bistrico vsak dan.

Ali ni bližje kakšnega kluba?

Edino Maribor.

Ali si imel v Bistrici kakšne prijatelje?

To so samo kolegi. Prijatelja imam sedaj samo še dva. Imam stike z njimi. Pridejo tudi sem, ko jih pokličem. Gremo skupaj na pijačo.

Torej te to, da si v vzgojnem zavodu, pri tem ne ovira?

Ovira me ne, zato ker sem tako blizu tu doma. Drugače bi bilo, če bi bil iz Ljubljane ali kje drugje.

Katero srednjo šolo obiskuješ?

Srednja šola Slovenska Bistrica, program trgovec. 2. letnik. V šoli gre v redu. Tu pa tam imam kakšno negativno, vendar gre. Če sem lani naredil šolo, ko sem bil doma in je bilo toliko pritiska, bom letos tudi naredil.

Ali sošolci vedo, da si v vzgojnem zavodu?

Ja. Ne počutim se, da bi bil drugačen zaradi tega. Na tej šoli sem bil že preden sem prišel v zavod. In jaz nimam sedaj nobenega drugega obnašanja. Sem imel prej isto kot sedaj, ko sem v zavodu. Ne mislim se za nobenega spreminjat. Sem takšen, kot sem.

Kako se počutiš v vzgojnem zavodu?

Pač. Če ne bi bili problematični, ne bi prišli sem. To je prvo. Drugače nad vzgojitelji kapo dol, ena A vzgojitelji. Kar se pa tiče mladostnikov, je pa groza, ker je droge noter vsaki dan toliko, da adijo. Krade se. Ne vem, kako pridejo do droge, ali si noter prinesejo, ko pridejo iz šole in potem tukaj kadijo, ne vem. Jaz teh težav nimam. Nikoli nisem kadil droge.

Kako se vidiš tukaj med njimi?

Jaz tako vidim sam sebe. Jaz imam svojo črto, kaj moram narediti.

Kje si med vikendi?

Čez vikend grem domov po šoli. V nedeljo do osmih sem nazaj v VZ.

Kako je doma čez vikende?

Z mačeho se ne menim, odkar sem v zavodu. Niti besede ne rečem. Ona sicer sika, to pa to naredi. Vendar me to ne nervira več.

Ali si potem v zavodu našel neko vrsto zatočišča?

Pač ja. Jaz sem v sebi držal to šest mesecev. Pol pa sem se enkrat zdril malo nazaj. Ko sem se zdril malo nazaj, je blo potem spet mir. Ne morem poslušat »naženi ga že enkrat od bajte, naredi to in to«. Vseeno je moj ata in ne morem mu rečt, naj njo pusti zaradi mene. Vseeno ima dva otroka z njo.

Kakšen odnos ima s tema dvema otrokoma?

Imam dobre odnose z njima. Sestra je v najstniških letih in se zato tudi večkrat med sabo skregajo. Mačeha pije.

Ali si se kdaj udeležil kakšnega projekta v okviru vzgojnega zavoda?

V Kungoti sem bil med jesenskimi počitnicami. Najprej sem mislil, da je to največja bedarija, kar jih je možno. Pol pa mi je bilo tak zakon, da če bi imel jutri šanse, bi šel takoj nazaj.

Kakšna je razlika, ko ste na projektu in ko ste tukaj?

Tam nas ne gre celi zavod. Manjša skupina. Jaz sem takrat šel, ker sem šele prišel v zavod. So mi rekli, da ker sem prvič tukaj, naj grem poleg in sem šel in mi ni žal. Manj strogo ni kot v zavodu, ker moraš met isto distanco, isto obnašanje, isto spoštovanje, kot ga imaš tu, ga moraš imeti tam. Šel sem še na smučanje med zimskimi počitnicami. Tu sem se naučil smučati. Drugi dan sem že stal na smučah. Meni je zavod ta družina, ki mi je manjkala po mamini strani.

Kako pa razmišljaš za naprej?

Šolo končat. To je še eno celo leto. Kar je po eni strani v redu, po drugi strani pa bi rad bil več z atijem. Če ni možno, pač ni možno.

Ali se ti zdi, da imaš tukaj več možnosti da narediš šolo?

Več možnosti ne, saj sem tudi lani, ko sem bil doma, naredil letnik brez popravnega izpita. Ne vem, zakaj ne moremo biti normalna družina, zakaj ne more biti normalnega obnašanja. Kaj delajo ostali tukaj, mi je vseeno, samo ne mi kradi, ne mi laži.

Kako potem, ko končaš šolo?

Stanovanje poiskati, da sem na svojem, da ne grem več domov. Službo poiskati.

Ali se ti zdi, da bi lahko imel kakšne težave pri iskanju službe glede na to, da si v vzgojnem zavodu?

Ne. Zato ker jaz sem takšen, kot sem. Jaz nisem sedaj nič spremenjen zaradi tega, ker sem v zavodu. Naredil sem pizdarijo, da sem se pretepal.

Ali misliš, da tisti ljudje, ki jim poveš, kje si, vedo, kaj to pomeni vzgojni zavod?

Ne. Ljudje si mislijo, da je tukaj kot en zapor. Pol ko pa poveš, kako pa kaj, potem pa imajo že drugačno sliko.

Kako se ti vključuješ v okolje tukaj?

Če bi hotel, bi lahko. Vendar me ne mika.

Kako pa doma?

V petek, ko pridem iz šole domov, odložim potovalko in grem ven, dokler ata ne pride. Pol včasih imamo kakšno intervencijo, zato ker sem pri gasilcih, pri PGD Spodnja Polskava. Včasih je kaj tam za naredit.

Če prav razumem, imaš občutek, da tukaj nisi stigmatiziran, nimaš zaradi tega etikete, ko prideš ven, da si bil v vzgojnem zavodu, ne počutiš se tukaj kot v zaporu. V bistvu ti ta zavod ...

Olajša mi. Raje sem tukaj, kot da bi bil doma in se vsaki dan kregal. Tukaj mi vzgojitelji stojijo ob strani. Imel sem punco bolano. Bila je v bolnici. Potem pa me je socialna delavka peljala k njej na obisk.

Ali greš tudi kdaj k staršem od punce?

Ja, grem k njej. Potem pa greva skupaj na sprehod ali v kino.

Ali njeni starši vedo, da si v vzgojnem zavodu?

Ja. Vseeno so me sprejeli. Prvo je bilo tisto, kaj sedaj to pomeni. Potem pa sem jim moral razložiti, da to ni zdaj ne vem kaj. Da sem naredil napako in je ne mislim več ponavljat. Zato sem prišel sem. Sedaj me imajo radi, saj imam jaz rad njo in ona ima rada mene. Če bo trajalo, načrtujeva skupno življenje.

Podatki iz osebne mape mladostnika

Družinska situacija:

Mladostnik D izhaja iz dopolnjene družine, živi z očetom in mačeho ter polbratom in polsestro. V konflikt prihaja predvsem z mačeho. Prisotna je vzgojna nemoč očeta. V prepiru se kaže agresija (uničevanje stvari). Doma se ne počuti sprejetega, želi si od doma.

Šolska situacija:

Obiskuje 2. letnik srednje trgoške šole. Pred sprejemom v zavod je imel veliko število izostankov (opravičenih in neopravičenih). V šoli je uspešen, prav tako na praktičnem usposabljanju. Neopravičenih izostankov nima.

Okolje:

V šoli prihaja do vedenjskih težav ter konfliktom z učitelji. Sodišče mu je izreklo nadzorstveni vzgojni ukrep. V društvu Zrno se je nekajkrat udeležil druženja za razvijanje nenasilnih odnosov, nato je samoiniciativno prenehal obiskovati to društvo. Obravnavan je bil na CSD. Ter se ni odzival vabilom CSD. Sodišče mu je izreklo strožji vzgojni ukrep, t. j. namestitev mladostnika v zavod. V zavodu je vodljiv, spoštljiv. Ob slabi volji se umakne. Izvoljen je za predstavnika mladostnikov v svetu zavoda. Storil je kaznivo dejanje – tatvina majice v trgovini. Vikende preživlja doma, kjer se z očetom dobro razume, manj pa z mačeho. Udeležil se je zimovanja v Bohinju. Vzgojitelja sta ga pohvalila. V vaški prireditvi je za pusta sodeloval v pustni povorki.

Tabela 5.27: Indikatorji čustvenih in vedenjskih težav ter doživljanje stigme – mladostnik D

IME	D
STAROST	17 let
ČAS BIVANJA	7 mesecev
VZROK	Nasilje

DRUŽINA	VRSTA DRUŽINE	Enostarševska – 1 Dopolnjena – 2 Popolna – 3	2
	SOCIALNI STATUS	Nizek – 1 Srednji – 2 Višji – 3	1
ŠOLA	STOPNJA	Ni vključen – 0 Nižja poklicna – 2 Poklicna – 3 Srednja tehnična – 4	3
	USPEŠNOST	Neuspešen – ne Uspešen – da	Da
PROJEKTI		Število	2
	POČUTJE	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	3
	POMEN	Manj pomembno – 1 Pomembno – 2 Zelo pomembno – 3	2
SOCIALNA MREŽA	DRUŽINA – STARŠI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	1
	DRUŽINA – BRATJE, SESTRE	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	2

	DRUŽINA – STARI STARŠI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	
	PRIJATELJI	Nič – 0 Malo – 2 Veliko – 3	2
	PUNCA	Ne Da	Da
	SOSTANOVALCI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	2
VZGOJNI ZAVOD	PRAVILA	Premalo stroga – 1 Stroga – 2 Zelo stroga – 3	2
	VZGOJITELJI	Ne zaupam – 1 Zaupam – 2 Zelo zaupam – 3	3
INTEGRACIJA	INTERESNE DEJAVNOSTI	Število	4
		Aktivno vključen – da Ni vključen – ne	Ne
STIGMA	V VZGOJNEM ZAVODU	Da Ne	Ne
	V ŠOLI	Da Ne	Ne
	MED PRIJATELJI	Da Ne	Ne
	STARŠI PUNCE	Da Ne	Ne
	V PRIHODNOSTI	Da Ne	Ne

3. Mladostnik M

Koliko si star?

19 let.

Koliko časa si v vzgojnem zavodu?

8 mesecev.

Katero šolo obiskuješ?

Hodil sem v gradbeno. Nižjo poklicno sem naredil, pomočnik zidarja. Zdaj pa si iščem, tudi si bom iskal službo. Hodil bom na to, da bom hodil na center k eni taki uri, da bodo oni meni pomagali priti do poklica.

Na Zavod za zaposlovanje?

Ja.

Torej ti ne hodiš vsak dan v šolo?

Pomagam, čistim, DTS

Kako pa se ti zdi ta DTS?

V redu.

Ali dobiš kaj plačano?

Ja, dobimo tudi. Za skupino dobimo plačano, pač zunaj kaj pomagamo kot npr. potok sem čistil, pa sem dobil plačo.

Ali se ti zdi, da dobite dovolj plačano za to, kar naredite?

Ja, to, kar dobimo, se meni zdi, da je to pošteno, da je to v redu plačano. Pa ni kaj takega, da jaz ne bi bil s tem zadovoljen. Se mi zdi pošteno, da je to tak.

Zakaj pa si prišel v vzgojni zavod?

Jaz sem pač prišel v zavod zaradi ... Kazniva dejanja sem imel. Sem preko sodišča. In sem pač zaradi tega, zaradi požiga. Bil pa sem v ta požig prisiljen, nisem pač bil jaz to sam, da bi

sam naredil, ampak me je prisilil sošolec. In sem šel na sodišče in sem dobil vzgojni ukrep. To pa traja, so rekli, od 6 mesecev do 3 let, odvisno od mene, kak bom. Če bo vse v redu, bom prej zunaj.

Ali si že želiš iti ven?

Jaz sem že razmišljal, da bi šel, pa tudi z vzgojitelji sem se pogovarjal, pa so rekli, da oni tudi mislijo, da bom šel hitro ven, če bo vse tako, kot do sedaj. Ker jaz nisem npr. da bi delal kake probleme, da bi se tepel ali pa kaj. Niti da bi npr. kar se tiče alkohola in trave. Jaz sem tak, da ne prenesem, da bi npr. kadil ali pa pil.

Pa te ne silijo v to?

So me že dostikrat, ampak jaz se na to ne oziram. Meni če kdo reče, če greš na en cigaret z nami, jaz samo rečem, da mi to ne paše, pa da to ni pošteno, pa da sploh nočem, da bi se v to zapletel.

Kako pa tvoja družina?

Moja družina. Moja mama pa ata sta zdaj že skoraj deset let ločena. Živel sem pri mami. Ata pa je zdaj v zaporu zaradi tega, ker sta se z njegovo punco, ki jo je imel, jo je zalotil skupaj z drugim in sta ... Pol se je ata razjezil in je svojega najboljšega kolega tak pretepel, da je na koncu umrl. In je sedaj že štiri leta in pol noter.

Imaš kaj stikov z njim?

Imam stike. Hodim tudi k njemu na obisk dol. Še štiri leta še ima. Če bo vse v redu, bo šel v kratkem ven, s tem da zdaj je dobil izhode, v jeseni gre na izhode, tak da bo prišel k meni tudi. Z očetom se dobro razumem. Ta partner, ki pa zdaj živi z mamo, z njim se tudi razumem. Dostikrat mu pomagam, če kaj rabi, kako pomoč.

Kako pa z mamo?

Z mamo isto. Glede tega, kar je bilo, ta kazniva dejanja – to sma se pomenla.

Ali imaš doma kakšne prijatelje?

Ja imam, soseda je G. Z njo se dostikrat pogovarjava. Punco tudi imam svojo. Zdaj sva že komaj dva meseca skupaj. Prihaja iz Dupleka. Hodi pa na živilsko šolo v Maribor.

Kaj pa njeni starši? Vedo da si v vzgojnem zavodu?

Njeni starši vejo. Je povedala.

Kako so sprejeli?

Nič. Pač isto sem jim povedal, tak kot zdaj vam, da sem zaradi kaznivega dejanja tu. Pa so starši prvo ne bili zadovoljni s tem. Pa me je oče njen klical po telefonu. Pa sem mu pač razložil. Pa je rekel, tej če je pa to tak, je pa tak v redu, sem mislil da je kaj hujšega bilo. So se malo sekirali. Drugače pa se razumemo z njenimi starši. Dostikrat mi rečejo, če bi prišel kaj na obisk gor v Duplek. Pa sem se tudi z mamo že pogovarjal, da bom šel enkrat na obisk, pa da ona pride da se spozna z mamo.

Vikende preživljaš?

Hodim domov. Sem pri mami. Se dobro razumema.

Ali se družiš tudi s prijatelji?

S prijatelji se dosti ne družim, ker jaz sem tak zdaj, ko grem na vikend domov se družim z mamo, pa z botrom, pa z babico. Babica je zdaj ful bolna, je v kritičnem stanju. Zdaj bom šel ta četrtek domov, ker je tak hudo. Dohtarca hodi k njej in jo preglejuje. Sma se pač zmenla, da če je možno, da grem že v četrtek domov, pa v ponedeljek nazaj, ker v nedeljo ne morem, ker nimam prevoza. Tej pa je rekla mama, da lahko pridem, pa vzgojitelj mi je tudi tako rekel, da lahko grem.

Ali si že bil na kakšnem projektu?

V Kungoti smo bli. Smo meli to, da sem bil s H. in S.. Kungota se mi zdi v redu. Pa prvič sem jahal konja. Ful se mi je dopadlo. Kaj pa se tiče smučanja, bli smo gori na Voglu, pa na Pokljuki, pa na Soriški planini. Prej sem smučal, ampak tak kot zdaj smučam, ko sem se naučil, tak pa še ne. Zdaj sem osvojil tudi tretje mesto na tekmi na Pokljuki. Tek na smučeh smo imeli, pa sem bil tretji od šestih. Dobil sem tudi bronasto medaljo.

Se ti zdi, da ti bo to tudi kaj koristilo za nadaljnje življenje, ko boš imel svojo družino?

Ja. Ko bom imel otroke, jih bom peljal na smučanje, ker vem da je to fajn.

Kakšna pa je razlika, ko ste na projektu in v vzgojnem zavodu?

Ja. No, zdaj odkrito povedano, odkar sem tukaj v zavodu, je tudi dolgčas in ne vem, kaj bi si začel in rečem vzgojitelju, če lahko grem na kašen kratek sprehod po Slivnici, da se malo sprehodim. Pa mi dovoli. Midva se tak zmenima, npr. če grem jaz kam ven, se zmenima za uro, kdaj pridem nazaj.

Ali ostali tudi lahko gredo ven?

Jaz hodim več ven, ker vsaki drugi dan treniram v fitnesu. Včlanil sem se v fitnes v Maribor, tu pri Koloseju in hodim vsaki drugi dan na treninge in delam vaje tam.

Ali so ti to omogočili tukaj v vzgojnem zavodu?

Ja. S tem, da sem se jaz najprej včlanil, da niso vedeli vzgojitelji. Pol sem pač povedal, da sem podpisal tam pogodbo 12-mesečno. Pa so rekli, tej pa hodi. Ko pa 12 mesecev poteče, se pa sam odločiš, ali boš pogodbo podaljšal ali pa zaključil. Odvisno, koliko si tam naredil in če se ti splača, ker to, kar jaz zdaj hodim dva meseca v fitnes, sem ful pridobil na masi tudi, pa na mišični masi. Ker jaz pač imam željo do tega, da bi treniral, pa da bi se z nekim športom ukvarjal. Se malo sprostim in nisem cel dal tu v zavodu, da grem malo ven trenirat ali pa da grem k puncu ven v mesto, da se dobima.

Kaj pa pred tem, ko si bil še v šoli? So tvoji sošolci vedeli, da si v vzgojnem zavodu?

Ja, ko sem bil še v šoli so vedeli za zavod, da sem jaz tu, pač spraševali so, zakaj sem v zavodu, kaj je bilo. Sem pač, nisem hotel povedati. So pa tak večinoma že vedli, ker je bilo na internetu.

Ali vedo, kaj pomeni vzgojni zavod? So te spraševali, kako je tukaj?

Ja, jih je zanimalo. Pa sem jim povedal, da je to isto, kot da bi bil doma, samo da je, da ti odslužiš svojo kazen, pa če je vse v redu, pač greš domov. Če pa narediš kako sranje čez teden, pa nimaš potlej vikenda, si pač čez vikend tukaj. Drugače pa jaz sem s tem zadovoljen, ker jaz sem bil, ko so me odpeljali od doma, sem bil še štiri mesece v priporu. Mene so lani marca odpeljali, pa sem bil do deveta julija v priporu.

Kaj pa ste zažgali?

Bila je kmetija. Čist je šla. Pol sem pa jaz povedal, kaj je bilo pri tem. Pa mi je rekla sodnica, glede na to, da si še mlad in si prvič to naredil kaznivo dejanje, ti damo možnost, da te damo v vzgojni zavod.

Kaj pa pravila v vzgojnem zavodu? Se ti zdijo v redu, stroga, premalo stroga?

Meni se ta pravila zdijo čisto pošteno, glede kar se tiče spanja ob pol desetih, da mora biti mir v zavodu. To jaz upoštevam in grem vedno spat, ko rečejo. Edino, če je kaka nogometna tekma, tej pač vzgojitelji dovolijo, da pogledamo recimo prvi polcajt pogledamo, pol pa če je pozno, pa gremo spat.

Kako pa razpolaganje z denarjem?

To, kar dobim na DTS-ju, gre na LD (lastni denar). Pol pa si tam prišparam in če rabim kaj, si ob koncu tedna, ko grem domov, dvignem.

Ta denar imajo čez vzgojitelji. Se ti zdi to v redu?

Ja.

Kaj pa potem, ko si boš iskal službo? Se ti zdi, da bi lahko imel kakšne težave pri tem, ker si v vzgojnem zavodu?

Ja. To sem že študiral, da bi se znalo zgoditi, da bi me kir tak recimo, da me zaradi tega ne bi sprejel ali pa kaj. Kar se pa tiče, mene je veselilo več zaposlitev, da bi pomagal pri gradbeništvu. Samo sem razmišljal, da je pri gradbeništvu bolj tak, da je poleti si non stop na vročini, pozimi si na mrzlem. Tk da bi si delo iskal večino pod streho, da bi delal noter v kakih notranjih prostorih ali pa da bi delal kaj s kovin, kovinarstvo me veseli.

Kako pa to načrtuješ?

Ko bom ven prišel, bom probal čim prej, da si bom zrihtal službo, da bom dnar zaslužu, da bom lahko tudi za sebe naprej skrbel. Šel pa bom domov k mami.

Kako pa vzgojitelji?

Vzgojitelji so čisto v redu, prijazni. Jim zaupam.

Če si v stiski ...

Pač z njimi se pogovorim, če je kaj narobe, če me kaj muči, se vsedemo vkup, pa se pomenimo.

Na splošno, tvoje življenje tukaj v zavodu – ali se ti zdi, da si omejen, da te drugi zunaj gledajo, kot da si drugačen, ker si tukaj?

Ne. Tak isto je. Edino pač s kolegi, ko smo zunaj in me kaj nagovorijo, jaz jim rečem: jaz tega ne bom delal. Paše mi tu.

Ali se bojiš, da bi srečal koga iz te družbe, ko ste požigali?

Mene je zdaj najbolj strah, da bi srečal tega, ki je zdaj na Dobu. Ker on je bil taki človek, da si je dostikrat dela norca iz mene v razredu.

Ali se ti zdi, da ti tukaj v vzgojnem zavodu pomagajo, da boš prišel ven bolj opremljen za življenje (kako se upreti)?

Ja, se mi zdi.

Podatki iz osebne mape mladostnika

Družinska situacija:

Mladostnik M živi v dopolnjeni družini. Mama je brezposelna. Prejema le otroški dodatek in dodatek za tujo nego in pomoč za mladostnika M. Njen mož, mladostnikovočim, je zaposlen pri samostojnem podjetniku. Z njim ima še hčerko. Družina živi v podnajemniškem stanovanju. Mladostnik M ima zdravstvene težave. Njegov oče je v zaporu. Še v času skupnega življenja so se veliko selili in kar štirikrat menjali bivališče. Kmalu po rojstvu mladostnika M so se v družini pričele težave. Oče je začel prekomerno piti, zaradi česar je postal ljubosumen in agresiven. Pretepal je ženo, tako da se je s sinom zatekla v varno hišo. Potem pa sta s sinom živela v najemniškem stanovanju. Ob razvezi je bil mladostnik M star 13 let in ločitev ga je prizadela. Kljub strahu je bil navezan na očeta in ga obiskuje tudi v zaporu. Mama se je ponovno poročila. Mladostnik M je dobro sprejel maminega moža ter rojstvo polsestre.

Šolska situacija:

Mladostnik M je obiskoval OŠ s prilagojenim programom. Šolo je opravil s prav dobrim uspehom. Po dveh letih in pol skrajšanega programa se je vpisal v prvi letnik triletnega programa na srednji gradbeni šoli, smer zidar. V šoli je bil priden učenec, ni imel negativnih ocen in neopravičenih izostankov. S sošolci se ni veliko družil, saj se z njimi ni razumel in se je držal bolj zase. V nižji poklicni šoli je imel odločbo kot dijak s posebnimi potrebami. Opremljen je bil kot mladostnik z lažjo motnjo v duševnem razvoju in zato eno uro dodatne strokovne pomoči. V tej uri so večinoma reševali konflikte, v katere se je zapletel s sošolci. Po storjenih kaznivih dejanjih in po posvetu z ravnateljico srednje gradbene šole je prišlo do zaključka, da bi bil zaradi nastale situacije veliko preveč izpostavljen in bi mu to povzročilo še dodaten stres in stisko. Zato so z njim sklenili pedagoško pogodbo in individualni načrt. Na takšen način se je lahko izognil interakcijam s sošolci, s katerimi je imel že prej težave, ter morebitnim konfliktom.

Okolje:

Zaradi svoje bujne domišljije in zaradi očeta, ki je bil v zaporu na prestajanju kazni, so se kljub temu da se je v družbo hitro vklopil, bil prilagodljiv in želel ugajati drugim, sošolci nad njim izživljali, mu grozili, ga zbadali ter se mu posmehovali. Hitro je padel pod vpliv drugih ter naredil vse, kar so mu naročili. Bil je samotar. Več se je družil z bratrancem ali pa z dedkom in babico. Včasih je igral nogomet. Imel je le enega prijatelja. Zelo ga je prizadelo, ko se je z njim sprl. Postal je nervozen, živčen in jezen. Zato je požigal. Nato mu je bilo žal za storjena dejanja. Šel je v pripor ter bil v kazenskem postopku obravnavan kot starejši mladoletnik. Zato je bil v postopek vključen CSD, ki je sodišču predlagal ukrep oddaje v VZ.

Tabela 5.28: Indikatorji čustvenih in vedenjskih težav ter doživljanje stigme – mladostnik M

IME	M
STAROST	19 let
ČAS BIVANJA	8 mesecev
VZROK	kazniva dejanja

DRUŽINA	VRSTA DRUŽINE	Enostarševska – 1 Dopolnjena – 2 Popolna – 3	2
	SOCIALNI STATUS	Nizek – 1 Srednji – 2 Višji – 3	1

ŠOLA	STOPNJA	Ni vključen – 0 Nižja poklicna – 2 Poklicna – 3 Srednja tehnična – 4	0
	USPEŠNOST	Neuspešen – ne Uspešen – da	
PROJEKTI		Število	3
	POČUTJE	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	3
	POMEN	Manj pomembno – 1 Pomembno – 2 Zelo pomembno – 3	3
SOCIALNA MREŽA	DRUŽINA – STARŠI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	2
	DRUŽINA – BRATJE, SESTRE	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	2
	DRUŽINA – STARI STARŠI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	2
	PRIJATELJI	Nič – 0 Malo – 2 Veliko – 3	2
	PUNCA	Ne Da	Da
	SOSTANOVALCI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	2
VZGOJNI ZAVOD	PRAVILA	Premalo stroga – 1 Stroga – 2 Zelo stroga – 3	2
	VZGOJITELJI	Ne zaupam – 1 Zaupam – 2 Zelo zaupam – 3	3
INTEGRACIJA	INTERESNE DEJAVNOSTI	Število	1
		Aktivno vključen – da Ni vključen – ne	Da
STIGMA	V VZGOJNEM ZAVODU	Da Ne	Ne
	V ŠOLI	Da Ne	
	MED PRIJATELJI	Da Ne	Ne
	STARŠI PUNCE	Da Ne	Ne
	V PRIHODNOSTI	Da Ne	Da

4. Mladostnik P

Koliko si star?

18 let.

Koliko časa si v vzgojnem zavodu?

8 mesecev, od začetka šolskega leta.

Zakaj si v vzgojnem zavodu?

Doma sem preveč kadil trave, pa to. Fotr, ko sem šolo tk slabo delal, fotr je rekel da moram pridet sem, da se bom kao popravo. Pač vsi so mislili, da se ne bom popravil. Zdaj pa res delam. Imam še enajst izpitov do konca.

Kako bi opisal svojo družino?

Oče in mama, obadva sta. Imam dve sestri. Sam skoz sem pač s svojo glavo delal in to je bilo narobe.

Kam si se vpisal po končani osnovni šoli?

Vpisal sem se v pet srednjih šol. Zaradi tega ker sem bil skoz zunaj, pa s puncami na kavah. Pol je šlo tko navzdol. Staršema na nek način ni uspelo me obvladat. To priznam. Pol pa me je CSD sem napotil.

Torej ne preko sodišča?

Ne, kaznivega dejanja nisem naredil.

Ko sem prišel sem na ogled, je rekel fotr, naj bom tuki.

Ali so ti ponudili še kakšno drugo možnost?

Ponudili so mi še Višnjo Goro. Sam tam, jaz vam po resnici povem, tam ne smeš imeti telefona pri sebi. V drugih teh skupnostih se mi zdi, da lahko imaš telefone. Jaz bi šel drugače v Ljubljano v stanovanjsko skupino, sam pač fotr je rekel, da je brez veze, da grem v Ljubljano, ker itak tam v Ljubljani vse poznam in lahko bi pač takoj pršu domov.

Kako si se počutil na začetku, ko si prišel sem?

Na začetku sem bil en teden bolj zase sem se držal, eno tretjo, pol pa je šlo in zdaj vse poznam. Ni blo tako, kot so tega Koželja, ko so ga Srđan pa ti krstili, tega ni bilo. Z mano niso nič naredili, ne vem, zakaj so njega.

Sedaj pa obiskuješ katero šolo?

V trgovsko, 2. letnik.

Kako ti gre?

V šolo ne hodim. Delam po izpitih. Pa prakso moram še zdaj 350 ur nardit. To me zdaj sekira, ker ne vem, kje bom naredil prakso.

Zakaj? Ali se ti zdi, da je pri iskanju prakse lahko ovira tudi to, da živiš v VZ?

Ne vem. Ja ja. Al pa nimam tak občutek.

S kom se družiš v prostem času?

Tukaj imam prijatle in na Vrhniki.

Kje preživljaš vikende?

Vikende grem domov, vsak vikend.

In kako je s temi prijatelji?

Saj veste, kako je. Saj so. Tko kot ste vi mel prijateljice, eno al pa dve vam dobre ostanejo, drugi se pač zgubijo. Vsak pol nase gleda, ko si malo starejši, ko odraščáš. Mal skontaš, kje si delal napake. Povsod so dobri ljudje.

Ali imaš prijatelje tudi v vzgojnem zavodu?

Ja itak da imam. Itak sem bolj na telefonu. Kaj bom tukaj v zavodu. Itak je tukaj dolgčas. To je zame stigma v zavodu. Ta čas.

Kako pa je s pravili v vzgojnem zavodu?

S tem nimam problema. Pač rečejo, da moraš spat ob desetih in se zjutraj zbudiš. Pravila niso stroga. Meni je tukaj v redu.

Ali si se udeležil kakšnega projekta?

Bil sem, vendar takrat, ko še nisem bil v zavodu.

Kaj pa sedaj tukaj? Ali si bil na smučanju?

Nisem, ker niso imeli placa, ker ji je lahko šlo samo sedem.

Ali si si želel iti zraven?

Ne bi bilo slabo, če bi šel malo smučat.

Ali si jim to povedal?

Ne, kaj jim bo to povedal.

Na kakšen način pa so izbrali tiste, ki so šli smučat?

Pač tist, ki ni kadil travo.

Ali imaš še vedno probleme s travo?

Ja kdaj ji imam, kdaj pa ne. Odvisno, kako lahko zdržim.

Med jesenskimi počitnicami tudi nisi šel na tabor v Kungoto?

Ne, lahko bi šel, ampak takrat sem bil en mesec tukaj in sem hotel sam, da bi šel domov. In sem se pol doma še skregal, ker so oni govorili, da naj grem v Kungoto.

Ali ti je sedaj žal, da nisi šel?

Ne vem.

Ali si želiš na kakšen projekt v bodoče?

Ja.

Kako dolgo pa misliš, da še boš v vzgojnem zavodu?

Ja nameravam, da tu naredim šolo. Potem bom pa še videl, ali bom še šel naprej.

Ali se ti zdi, da bi zaradi tega, ker si v vzgojnem zavodu, lahko imel kakšne težave pri iskanju službe?

Ne vem.

Ali se ti zdi, da ljudje okrog tebe gledajo na zavod kot na takšno ustanovo, kjer ...

To ja, to gledajo, to je res. Kot da smo zavoženi, a sploh nismo. Bistvo je, kako se ti sam odločiš v glavi. Ne more tebi en drug rečt. Isto si sam rit brišeš, a razumete, kaj je bistvo? Nobeden ti ne bo drug rekel, sam boš mogel nardit.

Torej ti se tukaj ne počutiš, da bi bil stigmatiziran zaradi tega, ker si pač tukaj, edina stigma, ki jo vidiš, je čas? Kaj si pa želiš, da bi lahko v tem prostem času počel?

Niti ni v tem. Meni je dobr, da mi ni treba nič. Rad bi pa delal. Jaz si zdaj iščem, da bi delal, da bi dobil prakso, sam sem malo bol len in pol se mi ne da dvignit.

Torej si ti cel dan v vzgojnem zavodu in nikamor ne greš?

Ne. Šel sem po kavo prej vzgojiteljem v trgovino. Včasih grem tudi v ponedeljek, torek in sredo v šolo na priprave. Pa zdaj, ko imam še čisto malo izpitov do konca.

Imaš še kakšne hobije? Kaj te veseli?

Dost stvari, košarko, fusbalo. Pol je bil pink pong. Ko sem bil še ... Ne vem, košarko sem treniral osem ali devet let.

Zakaj si nehal?

Starejši so bili in so me malo zavedl. Pol smo pa prodajali drogo in pol je nekaj prišlo vmes.

Kdaj si se začel ukvarjati z drogo?

Jaz vam povem, da sem pri 14 začel prodajati, kaditi pri 13. Tko skor vsi začnejo, te fantje.

Kako pa tukaj prideš do droge?

To lahko takoj zveš. Lahko vam povem. En je tle iz Maribora, ko grejo ta Kožel in te iskat tle. Pol so pa še drugi.

Ali se ti zdi, da te ta droga tudi ovira pri tem, da bi ti kaj treniral?

Ja.

Ali nimaš motivacije, da bi prenehal s tem?

Ja. Saj motivacija se najde, da pri prenehal s tem. Sam ene tri mesce, dva imam motivacijo, ono nehal, nehal, pol pa kar naenkrat zleze vse skupaj in bi se rad malo sprostil, pa enga skadam.

Ali si želiš tukaj, ko imaš toliko časa, da bi se vključil v kakšno društvo, bi kaj treniral?

To bi se. Ampak po drugi strani pa ne vem, kam me bo ta pot vodila, ali razumete?

Ali imaš interes? Ali poveš to vzgojiteljem – jaz bi rad šel nekaj trenirat?

Sem imel interes. Ja saj so mi nekaj poiskali, ampak pol je bil problem. V zavodu je bil problem, ker košarka traja od sedmih do pol desetih v Slovenski Bistrici. In bus zadnji pa pelje ob devetih. In pol, a veste, v zavodu ne morjo, ker nimajo dost denarja, a ne. Pač itak država nč ne da, že tko ne. Davke mi sam pobirajo, službo si ne morem najdet. Štipendije mi niso hot nikol odobrit, čeprav smo trije člani, pa majo skupaj jurja pa pol plače starši, pa hišo mamo.

Kako pa prideš potem do denarja, npr. za drogo?

Jest nikol nisem kupoval trave. Posadiš jo. Kako vi rože sadite? Ko vi pravte trava. Trava se bo v večini držav legalizirala. Doma ko sem bil, sem skoz sadil, to po gozdovih.

Ali te tukaj tudi kaj testirajo? Kako gledaš na to?

Ja. Zdi se ok Sam itak to neč ne pomaga otroku, če ga testira. Človek se mora najprej noter sam počutit, da mu je dobr. Če tam eden, ko ga mamo, ne bom omenjal, kdo, ga vsi nekam pošiljajo, pejt sem, pejt tja. A bi vam bilo to všeč? Puste mu, naj živi svoje življenje. Saj ne rečem, to meni itak dol visi. Ampak eni se do kakšnih grdo obnašajo.

Ti z nasiljem nimaš težav?

Ne. Jaz mislim ... Nisem nasilen do drugih, tudi drugi niso de mene. Sam nekaj je, kar maš ti noter in ti je težko in kar je zunanost. To ima vsak človek.

Kako pa kaj vzgojitelji tukaj? So ti v redu?

Ja. Vsi so mi ful v redu.

Ali se kdaj zatečeš h kakšnemu vzgojitelju na pogovor? Jim zaupaš?

Ne vem. Po mojem, če bi imel še zmeraj pokličem očeta ali pa koga. Če sem v stiski, se najprej skregam prek telefona do doma, a ne, in pol je uno ono tretjo, ko nočem bit več tukaj. Ko pride slab dan, znorim tukaj, ne tko znorim, ampak ...

Ali si že bil kdaj na begu?

Ne. Ja, bil sem enkrat. Čeprav sem jaz takrat rekel Germiču, da mi gremo ven. In on je rekel, naj pridemo in pridemo, preden gremo, in mi smo šli eno minuto za tem in on nam je vpisal beg. To je bilo eno uro, dve uri.

Ko se skregaš po telefonu, kako se počutiš?

Ja itak je še slabš. Potem pa ena urca mine, se umirim, potem pa mi nekaj pride, mi nekaj govori, da se moram opravičit, da sem naredu napaku. Neko slabo vest mam. Jaz vam pravim, da imam res dobre starše.

Torej jim ne zameriš, ker so te dali v vzgojni zavod?

Mislim, da oni hočejo, da grem vstran od družbe, da se popravim, da neham kadit.

Ali opažajo doma čez vikend, ko se vračaš, kakšno spremembo?

To ne vem. Manj hodim ven. Doma več delam. To je vse odvisno od človeka. Jaz vam pravim, človek se ne more, družba se ne bo nikol spremenila, sam se mora. To je brezveze vse, kar delaš. Ko sem tukaj, malo drugače razmišljam.

Podatki iz osebne mape mladostnika

Družinska situacija:

Mladostnik P izhaja iz popolne štiričlanske družine. Ima dve sestri, mlajšo in starejšo, ki ne živi več doma. Mama je zaposlena, oče je upokojen. Z očetom se ne razume, imata težave v odnosu. Mladostnik P kadi marihuano, da se pomiri. Ima izbruhe jeze, tako da uničuje pohištvo in brca v vrata. Z mlajšo sestro se ne razume dobro. S starejšo se bolje razume. Ima obdobja, ko je eksploziven in razdražljiv ter obdobja, ko je miren, doma pomaga, rad se pogovarja in sliši druge. Doma zjutraj vstane, zajtrkuje, pospravlja, išče delo preko študentskega servisa, gre ven ter pomaga okrog hiše. Če ne izpolnjuje dogovorjenih nalog,

se doma sprejo in se težko pobotajo. Želi si, da gre od doma, da naredi srednjo šolo ter da začne skrbeti sam zase. Strinja se z namestitvijo v VZ Slivnica.

Šolska situacija:

Bil je vpisan že v štiri srednje šole in ni dokončal niti prvega letnika nobene (Gimnazija Moste, srednja trgovska šola, Srednja šola tehniških strok Šiška in Srednja poklicna šola Bežigrad). V osnovni šoli je bil uspešnejši. Imel je odločbo Zavoda za šolstvo o individualni pomoči. V srednji šoli ni želel več pomoči. Po namestitvi v VZ Slivnica se je vpisal na ljudsko univerzo v program trgovec. Šolo redno obiskuje in uspešno opravlja izpite.

Okolje:

Ima težave s koncentracijo, ne zdrži niti tri ure na enem mestu. Prejema Ritalin, ki pa nima učinka, zato je prenehal z jemanjem. Obravnavan je zaradi nekaj kaznivih dejanj. V svojem okolju in v Ljubljani ima družbo, ki ga pritegne v stran od šole. Rad igra košarko, zato je bil povabljen na trening v klub, vendar se je ustrašil novih ljudi in zbežal. Opravljal je počitniško delo (pomoč pri raftanju na Savi) in bil zadovoljen sam s sabo. Udeležil se je petdnevnega tabora z društvom Center za pomoč mladim (CPM) in bil zadovoljen. Nato je še nekajkrat šel na srečanje na CPM in potem prekinil sodelovanje, ker ne zaupa novim ljudem, kar pa je svetovalka bila. Nameščen je bil v VZ Slivnica na lastno željo in s soglasjem staršev. V skupino je bil dobro sprejet, z ostalimi mladostniki se dobro razume in z nikomer nima konfliktov. Do vzgojiteljev je spoštljiv, sodelujoč, upošteva avtoriteto vzgojitelja, je zaupanja vreden. Spoštuje hišni red in nima težav v odnosu do tuje lastnine. Občasno še kadi marihuano in uživa alkohol, vendar vzgojnih težav ne povzroča. Redno se vključuje v vse športne aktivnosti v zavodu, udeležil se je tudi dveh tekmovanj. Omogočeno mu je bilo treniranje v košarkarskem klubu, vendar mu urnik šolskih predavanj tega ni dopuščal. S svojci ima redne stike po telefonu, za vikende in počitnice odhaja domov.

Tabela 5.29: Indikatorji čustvenih in vedenjskih težav ter doživljanje stigme – mladostnik P

IME	P
STAROST	18 let
ČAS BIVANJA	8 mesecev
VZROK	vedenjske težave

DRUŽINA	VRSTA DRUŽINE	Enostarševska – 1 Dopolnjena – 2 Popolna – 3	3
	SOCIALNI STATUS	Nizek – 1 Srednji – 2 Višji – 3	2
ŠOLA	STOPNJA	Ni vključen – 0 Nižja poklicna – 2 Poklicna – 3 Srednja tehnična – 4	3
	USPEŠNOST	Neuspešen - ne Uspešen – da	Da
PROJEKTI		Število	0
	POČUTJE	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	
	POMEN	Manj pomembno – 1 Pomembno – 2 Zelo pomembno – 3	
SOCIALNA MREŽA	DRUŽINA – STARŠI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	1
	DRUŽINA – BRATJE, SESTRE	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	2
	DRUŽINA – STARI STARŠI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	
	PRIJATELJI	Nič – 0 Malo – 2 Veliko – 3	3
	PUNCA	Ne Da	
	SOSTANOVALCI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	2
VZGOJNI ZAVOD	PRAVILA	Premalo stroga – 1 Stroga – 2 Zelo stroga – 3	1
	VZGOJITELJI	Ne zaupam – 1 Zaupam – 2 Zelo zaupam – 3	2
INTEGRACIJA	INTERESNE DEJAVNOSTI	Število	3
		Aktivno vključen – da Ni vključen – ne	Ne
STIGMA	V VZGOJNEM ZAVODU	Da Ne	Ne
	V ŠOLI	Da Ne	
	MED PRIJATELJI	Da Ne	Ne
	STARŠI PUNCE	Da Ne	
	V PRIHODNOSTI	Da Ne	Da

5. Mladostnik U

Koliko si star?

19 let.

Koliko časa si v vzgojnem zavodu?

2 leti in 3 mesece.

Zakaj si tukaj?

Zaradi nasilja v družini.

Kako pa izgleda tvoja družina?

Sam sem s svojo mamo. Z očetom sva se skregala.

Ali imaš še kaj stikov z očetom?

Ne.

Koliko časa pa že nimaš stikov?

Že dolgo ne.

Poznaš pa ga?

Poznam, tak na videz bi ga poznal.

Živiš pa sam z mamo koliko časa?

Celo življenje.

Si mama ni našla novega partnerja?

Ne.

Kako je izgledalo to nasilje? Si bil ti nasilen do mame ali ona do tebe?

Ni bilo nekaj, da bi bilo, da bi bil jaz nasilen, da bi jo udaril. Kričala sva non stop in se kregala.

Kako si prišel v vzgojni zavod? S sklepom sodišča ali z odločbo centra za socialno delo?
Preko sodišča sem tukaj. Mnenje od psihiatrinje je bilo, da me je pol sodnica dala sem.

Ali si vključen v kakšno psihiatrično pomoč?

Ne. **Težava je bila v tem, da sma se z mamo non stop prepirala. Imel sem pač kratke živce.**

Ali jemlješ kakšna zdravila?

En mesec, dva sem jemal. Zdaj pa ni več potrebe.

Ali se ti zdi, da se ti je stanje izboljšalo sedaj, ko si v zavodu?

Ne. Isto je, kot je bilo. Mogoče se je poslabšalo. Dobil sem par plačilnih nalogov. Dobil sem nalog za 500 €, pa ukradli so mi telefon za 800 €.

Zakaj pa si dobil plačilni nalog za 500 €?

Doma sem bil in nisem prišel nazaj. Potem pa sma se z vzgojiteljem skregala, pa je poklical policijo, pa sem dobil nalog.

Katero šolo obiskuješ?

Lesarsko, zadnji – tretji letnik.

Kako pa je v šoli?

V redu. Uspeh dober, prav dober.

Ali sošolci vedo, da si v vzgojnem zavodu?

Ne vem. Nisem jim povedal. Mislim, da ne vejo.

Ali se ti zdi, da bi nate drugače gledali, če bi jim povedal?

Mogoče, nekateri bi se norce delali, nekaterim pa bi bilo itak vseeno.

Ali se med sabo s sošolci ne pogovarjate tudi osebnih stvari?

Ja. Vprašajo me, kje sem doma. Sem pa itak veliko doma in pač povem, da sem doma. Povedal sem jim, da pridem iz Orehove vasi, pa da me mama tukaj odloži.

Ti ni vseeno, da bi sošolci vedeli, da si v vzgojnem zavodu?

Zaradi mene lahko vedo, saj to ni njihov problem. Pa glede na moje vedenje jim je vseeno, ali sem v zavodu.

Ali te veseli ta poklic?

To je bila edina rešitev, da se rešim. Vem naredit marsikaj.

Kaj pa potem ko boš ta program zaključil?

Grem naprej 3 + 2 ali pa grem na kakšno drugo šolo.

Ali boš še naprej v vzgojnem zavodu?

Imam še 49 dni, približno mesec in pol. Tak je bilo dogovorjeno s sodnico, do 25. maja, potem pa imam zaključne in se bom vozil od doma.

In boš doma pri mami?

Zdaj je tak, zdaj si planiram nekaj s punco. Sva skup že leto in pol in si planirama, da boma začela zidat hišo v Prekmurju oz. Prlekiji. Drugače pa sem čez vikende z mamo skupaj. Sva pa s punco že zadosti stara, da lahko greva skupaj. Obadva bova imela šole.

Ali tvoja mama pozna tvojo punco?

Ja.

Kako jo je sprejela?

V redu.

Kako pa so tebe sprejeli starši od punce? Ali vedo, da si v vzgojnem zavodu?

Ne. Ne vejo.

Ali se ti zdi, da ne bi bilo v redu, če bi izvedeli?

Glede na to, da so me že spoznali, bi prvo mislili, da se sploh zajebavam, mi ne bi verjeli, da sem v zavodu.

Torej si se dobro vključil v to družino? Ali se tudi pri njih kaj prepirajo, vpijejo drug na drugega?

Tu pa tam. Ker imajo doma s. p. in se zaradi takih situacij med sabo skregata.

Ali kdaj vikend preživiš pri njih?

Ja, to leto sem skoraj vsak vikend pri njih. Grem k mami in se potem peljem za kake tri ure k njim.

Ali si že bil na kašnem projektu, odkar si tukaj v vzgojnem zavodu?

Na smučanju sem bil bol na začetku, ko je bilo kao obvezno.

Kako pa se ti je zdelo?

Prej nisem znal smučat. Nikoli nisem rad smučal. Rad imam bord.

Kakšne hobije pa imaš?

Odkar sem shujšal, imam futsal.

Kje pa treniraš?

Odkar sem s punco, skupaj igram bol za Prlekijo.

Kaj pa tukaj v Slivnici, čez teden?

Zdaj mi je tak brezveze, ker imam še samo 49 dni in se ne splača.

Kaj pa stiki s prijatelji, ki si jih imel doma?

So ostali.

Ali prijatelji vedo, da si v zavodu?

Nekateri vejo, nekateri ne.

Kako so sprejeli?

V redu.

Kaj pa tisti, ki ne vedo? Kako bi nate gledali?

Meni je itak vseeno, če bi vedeli ali ne. Pravi prijatelj ostane ne glede na to, kaka je situacija.

Ali imaš še kakšne stike s sorodniki?

Ko mam cajt, greva s punco gor, pa mama zraven.

Kaj pa potem, ko bo končal šolo in si iskal službo? Se ti zdi, da bi lahko na iskanje službe vplivalo tudi to, da si bil v vzgojnem zavodu?

Ne, po mojem ne. Po mojem noben delodajalec ne bi gledal na preteklost. Po mojem bi prvo pogledal na delovne izkušnje, ker ne morejo ocenit iz moje zgodovine, kaki sem, če me še nikoli niso videli.

Kaj pa pravila v vzgojnem zavodu? Se ti zdijo stroga?

Mislím, da v tem zavodu pravil sploh ni glede na to, kako se obnašajo drugi gojenci.

Se ti zdi, da bi moralo biti bolj strogo?

Ja. Logično.

Kako pa bi ti to izboljšal? Kaj bi naredil?

Pač bi kake varnostnike dal, pa kake kazni.

Ali potem ne bi imeli vsi skupaj občutek, kot da ste v zaporu?

Ne, zdaj je občutek, kot da smo v hotelu.

Kaj pa vzgojitelji?

Nekateri so v redu, nekateri pa niso.

Ali jim zaupaš?

Ne.

Nimaš nobenega vzgojitelja, ki bi mu zaupal? Kaj pa, ko imaš težave, komu jih zaupaš?

Sam rešim, ko je problem. Se sam s sabo pomenim. Ne rabim nobenega.

Ali imaš v zavodu prijatelje?

Težko je imeti prijatelja tu, ker je to nemogoče.

Kaj pa sostanovalec v sobi?

Sam sem v sobi. Edino, kar se družim, se družim s Kokolom. On je mogoče še edini taki. Prijatelja imet tukaj je isto, kot da bi imel za prijatelja mikrofona, pa pol bi te vsi slišali na radiu, kaj govoriš.

Pa te še kaj moti tukaj, razen tega, da se ti zdi, da je premalo pravil?

Nič me ne moti.

Kaj pa samo ime vzgojni zavod? Ali ste ti zdi, da takšno ime vpliva na reakcijo nekoga od zunaj, ki ne pozna vzgojnega zavoda?

To sto procentov za tiste, ki ne razumejo, za tiste, kako bi rekel, ki imajo do tiste stopnje IQ razvitega, ko takoj pomislijo: ja neke hude kršitve. Drgač pa zaradi mene.

Podatki iz osebne mape mladostnika

Družinska situacija:

Mladostnik U živi sam z mamo, ki je upokojena. Rodila ga je pri 44 letih in očetovstva zanj nikoli ni urejala. Več let je delala v Avstriji, nato 24 let v Pomurki in nazadnje kot čistilka. Zaradi nizke pokojnine še priložnostno dela. S sinom živita v lastni garsonjeri. Mati je do sina U popustljiva in pretirano zaščitniška. Je vzgojno nemočna, ne zna postavljati zdravih mej ter nima avtoritete. Proces separacije (v odnosu mama - sin) je nepravilno izpeljan.

Šolska situacija:

V 9. razredu OŠ so na šoli zaradi stopnjevanje vedenjske problematike za mladostnika U podali predlog za začetek postopka oddaje v zavod. Odstopanja v vedenju, ki so se odražala kot konfliktni odnos do vrstnikov, v neustreznem odnosu do starejših ter v neupoštevanju pravil in kršenju dogovorov, so opazili že kmalu po vstopu v šolo. V 5. razredu se je nekoliko vedenjsko umiril. Nato je bil ponovno verbalno ter fizično nasilen do vrstnikov ter nemotiviran za šolsko delo, hkrati je imel neprimeren odnos do učiteljev. Osnovno šolo je uspešno zaključil v VZ Veržej, kjer je šolske obveznosti dosledno opravljal. Tim OŠ Veržej je zanj predlagal nadaljevanje institucionalne obravnave v enem izmed poosnovnošolskih

zavodov. Šolanje je nadaljeval na Srednji poklicni in tehniški šoli v Murski Soboti – smer mizar – ter bival doma. 2. letnik je ponavljal in nato opustil šolanje. Ponovno se je vključil v proces izobraževanja, in sicer v 2. letnik trgovske šole, smer administrator. Od pouka je začel izostajati in kot razlog je navajal različne bolezni. Groziti je začel s samomori in dosegel dogovor o prenehanju izobraževanja v tej smeri ter nadaljevanju v skrajšanem programu naslednje šolsko leto. Ponovno se je vključil v izobraževanje na lesarski šoli in obiskuje 3. letnik.

Okolje:

V CSD je bil vključen v program socialno pedagoške pomoči in v razne delavnice. Svetovalce je pogosto odklanjal, ni želel sodelovati in je na delavnicah prihajal v konflikte z drugimi otroci. Nad njegovim vedenjem se pritožujejo stanovalci bloka. Večino prostega časa preživlja v svoji družbi. V času nameščenja v VZ Veržej je bil dvakrat odpeljan na zdravljenje v UKC Maribor, na Pedopsihiatrični oddetek, zaradi agresivnega vedenja. Po jemanju medikamentozne terapije se je umiril in je bil iz bolnišnice nameščen v VZ Veržej. Po zaključku OŠ je ostal doma, saj se mladostnik U in njegova mama nista strinjala z namestitvijo v vzgojnem zavodu in sta se na odločbo CSD pritožila. Mladostnik U je v času bivanja doma izvajal fizično nasilje nad mamo, medikamentozno terapijo je zavračal, podnevi je spal, ponoči pa igral računalniške igrice; šolo je pustil. Na pregledu pri pedopsihiatru je hotel z nožem napasti zdravnika, kar mu je preprečila policija. V obravnavi Dispanzerja za pedopsihiatrijo UKC Maribor so bile diagnosticirane čustvene in vedenjske motnje (v ospredju vedenjske) z depresivnim razpoloženjem, pomanjkanjem volje, energije in motivacije za šolsko delo ter motnje spomina in koncentracije. Mladostnik je na obravnave hodil neredno, ob kontrolah ni vzpostavljaj očesnega stika, na vprašanja je odgovarjal v enozložnicah, do obravnav je bil odklonilen. Iz dokumentacije CSD je razviden ponavljajoč se in trajen vzorec disocialnega in agresivnega vedenja, prisotne so hujše kršitve in depresija. Prisotna je izrazita socialna izključenost, saj je izstopil iz šolskega sistema in ima osebne stike samo z mamo. Mladostnik U je bi nameščen v VZ Slivnica s soglasjem mame. Iz poročila VZ Slivnica izhaja, da se mladostnik U po šestih mesecih ni vključil v novo okolje. Večino prostega časa prebije v sobi, v katero se zapira. O drugih mladostnikih izraža negativno mnenje. Iz skupine se umika iz strahu pred ostalimi in pred nesprejetostjo v socialnih situacijah. Izmišlja si zgodbe o očetu ter o potovanjih. Sodelovanje na zimovanju z ostalimi mladostniki v času počitnic mu je bilo predstavljeno kot pravilo bivanja

v zavodu. Nadaljevanje šolanja na lesarski šoli je odklonil zaradi poznanstva s profesorico, ki ga je že poučevala v domačem kraju. Skrbi ga njeno mnenje o njem zdaj, ko prebiva v zavodu. Vključil se je v proces izobraževanja v 2. letnik trgovske šole, smer administrator. Ne sprejema dejstva, da je v zavodu in razloge za svoje težave išče izven sebe. Izsiljeval je s samomori in dosel prekinitev izobraževanja ter se vključil v DTS. Zaradi agresije in groženj s suicidom je bil v policijskem pridržanju, nato pa so ga sprejli v UKC Maribor, na Oddelek za psihiatrijo. Po vrnitvi v zavod se je umiril. Suicidalne grožnje pojasnjuje kot poskus manipulacije. Mnenje strokovnega tima je, da je mladostnik U nepredvidljiv do takšne mere, da lahko ogrozi svoje življenje samo zato, da bi bil predčasno odpuščen iz ustanove. Z novim šolskim letom mladostnik U obiskuje 3. letnik Srednje lesarske šole Maribor. V šolo in na prakso hodi redno; ocene ima pozitivne in ima občasne neopravičene izostanke. Še vedno izraža željo, da ne bi bival v zavodu in da bi rad šel domov. Na koncu pa vendarle sprejme dejstvo in si zada cilj, da šolanje čim prej dokonča in se vrne domov. V sobo se še vedno zapira tako, da nastavi desko na vrata in pri tem vztraja. Razlog – ker mu ponoči drugi mladostniki ne dajo miru. Vključen je v redne obravnave pri pedopsihiatrijni, medikamentozno terapijo še vedno zavrača, alkohola in prepovedanih drog ne zlorablja. Suicidalnosti ne izraža več. Ob vikendih redno hodi domov in mama ne omenja težav v času, ki ga preživi z njo.

Tabela 5.30: Indikatorji čustvenih in vedenjskih težav ter doživljanje stigme – mladostnik U

IME STAROST ČAS BIVANJA VZROK	U 19 let 2 leti in 3 mesece Nasilje		
DRUŽINA	VRSTA DRUŽINE	Enostarševska – 1 Dopolnjena – 2 Popolna – 3	1
	SOCIALNI STATUS	Nizek – 1 Srednji – 2 Višji – 3	1
ŠOLA	STOPNJA	Ni vključen – 0 Nižja poklicna – 2 Poklicna – 3 Srednja tehnična – 4	3
	USPEŠNOST	Neuspešen – ne Uspešen – da	Da
PROJEKTI		Število	1
	POČUTJE	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	2
	POMEN	Manj pomembno – 1 Pomembno – 2 Zelo pomembno – 3	2

SOCIALNA MREŽA	DRUŽINA – STARŠI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	1
	DRUŽINA – BRATJE, SESTRE	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	
	DRUŽINA – STARI STARŠI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	
	PRIJATELJI	Nič – 0 Malo – 2 Veliko – 3	2
	PUNCA	Ne Da	Da
	SOSTANOVALCI	Slabo – 1 Dobro – 2 Zelo dobro – 3	1
VZGOJNI ZAVOD	PRAVILA	Premalo stroga – 1 Stroga – 2 Zelo stroga – 3	1
	VZGOJITELJI	Ne zaupam – 1 Zaupam – 2 Zelo zaupam – 3	1
INTEGRACIJA	INTERESNE DEJAVNOSTI	Število	1
		Aktivno vključen – da Ni vključen – ne	Da
STIGMA	V VZGOJNEM ZAVODU	Da Ne	Da
	V ŠOLI	Da Ne	Da
	MED PRIJATELJI	Da Ne	Da
	STARŠI PUNCE	Da Ne	Da
	V PRIHODNOSTI	Da Ne	Da

Tabela 5.31: Zbirna tabela indikatorjev čustvenih in vedenjskih težav ter doživljanje stigme vseh mladostnikov

MLADOSTNIK		C	D	M	P	U
ČAS BIVANJA V VZ (mesece)		18	7	8	8	27
DRUŽINA	vrsta, socialni status	2	2	2	3	1
		2	1	1	2	1
ŠOLA	stopnja, uspeh	3 da	3 da	0 /	3 da	3 da
PROJEKTI	število, počutje, uspeh	3	2	3	0	1
		3	3	3	/	2
		3	2	3	/	2
SOCIALNA MREŽA	starši,	1	1	2	1	1
	bratje, sestre,	3	2	2	2	nima
	stari starši,	2	/	2	/	nima
	prijatelji,	3	2	2	3	2
	punca	/	da	da	/	da
VZGOJNI ZAVOD	sostanovalci	1	2	2	2	1
	pravila, vzgojitelji	3 2	2 3	2 3	1 2	1 1
INTERESNE DEJAVNOSTI	število, aktiven	0 /	4 ne	1 da	3 ne	1 da
STIGMA	v VZ,	da	ne	ne	ne	da
	v šoli,	ne	ne	/	/	da
	med	da	ne	ne	ne	da
	prijatelji,	/	ne	ne	/	da
	starši punce,	da	ne	da	da	da
	v prihodnosti					

Dva mladostnika izstopata po času bivanja v vzgojnem zavodu (18 in 27 mesecev).

Trije mladostniki izhajajo iz dopolnjene družine, eden iz enostarševske in eden iz popolne družine. Rizični dejavnik, ki lahko negativno vpliva na otrokovo rast in razvoj, je tudi nepopolna družina (Krajncan 2006: 26).

Večina mladostnikov izhaja iz družine z nižjim socialnoekonomskim statusom. Prav socialnoekonomske indikatorje v opredeljevanju rizičnih dejavnikov za nastanek čustvenih in vedenjskih težav postavljajo v ospredje mnogi avtorji (Krajncan 2006: 26).

Štirje mladostniki se izobražujejo na poklicni stopnji, eden pa ni vključen v sistem izobraževanja. Vsi trije, ki se izobražujejo, so v šoli uspešni.

Dva mladostnika sta bila vključena v tri projekte v okviru zavoda, eden v dva projekta, eden v enega, eden pa ni bil prisoten na nobenem projektu. Trije so se na projektu počutili zelo dobro in eden dobro. Za dva so projekti zelo pomembni in za dva pomembni.

Vsi, razen enega mladostnika, imajo s starši slabe odnose. Trije se dobro razumejo z brati in sestrami oz. polbrati in polsestrami, eden zelo dobro. Čustvene in vedenjske težave mladostnikov povzročajo tudi slabi odnosi v družini. Krajncan (2006: 26) s tem misli predvsem na pomanjkanje topline v odnosu starša do otroka, pogoste prepire, neprijaznost do otroka, valjenje krivde nanj, telesno maltretiranje ali celo spolno zlorabljanje otrok. Dva imata dobre odnose s starimi starši. Dva imata veliko prijateljev in trije malo. Trije imajo punco. S sostanovalci v zavodu pa se trije razumejo dobro, dva pa slabo.

Dva mladostnika navajata, da so pravila v zavodu premalo stroga, dva dojemata pravila kot stroga in eden kot zelo stroga. Dva vzgojiteljem zelo zaupata, dva zaupata in eden ne zaupa.

Dva mladostnika zanima po ena interesna dejavnost, enega štiri, enega tri, en mladostnik pa ni zainteresiran za dodatne dejavnosti oz. hobije. Dva mladostnika imata možnost, da se z interesno dejavnostjo tudi redno ukvarjata. Nekateri te možnosti nimajo prav zaradi lokacije zavoda, ki je za integracijo mladostnikov zelo pomembna. Krajncan (2006: 80) ugotavlja, da je prav lokacija pogoj za možno integracijo. Lokacija naj bi bila takšna, da bo nudila nujno tudi ugodne prevozne povezave.

Trije mladostniki ne zaznavajo stigme v zavodu, dva jo navajata. Od treh mladostnikov, ki so redno vključeni v sistem izobraževanja, dva ne zaznavata stigme v šoli, eden pa jo. Med prijatelji občutita stigmo dva mladostnika, trije ne. Dva mladostnika od treh, ki imajo punce, stigme v družinah partnerke ne zaznavata, eden jo je izpostavil. Iz tabele je tudi razvidno, da štirje mladostniki od petih, zaznavajo stigmo oz. posledice bivanja v vzgojnem zavodu v nadaljnjem življenju. Menijo, da bi utegnili imeti težave pri iskanju zaposlitve zaradi dejstva, da so bivali v zavodu.

Več stigme zaznavata dva mladostnika, ki dalj časa bivata v zavodu (18 mesecev in več). Ta dva mladostnika tudi izražata stigmo v sami instituciji, medtem ko ostali trije tega ne občutijo.

Največ stigme občuti mladostnik, ki je v zavodu 27 mesecev. Izhaja iz enostarševske družine z nizkim socialnim statusom; izobražuje se v poklicnem programu, kjer je uspešen. Prisoten je bil na enem projektu, ki ga ocenjuje kot zanj dobrega in pomembnega. Z mamo se slabo razume, z očetom nima stikov, bratov ali sester nima, ima malo prijateljev, vendar ima punco, s sostanovalci v zavodu pa se slabo razume. Pravila v zavodu se mu zdijo premalo stroga, vzgojiteljem pa ne zaupa. Ima en hobi, s katerim se ne ukvarja redno.

Najmanj stigme zaznava mladostnik, ki biva v zavodu 7 mesecev, živi v dopolnjeni družini z nizkim socialnim statusom. Izobražuje se v poklicnem programu, kjer je uspešen. Udeležil se je dveh projektov, na katerih se je zelo dobro počutil in sta bila zanj pomembna. S starši se slabo razume, z brati in sestro dobro, starih staršev ne omenja, ima malo prijateljev, ima punco, s sostanovalci pa se dobro razume. Pravila v skupini se mu zdijo stroga, vzgojiteljem pa zelo zaupa. Ima štiri hobije, s katerimi se ne ukvarja redno.

Prav tako je iz tabele razvidno, da mladostnike najbolj skrbijo posledice bivanja v zavodu za prihodnost. To bojazen so izrazili vsi, razen enega.

Dva mladostnika se počutita stigmatizirana s strani prijateljev ter v samem zavodu. To sta mladostnika, ki bivata v zavodu dalj časa (18 mesecev in več).

Po opravljenih intervjujih z mladostniki v vzgojni skupini se poraja občutek nerealnosti, saj so bili mladostniki vnaprej »pripravljeni«, da bodo sodelovali v raziskavi. Prati tako so bili na nek način »izbrani« s strani vzgojiteljev. Zato ta del raziskave tudi ne dojemam kot najbolj relevantnega in prav gotovo ne prikaže prave slike delovanja te institucije.

Prav iz tega vzroka sem posegla po dodatnih virih, ki po mojem mnenju kažejo bolj realno sliko ustanove.

5.3 ZAZNAVANJE STIGME S STRANI VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC

Da mladostniki v zavodu dejansko doživljajo stigmo, je razvidno med drugim tudi iz poročila Varuha človekovih pravic o opravljenem obisku v Vzgojnem zavodu Slivnica, številka 11.7-2/2012 – 12 – VO z dne 26. 4.2012. (priloga 1) V celotnem tekstu poročila je za mladostnike uporabljena beseda gojenci. V povzetku teksta sem to besedo nadomestila z besedo mladostniki, saj je zame manj stigmatizirajoča in, kot pravi Thiersch (1997: 85), izraz gojenci žali omenjeno populacijo, saj niso rastline ali po sili živi organizmi.

5.3.1 Rezultati in razprava

V poročilu namestnik varuha ocenjuje kot največjo težavo pomanjkljivo komunikacijo med vzgojitelji/zaposlenimi in mladostniki. Vse pripombe in pritožbe mladostnikov bi morale biti resno obravnavane, pri čemer bi morali biti mladostniki v obravnavo ustrezno vključeni. V razgovorih so bila zaznana naslednja potencialno problematična področja:

- Domnevno fizično in psihično nasilje

Varuh se ni mogel opredeliti, ali do izpostavljenega nasilja v resnici prihaja ali ne, ocenjuje pa, da ni verjetno, da bi bile izpovedi mladostnikov v celoti izmišljene. Predvsem so mladostniki dokaj enotno poročali o neprimernem dogajanju in osebah, ki naj bi za tem stale. Varuh zato predlaga višjo raven komuniciranja z mladostniki in tudi mehanizme, ki bi zaposlenim pomagali premagovati težave in stiske, ki se jim pri njihovem delu razumljivo ponavljajo. Ob obisku se je varuhu pojavil občutek merjenja moči med zaposlenimi in mladostniki, kar je nasprotje sodelovanju in lahko povzroča nepotrebna trenja.

- Zagotavljanje hrane

Varuh ocenjuje, da problem prehranjevanja ne bi smel predstavljati posebne težave. Je pa verjetno to področje eno tistih, kjer prihaja do trenj zaradi različnih vzrokov, ki morda niti niso povezani s samo hrano. Zato izrecno predlaga vzpostavitev mehanizma komunikacije med zaposlenimi in mladostniki, ki bi zagotavljal pregledno delovanje zavoda in spoštovanje osebnosti mladostnikov. Posebej pa je opozoril na skrb, da mladostniki zaradi morebitnih svojih izraženih stališč ne bi bili deležni kakršnihkoli pritiskov ali celo sankcij.

- Upravljanje z denarjem

Varuh v zvezi z nezadovoljstvom mladostnikov glede upravljanja z denarjem vse predstavljene aktivnosti v zavodu ocenjuje za ustrezne ter usmerjenosti v zagotavljanje koristi mladoletnikov. Opozarja pa na pozornost glede primernih odnosov zaposlenih do mladostnikov. Izplačilo denarja je v določenih primerih lahko vezano na sodelovanje mladostnika, vendar morajo biti ta pravila vnaprej znana in nedvoumna. Ponovno opozarja, da mora biti odločitev o odobritvi ali zavrnitvi vikend odhoda sprejeta na način, ki spoštuje osebnost mladostnika.

Takšen način dela pa razvrednoti proces normalizacije, ki je osnovni princip dela v vzgojnem zavodu. Skalar pojem normalizacije opredeljuje med drugim tudi z vidika življenja v instituciji, ki bi moralo biti regulirano s pravili, ki so rezultat dogovora vseh stanovalcev in so v funkciji interesov stanovalcev in njihovega skupnega življenja (Skalar 1983: 9).

Takšno stanje v zavodu na nek način potrjujeta tudi vzgojiteljici, s katerima sem opravila razgovor po opravljenih intervjujih z mladostniki.

Vzgojiteljica 1 je v zavodu zaposlena 6 mesecev in je po poklicu univerzitetna diplomirana socialna pedagoginja

Povedala je sledeče:

Stigme ni zaznati pri vseh enako. Odvisno je od samokritike in dejanj, zaradi katerih so v zavodu. Tisti, ki menijo, da so tu po krivici, so bolj kritični in s tem bolj obremenjeni. Zavod je mogoče primerjati s totalno ustanovo, ker tukaj so omejitve. Večinoma se mladostniki na to prehitro navadijo. Npr. glede denarja odločajo vzgojitelji in tako mladostniki občutijo to premoč vzgojiteljev. Primerjava družinskega življenja, če naredimo preslikavo, ne ustreza čisto povsem. Večkrat je vse odvisno od razpoloženja in pristopa vzgojitelja. Določene stvari bi se dalo spremeniti, predvsem timsko delo. Eni vzgojitelji so bolj motivirani za spremembe, drugi niso. Potem še tisti, ki bi kaj spremenili, obupajo in ne verjamejo v to.

Vzgojiteljica 2 je v zavodu zaposlena 20 let in je po poklicu univerzitetna diplomirana socialna delavka

Povedala je sledeče:

Nimam občutka, da so mladostniki stigmatizirani. Pomembno se mi zdi dobro sodelovanje z zunanjimi institucijami. Menim, da so odnosi dobri in zelo odprto, svobodno gradimo na zaupanju. Mladostniki nimajo težav zaradi bivanja. Mogoče jih kdaj preveč razvajamo. Bolj bi morali biti samostojni, saj se v zunanjem svetu večkrat ne znajdejo (npr. urejanje osebnega dokumenta, potrdila o vpisu v šoli ...). Seveda bi se dalo kaj spremeniti. Naučiti bi jih morali samostojnosti, da kaj naredijo sami. Npr. gremo z njimi na upravno enoto, pogovarjajo pa se sami. Zaostriti bi bilo potrebno meje, kar pa je timsko delo. Vzgojitelji bi morali bolj sodelovati. Če samo eden popusti, se zruši vse. Nekateri vzgojitelji se premalo zavedajo, da so tam zaradi mladostnikov. Delajo škodo mladostnikom. Npr. eden mu ne bo dal denarja, ker bi ga rad naučil, kako se ravna z denarjem, drugi pa mu bo kar tako dal npr. 80 €.

5.4 PRISOTNOST STIGME ZNOTRAJ INSTITUCIJE

Tudi v stanovanjski skupini so mladostniki doživljali nezadovoljstvo, zato so posamezne konfliktné dogodke med njimi in vzgojitelji zapisali ter zapisano posredovali trem centrom za socialno delo. (priloga 2)

5.4.1 Rezultati in razprava

Iz teksta mladostnikov je zaznati stisko mladostnikov, saj niso »slišani« ali spoštovani, so nemočni, v podrejenem položaju in povsem prepuščeni ravnanju vzgojiteljev.

Podrobneje sem analizirala pet posameznih dogodkov iz zgoraj omenjenega zapisa. (priloga 3)

Tekst mladostnikov sem uvrstila v sledeča področja:

- konfliktnost med mladostniki in vzgojitelji;
- individualne posledice, zaznane pri mladostnikih;
- refleksija posameznega dogodka;
- obravnava dogodka na timskem sestanku;
- posledice posameznega dogodka glede na odmevnost v skupini ter
- pozitivne oz. negativne sankcije po dogodku.

Stopnja konfliktnosti med mladostniki in vzgojitelji je rangirana po lestvici:

- Konflikt je zelo opazen (1).
- Konflikt je opazen (2).
- Konflikt ni opazen (3).

Individualne posledice so rangirane po lestvici:

- Prizadeti so vsi mladostniki v skupini (1).
- Prizadet je posamezen mladostnik (2).
- Prizadet ni nihče (3).

Refleksija je rangirana po lestvici:

- O dogodku ni bilo razprave (1).
- O dogodku je potekala razprava (2).

Obravnavanje na timskem sestanku:

- Dogodek ni bil obravnavan na timskem sestanku (1).
- Dogodek je bil obravnavan na timskem sestanku (2).

Posledice dogodka so rangirane:

- Dogodek je odmeval dalj časa (1).
- Dogodek je odmeval manj časa (2).

Pozitivne oz. negativne sankcije so rangirane:

- Mladostniki so občutili negativne posledice (1).
- Mladostniki niso občutili posledic (2).
- Mladostniki so občutili pozitivne posledice (3)

Tabela 5.32: Izražanje stigme znotraj institucije

	Stopnja konfliktnosti	Individualne posledice	Refleksija	Obravnavanje na timskem sestanku	Posledice	Pozitivne oz. negativne sankcije
Dogodek 1	1	2	1	1	2	3
Dogodek 2	2	1	2	1	1	3
Dogodek 3	1	1	2	1	2	3
Dogodek 4	3	2	1	1	1	3
Dogodek 5	1	1	2	2	2	1

Obrazložitev:

Dogodek 1

- Konflikt med vzgojitelji in mladostnico je zelo opazen. Jasno je izražena neprimerna reakcija vzgojitelja.
- Individualne posledice so razvidne pri posamezni mladostnici, ki svoje slabo počutje po končanem konfliktu močno izraža.
- O dogodku v sami skupini ni bilo razprave.
- Prav tako dogodek ni bil obravnavan na timskem sestanku.
- O dogodku se v skupini ni govorilo.

- Zaradi posredovanja dogodka drugim institucijam je bila uvedena krizna intervencija, kjer so mladostniki imeli možnost izraziti svoje občutke.

Dogodek 2

- Konflikta med mladostnico in vzgojiteljem v tem primeru ni zaznati.
- Zaradi dogodka so bili prizadeti vsi mladostniki v skupini, kar so jasno izrazili.
- O dogodku je potekala razprava med samimi vzgojitelji.
- Dogodek ni bil obravnavan na timskem sestanku.
- Dogodek je bil odmeven dalj časa, pravzaprav do konca šolskega leta.
- Zaradi posredovanja dogodka drugim institucijam je bila uvedena krizna intervencija, kjer so mladostniki imeli možnost izraziti svoje občutke.

Dogodek 3

- Konflikt je zelo opazen.
- Pri tem je bila prizadeta posamezna mladostnica.
- O dogodku je potekala razprava z mladostnico ter vzgojiteljema popoldanske in nočne izmene.
- Dogodek ni bil obravnavan na timskem sestanku.
- Dogodek ni bil odmeven.
- Zaradi posredovanja dogodka drugim institucijam je bila uvedena krizna intervencija, kjer so mladostniki imeli možnost izraziti svoje občutke.

Dogodek 4

- Konflikt v dogodku ni opazen.
- Pri tem je bil kasneje prizadet posamezen mladostnik.
- O dogodku ni bilo razprave.
- Prav tako dogodek ni bil obravnavan na timskem sestanku
- Dogodek je odmeval dalj časa (2 leti).
- Mladostnik pri tem ni občutil negativnih posledic. Zaradi posredovanja dogodka drugim institucijam je bila uvedena krizna intervencija, kjer so mladostniki imeli možnost izraziti svoje občutke.

Dogodek 5

- Konflikt je izražen v zapisanem. Poudarjena so pravila. Krajnčan opozarja: »Ko prevlada usmerjenost v pravila, je ta disfunkcionalna: ker ljudje samo natančno izpolnjujejo pravila, zmanjka bistveno [...]« (Krajnčan 2012: 118.).

- Pri tem so bili prizadeti vsi mladostniki v skupini.
- O dogodku je bila razprava v skupini.
- Dogodek je bil obravnavan na timske sestanke.
- Dogodek je odmeval dalj časa.
- Mladostniki so občutili negativne posledice, saj projekt ni bil izveden.

Iz tabele 5.32 (str. 117) je razvidno, da so pri treh od petih dogodkov konflikti zelo izraženi.

Prav tako so bili zaradi treh dogodkov vsi mladostniki v skupini prizadeti.

O treh dogodkih je potekala razprava v skupini med mladostniki in trenutno prisotnim vzgojiteljem. Le en dogodek je bil obravnavan tudi na timske sestanke. Dva dogodka sta bila odmevna dalj časa, trije pa so sčasoma utonili v pozabo.

Ko je zapis mladostnikov dosegel tri centre za socialno delo, sta se dva centra povezala in odreagirala pri vodstvu zavoda. Na tej podlagi je bila takoj uvedena tako imenovana »krizna intervencija«. V skupino so nekajkrat prišli strokovni timi: ravnateljica, psihologinja ter vzgojitelj iz zavoda. Z mladostniki so opravljali poglobljene individualne in skupinske razgovore. Tako so mladostniki dobili možnost biti slišani in so bili pozvani, da se v podobnih situacijah obrnejo najprej na vzgojitelje v skupini in nato še na osebe iz strokovnega tima.

Temelje odnosov postavljamo odrasli. Opisani dogodki žal odražajo predvsem delovni odnos, ki ne vsebuje osnovnih elementov ter sodobnih konceptov v socialnem delu, kot jih navaja Gabi Čačinovič Vogrinčič: dogovor o sodelovanju, instrumentalna definicija problema in soustvarjanje rešitev ter osebno vodenje. Opredeljuje še štiri pomembne sodobne koncepte v socialnem delu: perspektiva moči, etika udeležnosti, znanje za ravnanje ter ravnanje s sedanjostjo ali koncept sonavzočnosti (Čačinovič Vogrinčič 2009: 9). Vzgojitelj si jemlje moč, ki mu ne pripada (Čačinovič Vogrinčič, 2008: 23). Prav tako je v procesu odnosov med mladostniki in vzgojitelji zaznati izgubo stika z mladostnikom.

Za konec dodajam še analizo zapisa timskega sestanka. (priloga 4)

Iz vseh navedenih primerov lahko vzgojni zavod primerjamo s totalno ustanovo. Totalna ustanova je kot večina socioloških pojmov abstrakten pojem ali – kot pravi že Goffman – idealni tip; nobena od konkretnih totalnih ustanov nima vseh značilnosti totalne ustanove in nobena od značilnosti totalne ustanove ni značilna samo zanje. Ko stopimo v totalno ustanovo, je namreč ne le analiziramo in na podlagi simptomov in pokazateljev

sklepamo, da je to totalna ustanova, temveč tudi začutimo, kako učinkuje na nas. Diagram tega učinkovanja je sestavljen iz komponent, ki v različnih sestavah, z raznimi substancami in oblikami vsebine ter z raznimi vsebinami in oblikami izraza podobno učinkujejo (Flaker 1998: 234).

Osredotočila se bom na nekatere značilnosti totalne ustanove, ki so vzporedne življenju v vzgojnem zavodu.

Zapora prostora

Čeprav zavod fizično ni ograjen, vendarle poteka neka nevidna ograja med »zunaj« in »znotraj«. Mladostniki v zavodu se družijo le med sabo, saj so si nekako »enaki« in nimajo stika z zunanjimi otroci. Ko se je Ana odločila za pobeg, je bila takoj razpisana tiralica. Takoj ko se je pojavila v bloku, kjer stanuje njena stara mama, je soseda poklicala policijo (bojazen zunanjih prebivalcev). Policaji so jo nato odpeljali v krizni center, od tam pa »je bila vrnjena« nazaj v zavod. Na timskem sestanku so Ano kar naprej »zasliševali«, zakaj je pobegnila. Nihče pa ni pomislil, da si je mogoče zaželela početi čisto navadne stvari.

Kolektivnost

Ana ter ostali omenjeni mladostniki pripadajo skupini. Sobica, ki jo delijo, je vedno dostopna komurkoli od osebja, pa tudi drugim mladostnikom. Ne sme biti zaklenjena. Socialna pedagoginja jo je na timskem sestanku opozorila, da ji lahko kdo ukrade radio.

Ideologija, ki reducira

V vseh primerih raziskave je bilo zaznati določeno ideologijo, ki mladostnikom onemogoča, da bi lahko povedali to, kar znajo povedati, s svojimi občutki, s svojim jezikom in jezikom uporabnika.

Razcep na osebje in varovance

Ta razcep je v zavodu jasno viden, čeprav osebje ni uniformirano. Mladostniki so v zavodu uporabniki, ki morajo ubogati oz. se držati pravil, drugače lahko osebje »kaj piči«. Mladostnica je bila zaklenjena v hiši, ker je imel vzgojitelj opravke zunaj. Spet druga mladostnica ugotavlja, da želi imeti vzgojitelj prevlado nad vsemi ter vsem. Mladostniki navajajo fizično ter psihično nasilje s strani vzgojiteljev. Mladostnica svojo nemoč opiše: *Vzgojitelj mi je rekel, da nisem na mestu, da bi o tem odločala, kaj lahko počnem in kaj ne smem delat.*

Skrbniška oblast

Skrbniška oblast s strani vzgojiteljev je v vseh primerih jasno razpoznavna. Vzgojitelji jemljejo mladostnike kot svoje pripadnike. Vzgojitelj si dovoli vzeti mladostniku cigarete in jih raztrgati.

Procesiranje ljudi

Tudi to je značilno za omenjeni zavod. Prizadevajo si, da bi Ani vcepili čut za prihodnost in za življenje brez zavoda. Ker so ugotovili, da ni sposobna, da bi naredila šolo, jo usposabljaajo za kuhinjska dela. V drugem primeru pa vzgojitelj s svojim vedenjem pri mladostniku poraja mešane občutke, najprej se mu zdi v redu, da v njegovi prisotnosti uživa alkohol, čez nekaj časa pa se prične zavedati, da bi moral biti prav vzgojitelj njegov vzornik ter odgovoren zanj.

Načrt

Brez tega tudi v tem zavodu ne gre. Na vsakem koraku prevladujejo pravila, ki jih morajo uporabniki izvajati. Na ta pravila jih tudi nenehno opozarjajo. Mladostnik to zelo nazorno pripoveduje, ko pomisli na uro. Ob pol desetih je natančno ob pol desetih. Ko se urin kazalec premakne, že stoji za njim vzgojitelj in ga preganja.

V Aninem primeru se mi zdi pomembno izpostaviti tudi zdravila, tablete, ki jih jemlje, ker si je pač tako želela zaradi dekleta v skupini. Ali pa, kot je bilo rečeno na timskem sestanku, upam, da v šali, da bo učinek zdravil viden, ko bo Ana začela vračati ukradete stvari.

Ekonomski vložek zdravil je v mitu instant delovanja, saj se dolgotrajni postopki reševanja problemov, ki so kondenzirani v tableti, skrčijo na trenutek, ko tableto pogoltnemo, z vidika terapevta pa na trenutek, ko jo predpiše. Ravno izključna pravica predpisovanja pa hkrati vzpostavlja medicinsko moč (Flaker 1998: 237).

6 SKLEPNE UGOTOVITVE

Na podlagi analize raziskave lahko povzamemo sledeče.

Postavljena teza, da so naši mladostniki zaradi življenja v zavodu stigmatizirani, je povsem potrjena. S teoretičnega vidika je razvidno, da procesi integracije, normalizacije in doživljajske pedagogike pripomorejo k zmanjševanju stigme. Omenjeni, opisani ter s teoretičnimi izhodišči potrjeni procesi bi lahko tudi dejansko pripomogli k zmanjševanju stigme institucionalnega varstva mladostnikov. Vendar pa niso sami po sebi umevni. Zanje smo v celoti odgovorni odrasli, postavljeni v vlogo vzgojiteljev.

Mladostniki, ki so se udeležili projektov doživljajske pedagogike, le-te ocenjujejo kot koristne, tako sedaj kot v bodočnosti. Mladostniki se s preživljanjem počitnic izven institucije lahko istovetijo s sovrstniki. Težava pa nastane, ko si mladostniki ne želijo na projekt, ker se nikakor ne morejo ujeti z vzgojiteljem, ki bi jih spremljal. V tem primeru je stigma dvojna: nerazumevanje z vzgojiteljem ter neudeležba na projektu.

Če se osredotočimo na prvi del raziskave, ki je bil namenjen samemu imenu ustanove, ugotovimo, da na nek način stigmatizira že sam naziv »vzgojni zavod«. S tem poimenovanjem imajo predsodke predvsem mladostniki, ki bivajo v zavodu, ter odrasli, s katerimi so ti mladostniki v interakcijah ali pa tudi ne (starši, sosedge, prodajalci, znanci, uslužbenci).

Mladostniki, ki živijo v vzgojnem zavodu, stigmo dojemajo na različne načine. Dojemanje stigme je povezano z dolžino bivanja v instituciji in se z daljšim časom bivanja povečuje. Največjo težavo v povezavi z bivanjem v vzgojnem zavodu pa vidijo v prihodnosti in menijo, da bi jih to lahko oviralo predvsem pri iskanju zaposlitve. Potrjuje pa se tudi dejstvo, da so mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi težavami največkrat odraščali v družinah z malo razumevanja, s premalo stabilnosti in moralne trdnosti, slabimi medsebojnimi odnosi in v prisotnosti nasilja. Večina mladostnikov izhaja iz enostarševskih ali dopolnjenih družin z nizkim socialno ekonomskim statusom. Pri večini je odnos do šole odklonilen. Skoraj vsi imajo malo prijateljev in se redko družijo s sovrstniki.

Največ stigme je zaznati znotraj institucije. Največja težava v zavodu je zaznana v pomanjkljivi komunikaciji med vzgojitelji in mladostniki. Pripombe in pritožbe mladostnikov niso ustrezno obravnavane, pri čemer mladostniki v obravnavo niso ustrezno vključeni. Poraja se občutek merjenja moči med zaposlenimi in mladostniki, kar je nasprotje

od sodelovanja in povzroča nepotrebna trenja. Ob tem je opazno nespoštovanje mladostnikov.

Temelje odnosov postavljamo odrasli. S strani mladostnikov opisani dogodki žal odražajo predvsem delovni odnos, ki ne vsebuje osnovnih elementov ter sodobnih konceptov v socialnem delu. Perspektiva moči se je izgubila. Namesto nudenja pomoči mladostnikom, da bi jim pomagali odkriti in izkoristiti njihova močna področja, se vzgojitelji poslužujejo negativnih in uničujočih metod, kot so grajanje, obtoževanje in grožnje ter s tem uničujejo odnose. Etika udeležенosti je povsem neprepoznavna, saj si vzgojitelji prilaščajo moč, ki jim ne pripada. Če koncept sonavzočnosti opredelimo kot navzočnost vzgojitelja v situaciji sočutja in pogovora, ugotovimo, da v opisanih primerih, žal tudi tega ni. In če vse naštetu zaokrožimo s konceptom znanja za ravnanje, postane popolnoma jasno, da je tudi na tem področju ogromna vrzel.

Kot Krajncan (2006: 11) tudi sama ugotavljam, da je pomoč mladim v obliki zavodskega varstva mnogo manj uspešna, kot se govori, in da je vsakdanjost oblik pomoči mladim veliko manj vablјiva in koristna kot se predstavlja navzven. Prav tako se strinjam, da se le redki vzgojitelji v sporu med lastnimi interesi in potrebami mladostnikov odločajo za mladostnike. Krajncan (*ibid.*) povzema Büttnerja, ki ugotavlja,

... da mnogi med njimi – ne samo zanemarlјiva manjšina – niso sposobni opravljati nalog, ki so jim zaupane, in sicer tako v razmerju do nadrejenih kakor tudi do podrejenih. Čeprav stanje dobro poznamo, pa ne zahtevamo ustreznih izbirnih meril za osebe, ki jih potem 'spustimo nad človeštvo' kot socialne pedagoge oziroma socialne delavce.

7 PREDLOGI

Neizpodbitno dejstvo je, da se usoda mladostnikov v vzgojnih zavodih skriva za neverodostojnimi poročili iz teh ustanov s strani profesionalcev. Ker gre na eni strani za ranljivo skupino mladih deviantnih posameznikov, ki jih je potrebno nekam »umakniti«, ter na drugi strani za profesionalce, ki potrebujejo delo, je pred nami težka naloga.

Zato je potrebno naslednje:

1. Več verodostojnih opisov situacij in življenjskih zgodb teh mladostnikov.
2. Uvedba supervizije kot dela delovne obveznosti.
3. Delovanje na podlagi sodobnih konceptov socialnega dela.
4. Dobro timsko delo.
5. Resen premislek o izobraževanju poklicev, ki izvajajo oskrbo mladostnikov v zavodih.

Za več verodostojnih opisov situacij in življenjskih zgodb mladostnikov je potrebnih več pedagogov, socialnih delavcev in drugih strokovnjakov, ki si upajo. S tem tvegajo marsikaj. Najlažje se je umakniti, vendar to ni rešitev. Najbolje je nič vedeti, a s tem tudi nič ne spremenimo. Zavedati se moramo, da imajo vzgojitelji v vzgojnem zavodu popolno avtonomnost in predvsem nenadzorovanost s strani nadrejenih in sodelavcev, sploh kadar so sami z mladostniki. Hkrati pa s tem prevzemajo vso odgovornost za vse procese v službi pomoči tem mladostnikom.

Zaradi vsakodnevnih kompleksnih situacij v procesih socialno pedagoškega nudenja pomoči mladostnikom v zavodih ter osebni predanosti delu vidim supervizijo kot pomemben prispevek k bolj kvalitetnemu delu. Pravzaprav je to neke vrste dodatna usposobljenost, ki je nujna za uspešno delo pri tako občutljivi populaciji. Dobro vodena supervizija omogoča vzgojiteljem osebno rast in dozorevanje skozi izkušnje in refleksije te izkušnje. Vsebina supervizije je glede na problematiko usmerjena na konkretno nalogo ali metodo dela, ki jo vzgojitelji uporabljajo, da bi izboljšali svoj delovni uspeh.

Varuh človekovih pravic predlaga vzpostavitev mehanizma komunikacije med vzgojitelji in mladostniki, ki bi zagotavljal pregledno delovanje zavoda in spoštovanje osebnosti mladostnikov. Posebej pa je opozoril na skrb, da mladostniki zaradi morebitnih

svojih izraženih stališč ne bi bili deležni kakršnihkoli pritiskov ali celo sankcij. Če te predloge strnemo, jih lahko poimenujemo kar sodobni koncepti socialnega dela.

Vzgojitelji morajo znati mladostnikom pomagati in skupaj z njimi poiskati njihova močna področja ter jih usmerjati k želenim ciljem. Pred prihodom v zavod je bilo njihovo življenje zaznamovano z ovirami ter prepleteno z nesrečnimi in žalostnimi dogodki. Zato so njihove sanje usmerjene v boljšo, lepšo prihodnost. Vzgojitelji pa imajo na voljo »navodila za uporabo« koncepta, ki bo oba udeleženca v procesu pripeljal do uresničitve želja in sanj.

Sodelovanje med mladostniki in vzgojitelji mora biti usmerjeno v skupno iskanje možnih rešitev v problemu. Vzgojitelji se morajo zavedati, da v tem odnosu ne uporabljajo moči, ki jim ne pripada.

V vsakdanjih vzgojnih procesih v zavodu je zelo pomemben trenutek, ko mladostniki pristopijo, ker potrebujejo nasvet ali pogovor. Ker so v stiski, potrebujejo občutek varnosti ter spoštljivega sogovornika. Vzgojitelji morajo znati odreagirati takoj. Na voljo morajo biti za sočutje in razgovor. Nikoli ne smejo dovoliti, da se takšni trenutki izgubijo ali nevidno spolzijo skozi sito drugih, manj pomembnih opravil. Ravnanje s sedanostjo pomeni biti z mladostniki sedaj, ta trenutek, ko nas potrebujejo, biti z njimi, ko so v stiski, ter se znati veseliti z njim, kadar so srečni.

Vzgojitelji za vse to potrebujejo znanje, ki je usmerjeno k tem konceptom. Od ravnatelja pa je pričakovati, da krepi moči vzgojiteljev tudi na način, da jih motivira ter spodbuja k izobraževanju in usposabljanju za nove pristope in metode dela v socialno pedagoškem delovanju.

Vsak vzgojitelj bi se moral zavedati, da je pomemben člen v timu sodelavcev. Za dobro funkcioniranje skupine je ključno medsebojno sodelovanje in združevanje strokovnih in človeških potencialov. Zato so pomembni dobri medsebojni odnosi med člani tima, odprta komunikacija, zavezanost skupnim dogovorom in emancipacija vseh članov tima. Vzgojitelji v vzgojnih zavodih sodelujejo z mladostniki s čustvenimi in vedenjskimi težavami. Ko povežemo oba segmenta delovanja, tako na timskem kot vzgojnem področju, je nujno da so vzgojitelji čustveno stabilni, kar pomeni brez gospodovalnosti, želje po uveljavljanju, razdražljivosti ali podobnih motenj.

Vsi naši mladostniki bodo enkrat zavod zamenjali za vsakdanost. S seboj bodo odnesli pečat »zavodskega mladostnika«. To je treba vsakemu delodajalcu jasno povedati, so rekli strokovnjaki v zavodu. Ali je to vsakdanost? Ali bodo v tej vsakdanjosti srečali nekoga, ki bo to deviantnost ali stigmo razumel? Mogoče.

Pred kratkim sem bila prisotna na zelo zanimivem in poučnem predavanju dr. Alberta Mrgole ter Leonide Mrgole z naslovom *Izštekani najstniki in starši, ki štekajo*. Nikoli ne bom pozabila stavka oziroma vprašanja, ki ga je predavateljica namenila staršem: »Ali tvoj obraz zažari, ko otrok vstopi v prostor?« To bi se morali vsak dan znova vprašati tudi vzgojitelji pri prehodu iz »lastnega doma« v naš »drugi dom«.

Na steni mojega »drugega doma« visi plakat s sledečo vsebino:

V TEJ HIŠI ...

smo TO, kar smo.

Se ne PRETVARJAMO.

Delamo NAPAKE

Poznamo besedo OPROSTI.

IN damo drugo PRILOŽNOST.

Se objemamo,

si odpuščamo,

resnično LJUBIMO,

smo potrpežljivi

in hvaležni,

saj to je naš DOM.

Vsebino so izbrali mladostniki. Mogoče ne samo zase, pač pa tudi za svoje večkrat nadomestne starše – vzgojitelje.

8 SEZNAM VIROV

Ainlay, S., Becker, G., Coleman, L. (ur.). (1986), *The Dilemma of Difference*. New York: Plenum Press.

Brandon, D., Brandon, A. (1992), *Praktični priročnik za osebje v službah za ljudi s posebnimi potrebami*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G., Kobal, L., Mešl, N., Možina, M. (ur.) (2009), *Vzpostavljanje delovnega odnosa in osebnega stika*. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo.

Čačinovič Vogrinčič, G. (2008), *Soustvarjanje v šoli: učenje kot pogovor*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Dalferth, M. (1982), *Erziehung im Jugendheim. Bausteine zur Veränderung der Praxis*. Weinheim, Basel: Beltz.

D' Eliso, I. (1988), Značilnosti razvoja rehabilitacije oseb z motnjami vedenja v Trstu. *Ptički brez gnezda*, 13, 26: 93–100.

Dermota, V. (1986), *Vzgojiteljem o vzgoji*. Celje: Mohorjeva družba.

Dokumentacija Vzgojnega zavoda Slivnica pri Mariboru.

Edgerton, B. R. (1967), *The Cloak of Competence: Stigma in the Lives of the mentally retarded*. University of California Press: Berkeley, Los Angeles, London.

Eiselt, A. (2009), Podporna vloga supervizije. *Socialna pedagogika*, 13, 1: 17–36.

Dekleva, B. (1993), Prikaz Wolfensbergerjevega razumevanja in vprašalnika normalizacije. V: Dekleva, B. (ur.), *Življenje v zavodu in potrebe otrok (normalizacija)*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani (15–29).

Flaker, V. (1993), Kdor je z majhnim zadovoljen, ne zasluži velikega – teze k normalizaciji. V: Dekleva, B. (ur.), *Življenje v zavodu in potrebe otrok (normalizacija)*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani (42–48).

- (1998), *Vzpon in padec totalnih ustanov*. Ljubljana: Založba/ * cf.

Glasser, W. (2002), *Nesrečni najstniki: kako naj starši in učitelji poiščejo stike z njimi*. Radovljica: Mca.

Goffman, E. (1990), *Stigma: notes on the management of spoiled identity*. London: Penguin books.

- (2008), *Stigma. Zapiski o upravljanju poškodovane identitete*. Maribor: Založba Aristej.

Julle, J., Jensen, H. (2010), *Od poslušnosti do odgovornosti*. Radovljica: Didakta d.o.o..

Klasinc, D. (2000), Predstavitev Mladinskega doma Maribor. V: Klasinc, D. (ur.), *Stanovanjske skupine za otroke in mladostnike z motnjami vedenja in osebnosti v Sloveniji*. Maribor: Društvo strokovnih delavcev v stanovanjskih skupinah BIVA (9–20).

Kobolt, A. (1983), Kako se doživljajo in vrednotijo otroci v naših vzgojnih zavodih. *Iskanja: vzgoja prevzgoja*, 1, 1: 47–61.

- (1988), Temeljna načela doživljajske pedagogike. *Ptički brez gnezda*, 13, 27: 147–154.

- (1994), Supervizija – pomoč pri razvoju poklicne identitete in kompetence. V: *Didaktični vidiki supervizije*, Referati s seminarja, Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport (25–32).

- (1993), Udeleženci v institucionalni vzgoji – povezovanje in razdvajanje. V: Dekleva, B. (ur.), *Življenje v zavodu in potrebe otrok (normalizacija)*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani (30–41).

Kobolt, A., Jerebic, F. (2002), O timskem delu v stanovanjski skupini. *Socialna pedagogika*, 6, 4: 343–368.

Krajnčan, M. (1999), Doživljajska pedagogika: metoda, moda ali kaj več?. *Socialna pedagogika*, 3, 2: 135–154.

- (2002), Osvetlitev pomembnih pojmov doživljajske pedagogike I.. *Bilten Društva za doživljajsko pedagogiko Slovenije*, 8, 11: 7–12.

- (2006), *Na pragu novega doma: oddaja otrok v vzgojni zavod*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

- (2007), *Osnove doživljajske pedagogike*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

- (2012), Dez institucionalizacija na področju vzgojnih zavodov. *Časopis za kritiko znanosti*, 250: 116–127.

Lombach, R. (1991), Die Organisation Heim. V: Petermann, F. (ur): *Analyse von Leistungsfeldern der Heimerziehung*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

Maksimović, Z. (1991), *Mladinska delavnica: psihološki primarnopreventivni program, namenjen mladostnikom zgodnjega obdobja*. Ljubljana: Sekcija za preventivno delo pri Društvu psihologov Slovenije.

Meško, G. (2000), Razmišljanje o doživljajski pedagogiki kot metodi neformalnega družbenega nadzorstva. V: Krajnčan, M. (ur), *Umestitev doživljajske pedagogike kot ustaljene oblike pomoči mladim*. Zbornik 1. slovenskega kongresa doživljajske pedagogike. Ljubljana: Društvo za doživljajsko pedagogiko Slovenije.

Mrgole, A., Mrgole, L. (2014), *Izštekani najstniki in starši, ki štekajo*. Kamnik: Zavod Vežal.

Ocvirk, M. (2000), Stanovanjska skupina Črnuška gmajna pri Mladinskem domu Jarše. V: Klasinc, D. (ur.), *Stanovanjske skupine za otroke in mladostnike z motnjami vedenja in*

osebnosti v Sloveniji. Maribor: Društvo strokovnih delavcev v stanovanjskih skupinah BIVA (47–50).

Oman, M. (2011), Doživljanje institucionalnega nasilja z vidika otrok in mladostnikov, nameščenih v vzgojni zavod. *Socialna pedagogika*, 15, 4: 365–382 .

Podatki Statističnega urada RS o vključenosti v zavodih in domovih za čustveno in vedenjsko motene otroke in mladostnike. Dostopno na <http://www.stat.si/StatWeb/glavnanavigacija/podatki/prikazistaronovico?IdNovice=4750> (27. oktober 2015).

Poštrak, M. (2015), Koncepti socialnega dela z mladimi. *Socialno delo*, 54, 3: 269–280.

Pregl, T., Hočevnar, F. (1974), *Mladost za zidovi*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Rankelj, J. (1997), Proces deinstitutionalizacije. *Ptički brez gnezda*, 18, 36: 38–48.

Register samostojnih zavodov (1961), *Uradni vestnik okraja Maribor*, št. 57/1961 in št. 4/1962.

Saleebey, D. (1997), *The Strength Perspective in Social Work Practice*. New York: Langman.

Skalar, V. (1980), Položaj otrok in mladostnikov z motnjami vedenja in osebnosti v procesu vzgojno-izobraževalne integracije. *Ptički brez gnezda*, 5, 15: 12–25.

Skalar, V., Ciperle, J. (1987), *Vzgojni zavodi*. Ljubljana: Slovenski šolski muzej.

Skalar, V. (1983), *Zbornik posveta Teorija in praksa vzgoje, izobraževanja, usposabljanja in izpopolnjevanja otrok, mladostnikov in odraslih z motnjami v telesnem in duševnem razvoju*. Ljubljana: Pedagoški inštitut pri Univerzi Edvarda Kardelja v Ljubljani (427–432).

- (1993), Nekatere dileme v zvezi s problemom normalizacije vzgojnih zavodov. V: Dekleva, B. (ur.), *Življenje v zavodu in potrebe otrok (normalizacija)*. Ljubljana: Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani (9–14).

- (1998), Vzgojne ustanove na prehodu v poindustrijsko družbo. *Socialna pedagogika* 2, 2: 5–17.

Thiersch, H. (1997), Lebensweltorientierung konkret – Jugendhilfe auf dem Weg zu einer veränderten Praxis. V: Wolf, M., Schröer, W., Möser, S. (ur.), *Lebensweltorientierung konkret – Jugendhilfe auf dem Weg zu einer veränderten Praxis*. Frankfurt am Main: IGfH.

Ule, M. (1993), *Psihologija vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Ule, M., Mihelj, V. (1995), *Prihodnost mladine*. Ljubljana: DZS.

Ule, M. (1999), *Predsodki in diskriminacije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

- (2000), *Sodobne identitete v vrtincu diskurzov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

- (2004), *Socialna psihologija*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

- (2008), Erving Goffman kot pretanjeni teoretik sociabilnosti: o prevpraševanju normalnosti. *Dialogi*, 10, 8: 19–40.

Vodopivec Glonar, M. (1987), Vpliv družine na nastanek vedenjskih težav. V: Bergant, M. (ur.), *Vedenjske motnje mladostnikov v sodobnem času*. Ljubljana: Zveza prijateljev mladine (64–79).

Vzgojni zavod Slivnica pri Mariboru, predstavitev. Dostopno na http://768.gvs.arnes.si/arhiv/index8216.html?option=com_content&view=article&id=47&Itemid=27 (27.oktober 2015).

Wolf, K. (1995), Wohin hat uns die Heimreform gebracht? V: Wolf, K. (ur.), *Entwicklungen in der Heimerziehung*. Münster: Votum.

Založnik, B. (Ur.). (2006), *Otroci s posebnimi potrebami: integracija in inkluzija*. Nova Gorica: Založba Educa.

Zaviršek, D., Zorn, J., Videmšek, P. (2002), *Inovativne metode v socialnem delu. Opolnomočenje ljudi, ki potrebujejo podporo za samostojno življenje*. Ljubljana: Študentska založba.

Zgodovina Vzgojnega zavoda Logatec. Dostopno na <http://zvi-logatec.si/zgodovina-zvil-a/> (11. december 2015).

Ziegenspeck, J. (2000), Doživljajska pedagogika – temeljne predpostavke k znanstveni praksi in praktični znanosti. V: Krajncan, M.(ur.). *1. slovenski kongres doživljajske pedagogike*. Ljubljana: Društvo za doživljajsko pedagogiko Slovenije.

Zorc Maver, D. (2000), Doživljajska pedagogika in njen pomen v moderni družbi. V: Krajncan, M. (ur), *1. slovenski kongres doživljajske pedagogike*. Ljubljana: Društvo za doživljajsko pedagogiko Slovenije.

- (2007), Negotovi biografski prehodi mladih. V: Krajncan, M., Zorc Maver, D., Bajželj, B. (ur.), *Socialna pedagogika – med teorijo in prakso*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta (71–78).

Žorga, S. (1995), Supervizija v razvojnih projektih. V: Dekleva, B. (ur.): *Supervizija za razvojne in preventivne programe*. Ljubljana: Društvo za razvijanje preventivnega in prostovoljnega dela (5–31).

Žmauc - Tomori, M, (1983), *Pot k odraslosti*. Ljubljana: Cankarjeva založba.